

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA OKUTULAN TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDAKİ DİL BİLGİSİ KONULARI ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Kamil DALOĞLU

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

Bolu-2005

ABSTRACT**A STUDY ON THE GRAMMAR POINTS IN TURKISH TEXTBOOKS USED
IN PRIMARY SCHOOLS****Kamil DALOĞLU****Master's Thesis****Turkish Education Department****Thesis Advisor: Muhammet Sani ADIGÜZEL****May, 2005, 128 Pages**

It has been known by everybody that, today, in Turkish teaching sufficient attention is not paid to the field of grammar and, the goals and behaviour related to the field cannot be achieved. It can be said that the goals in the teaching of grammar have not been achieved because of reasons such as the lack in the use of scientific techniques and methods, the lack of sufficient time allocated to grammar content in teacher training institutions, and the lack of sufficient number of teachers. Additionally the grammar points in textbooks haven't been prepared according to the goals of the lesson and, the levels, needs and the interests of the students. For these reasons, this research finds it useful to review Turkish textbooks used in primary schools in terms of grammar content and to assess them.

The goal of this study is to identify the physical properties of Turkish textbooks and point out the deficits and the differences in them, and finally to give suggestions to words making necessary improvements related to the field.

“A Study On Grammar Points In Turkish Textbooks Used In Primary Schools” is comprised of 3 parts.

In Part I, conceptual framework, the situation, the problem statement, related problems, importance, limitations identification and review of literature were taken into consideration.

In Part II, textbooks were studied in terms of their physical properties and in relation to grammar content. The grammar subjects in textbooks, words, examples, questions, classifications, errors in knowledge, the differences in approach, the importance given to grammatical parts, and the sequence of the teaching of grammatical points were examined and assessed.

In Part III, the grammar content in Turkish textbooks and the insufficiencies and deficits were identified and suggestions were given in order to guide the related research as a resource. At the conclusion of the study, it has been identified that the grammar points in Turkish textbooks haven't been prepared to develop the aims and behaviour relevant to Turkish lessons.

Key Words: Turkish Teaching, Grammar Teaching, Textbook

ÖZET

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA OKUTULAN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİL BİLGİSİ KONULARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Kamil DALOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Muhammet Sani ADIGÜZEL

Mayıs 2005, 128 Sayfa

Günümüzde, Türkçe öğretimi içinde dil bilgisi konu alanına yeterince önem verilmediği ve konu alanı ile ilgili hedef ve davranışlara ulaşamadığı herkes tarafından bilinmektedir. İlmi teknik ve metotların kullanılmayışı, öğretmen yetiştiren kurumların programlarında dil bilgisi konularına yeterince yer verilmemesi ve öğretmen yetersizliği gibi sebeplerden dolayı dil bilgisi öğretiminin amaçlarına ulaşamadığı söylenilebilir. Ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının dersin hedeflerine, öğrencilerin seviyelerine, ihtiyaçlarına ve ilgilerine uygun olarak hazırlanamaması da dil bilgisi öğretiminin amaç ve hedeflerine ulaşamamasına neden olmaktadır. Bu yüzden, bu çalışmada ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarının dil bilgisi konuları bakımından incelenmesinde ve değerlendirilmesinde yarar görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarının fizikî özellikleri ile dil bilgisi konularındaki eksikliklerini ve farklılıklarını tespit ederek, konu alanı ile ilgi gerekli düzenlemeler için önerilerde bulunmaktır.

“İlköğretim Okullarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konuları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; kavramsal çerçeve, problemin durumu, problem cümlesi, alt problemler, önem, sınırlılık, tanım ve konu alanı ile ilgili araştırmalar yer almaktadır.

İkinci bölümde, ders kitapları fizikî yapı ve bölümleri ile dil bilgisi konuları bakımından incelenmiştir. Bu doğrultuda ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları; terimler, örnekler, sorular, sınıflandırmalar, bilgi hataları, yaklaşım farklılıkları, dil bilgisi bölümlerine verilen ağırlıklar ve dil bilgisi konularının işleniş sırası bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularındaki yetersizlikler ve eksiklikler tespit edilerek, konu alanı ile ilgili çalışmalara kaynaklık etmesi amacıyla önerilere yer verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda ise, ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının Türkçe dersinin hedef ve davranışlarını gerçekleştirmeye yönelik hazırlanmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretimi, Dil Bilgisi Öğretimi, Ders kitabı

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında yardım ve desteğini esirgemeyen, danışmanım Yard. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL’e teşekkürü bir borç bilirim.

Metin AKYÜZ’e tavsiyelerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisanstan ve lisanstan sınıf arkadaşlarım Ali İPEKÇİ’ye Mehmet Ali KELEŞ’e gösterdikleri yardımlardan dolayı şükran borçluyum.

Çalışmam boyunca maddî ve manevî desteğini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Türkçe Öğretmenlerinin Yararlandıkları Kaynaklar	18
Tablo 2: Ders Kitaplarının Ebat ve Format Özellikleri.....	33
Tablo 3: Ders Kitaplarının Cilt Özellikleri	33
Tablo 4: Ders Kitaplarının Baskı Özellikleri	35
Tablo 5: Ders Kitaplarının Tablo, Şema ve Grafik Sayılarına Ait Sayısal Verileri...	38
Tablo 6: Geleneksel Dil Bilgisi Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Ayırdıkları Sayfa Sayıları	42
Tablo 7: Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Ayırdıkları Sayfa Sayıları	43
Tablo 8: Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularına Ait Terim İsimleri.....	47
Tablo 9: Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Terimlerinin Eş Anlamlılarıyla Birlikte Kullanımına Ait Veriler	53
Tablo10: Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İşleniş Sırası Bakımından Karşılaştırılması.....	88
Tablo 11: Örneklerin Verilişine Göre Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Bölümlerinin Karşılaştırılması	98
Tablo 12: Örneklerin Sayısı ve Özellikleri Bakımından Ders Kitaplarının Karşılaştırılması	99
Tablo 13: Milli Eğitim Bakanlığına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması	102
Tablo 14: Koza Yayınlarına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması	104
Tablo 15: Yıldırım Yayınlarına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması	106
Tablo 16 : Milli Eğitim Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri.....	110
Tablo 17 : Koza Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri.....	111

Tablo 18 : Yıldırım Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri.....	112
--	-----

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	ii
ÖZET	v
TEŞEKKÜR.....	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
İÇİNDEKİLER	x
1.BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1.Giriş.....	1
1.2.Kavramsal Çerçeve	1
1.2.1.Dil Bilgisi Nedir?	3
1.2.2.Dil Bilgisi Türleri.....	5
1.2.3.Dil Bilgisi Bölümleri.....	7
1.2.4.Dil Bilgisi Öğretiminin Amaçları.....	9
1.2.5.Dil Bilgisi Öğretiminin Ana Dili Öğretimindeki Yeri ve Önemi	11
1.3.Problemin Durumu.....	13
1.4. Problem Cümlesi.....	17
1.5. Alt Problemler.....	17
1.6.Araştırmanın Önemi.....	18
1.7.Yöntem.....	19
1.8. Evren ve Örneklem	19
1.9.Sınırlılıklar	20
1.10.Tanımlar	20
1.11.Konu Alanı İle İlgili Araştırmalar.....	21
1.11.1.Türkçe Öğretimi İle İlgili Araştırmalar.....	21
1.11.2.Dil Bilgisi Öğretimi İle İlgili Araştırmalar	23
2.İKİNCİ BÖLÜM.....	30
2.1.Kitapların Fizikî Yapıları ve Bölümleri Bakımından İncelenmesi	30

2.1.1. Ders Kitaplarının Genel Tanıtımı.....	30
2.1.2. Ders Kitaplarının Fizikî Özellikleri Bakımından İncelenmesi.....	31
2.1.3. Ders Kitaplarının Görsel Düzeni Oluşturan Öğeler Bakımından İncelenmesi	36
2.1.4.Ders Kitaplarının İçerikle İlgili Bölümler Bakımından İncelenmesi.....	40
2.2.Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İçerik Yönünden İncelenmesi....	41
2.2.1.Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Verdikleri Ağırlıklar Bakımından Karşılaştırılması	41
2.2.3.Ders Kitaplarının Terimler Yönünden Karşılaştırılması.....	44
2.2.3. Ders Kitaplarının Tanımlamalar Bakımından Karşılaştırılması	53
2.2.4. Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının Sınıflandırma Bakımından Karşılaştırılması	73
2.2.5.Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İşleniş Sırasına Göre Değerlendirilmesi.....	87
2.2.6.Ders Kitaplarının Örnekler Bakımından Karşılaştırılması.....	91
2.2.7.Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Dil Bilgisi Yeterlilikleri Bakımından İncelenmesi	100
2.2.8.Dil Bilgisi Soruları ve Taksonomik Değerleri	107
2.2.9.Ders Kitaplarındaki Bilgi Hataları ve Yaklaşım Farklılıkları	113
3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	119
3.1. Sonuç ve Öneriler.....	119
3.1.1.Sonuç.....	119
3.1.2.Öneriler	121
KAYNAKÇA.....	124

1.BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Giriş

Bu bölümde kavramsal çerçeve, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, önem, sınırlılık, tanımlar ve konu alanı ile ilgili araştırmalar yer almaktadır.

1.2.Kavramsal Çerçeve

Dil, bir milletin evreni kendisine göre seslendirmesi, kainatı ve hayatı kendisine göre adlandırması ve ona kendi kültürünü aktarmasıdır. Bu durumu dolayısıyla dil, aynı zamanda topluma biçim veren bir sistemdir. Toplumlar çevrelerindeki dünyayı, gerçekte olduğu gibi değil, kendi ana dillerinin sundukları biçimde görmektedirler (Korkmaz ve diğerleri, 17). Ana dili, düşüncelerin ve duyguların aktarılmasında önemli olduğu için, vazgeçilmez bir iletişim aracıdır.

Eğitim, insanı mutlu ve başarılı kılma, sosyal çevreye uydurma, insanı üretken yapmayı amaçlamaktadır. Bu ve benzeri amaçların eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi büyük ölçüde dile dayanmaktadır. Eğitim faaliyetleri göz önüne getirildiğinde ‘dil kullanımı’nın başvuru en etkin bir araç olduğu anlaşılır. Bu açıdan bakıldığında dilin öğretmen ve öğrenci arasında önemli bir iletişim aracı olduğu görülür. Bu yüzden öğrenme ve öğretme programları ana dili öğretimine önem vermektedir.

Ana dili öğretimi aile ve yakın çevreyle başlamakta, daha sonra ise okullarda kasıtlı kültürleme yolu ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Eğitim-öğretim ortamında programlı bir şekilde yapılan ve kasıtlı kültürlemeye dayanan ana dili öğretiminin amacı dilin kurallarını ve doğru kullanımını bireylere

kazandırmaktır. Kültür ve bilgi aktarımını sağlamanın temel koşulu da, hedef kitlenin ana dilin özelliklerini bilmesine bağlıdır. Ayrıca ana dilin insanlara kişilik ve kimlik kazandırmasından, insanların çevresiyle sosyal ilişkiler kurmasına aracılık etmesinden dolayı öğrenme ve öğretme programlarında ana dili eğitimi üzerinde durulmaktadır. Eğitim ortamında dil öğretimi Türkçe dersleri ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Farklı dillerin, farklı lehçe ve şivelerin konuşulmasından dolayı kültür mozaği olarak bilinen ülkemizde, Türkçe konuşamayan insanlar vardır. Bunun yanı sıra bir çok insanın da yazma ve konuşma hatalarına düştüğü bilinmektedir. Ancak, bütün öğrencilerin, dil becerileri aynı seviyedeymiş gibi düşünülerek hazırlanan müfredat programları ve ders kitapları bu dil yetersizliklerini gidermeye yönelik olmadığı için müfredat programındaki hedef ve davranışlara da ulaşamamaktadır. Sosyal, ekonomik, teknolojik gelişmelere rağmen önemini yitirmeyen Türkçe ders kitapları, müfredat programındaki hedef ve davranışlara göre hazırlanmaktadır. Programdaki başarısızlık ders kitaplarının da yetersiz olduğunu göstermektedir.

Türkçe öğretiminin genel amacı ise dört temel dil becerisi diye isimlendirilen okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini hedef kitlede geliştirmektir. Bugüne kadar Türkçe öğretiminde yapılan çalışmalarda da anlama ve anlatma becerileri üzerinde durulmuştur. Anlama ve anlatma becerilerinin yanı sıra bir de dilin gramer boyutu unutulmamalıdır. Ne yazık ki ülkemizde bugüne kadar Türkçe öğretimi ana başlığı altında yapılan çalışmalarda dil bilgisi öğretimi üzerinde çok fazla durulmamıştır. Ana dilin gramer yapısının hedef kitleye kazandırılmasıyla hedef kitlenin doğru konuşması, doğru yazması doğru anlaması sağlanacağı için Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimine gereken önem verilmelidir.

Türkçe öğretimi bir bilgi değil, bir beceri eğitimidir. Bu yüzden hedef kitleye ana dilin kuralları, incelikleri örnekten hareket edilerek kavratılmalıdır. Bu örnekler dil bilgisi kitaplarından ve parçalardan alınır. Bu örnekler öğrenciler tarafından incelenir, diğer örneklerdeki benzerlikler de tespit edilerek kural öğrenciler tarafından saptanır. Öğrenciler tarafından tespit edilen kuralların pekiştirilmesi ise Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları ile sağlanır. Ne yazık

ki ülkemizde dil bilgisi öğretimi ile ilgili hedef ve davranışlara ulaşamamaktadır. Dil bilgisi öğretiminde uygulamada yaşanan sorunların temelinde yatan faktörlerden biri de ders kitaplarıdır. 1981 yılı müfredat programı “Dil becerileri bir bütün içinde incelenmelidir.” ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlandığı için ilköğretim okullarında okutulan dil bilgisi kitapları kaldırılmıştır. Bu programla birlikte dil bilgisi konuları Türkçe ders kitapları ile birlikte incelenmiştir.

Bütün bunlar, ülkemizde dil bilgisi öğretimini iyi ve doğru bir biçimde öğretemediğimizi göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmada, Türkçe ders kitaplarının fizikî yapı ve bölümleri ile dil bilgisi konuları bakımından incelenmesinde ve karşılaştırılmasında yarar görülmüştür. İnceleme ve değerlendirme yapmak için konu alanı ile ilgili literatür araştırması yapılarak ders kitaplarının şekil ve muhteva özelliklerinin belirlenmesi sağlanacak, daha sonra ders kitapları inceleme ve karşılaştırma tekniği kullanılarak değerlendirilecektir.

1981 yılında hazırlanan Türkçe müfredat programında dil bilgisi çalışmaları imlâ ve noktalama çalışmalarıyla birlikte yazma becerileri konu başlığı altında ele alınmıştır. Ancak ilköğretim okulları Türkçe ders kitaplarında imla ve noktalama çalışmaları dil bilgisi çalışmalarından ayrı bir bölüm olarak ele alındığından dolayı bu tez çalışmasında imlâ ve noktalama çalışmalarına yer verilmemiştir.

Ülkemizde verimli bir şekilde dil bilgisi öğretiminin sağlanması için ilk önce şu soruların cevaplanması uygun olacaktır. Dil bilgisi nedir? Dil bilgisinin kapsamı, bölümleri, türleri nelerdir? Dil bilgisi öğretiminin amaçları ve bu amaçları gösteren davranışlar nelerdir? Ana dili öğretiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi nedir?

1.2.1.Dil Bilgisi Nedir?

Dil bilgisinin tartışmasız, kesin denilebilecek derecede doğru tarifi yapılmamıştır. Bununla beraber kabule elverişli bir çok tanım vardır. Değişik bilim ve sanat adamlarının dil bilgisi tanımları şu şekildedir:

“Dil bilgisi; sesleri, sözcükleri, cümleleri çeşitli yönleriyle inceler. Daha doğru, daha kusursuz düşünmemize yardımcı: doğru konuşmamızda ve yazmamızda etkili olur”(Sağır, 2002: 19). “Dil bilgisi doğru düşünme, doğru konuşma ve yazmaya yardımcı bir çalışma alanıdır” (Sever, 2000: 25). “Dil bilgisi, dilin işleyişi, düzeni ve kullanım kurallarını inceleyen bir dil bilim dalıdır” (Demirel, 2003: 112). “Dil bilgisi bir dilin sesleri, sözcük türleri, bunların yapıları, cümle olarak dizilmeleri ve cümle içindeki görevleri, çekimleriyle ilgili kuralları inceleyen bir bilim dalıdır” (Göğüş, 1978: 337). “Dil bilgisi bir dili bütün cepheleriyle inceleyen bilgi koludur” (Ergin, 2000: 28). “Dil bilgisi, dilin dizgesini araştırmayı, kurallarını bulmayı ve bunları açıklamayı amaç edinen bir bilgi dalıdır” (Çotuksöken, 2001: 68). “Dil bilgisi: Dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri... gibi türlü niteliklerini konu edinen; doğru, düzgün kullanım yollarını gösteren bilgilerin tümüdür”(Gencan, 2001: 28). “Dil Bilgisi: Çeşitli düzeydeki okullarda, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlelerin öğeleri arasındaki anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalı; bu bilgileri veren dersin ve kitapların adı”(Korkmaz, 2003: 68) “Dil bilgisi: Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim, gramer”(Türkçe Sözlük, 1988: 376).

Dilaçar (1971: 85) ise dil bilgisini şu biçimde tanımlar:

1. Biçim, söyleniş, cümle yapısı, anlam ve sözcük tarihi bakımından belirli bir düzenlilik gösteren sistemli sözcük gruplanmalarından meydana gelen dilin, bu yönden incelenmesi.
2. Belli bir çağda belli bir dilin bu bakımından incelenmesinin konusu olan görüngeler ve bunların sistemi.
3. Bu görüngeleri yöneten kurallar.
4. Bu kuralları öğreten ders kitabı.
5. Bir sözün ya da yazının bu kurallara uyup uymama derecesi”.

Yukarıdaki tanımlarda dil bilgisinin iki farklı noktasına değinilmiştir. Bilim adamlarının bir kısmı dil bilgisini bir bilim bir bilgi olarak; bir kısmı ise okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirmeye yardımcı nitelikteki çalışmalar

olarak tanımlamıştır. Sağır ve Dilaçar tanımlarında dil bilgisinin bu iki farklı noktasına değinmişlerdir.

Bu tanımların ışığında, dilin kurallarını, niteliklerini inceleyen bilime ve bireyin doğru anlama, doğru anlatma becerisi kazanmasına yardımcı çalışma alanına dil bilgisi denir.

1.2.2.Dil Bilgisi Türleri

Dilaçar (1971:87-88), dil bilgisinin türlerini iki ana başlıkta toplar:

I.Genel Dil Bilgisi (grammaire générale): Hiç bir dile sınırlanmadan, insan dilinin kuruluşundaki temelleri, onun kurallarını, düşünceyi anlatma şekillerini, ve bu anlatımda gramatikal ulamların (categories grammaticales) meydana çıkmasını ve gelişmesini izler. Bunun bir alt bölümü vardır:

Karşılaştırmalı genel Dilbilgisi (grammaire générale comparée): Aile ayırtı gözetmeden bütün doğal dilleri karşılaştırmak yoluyla gramerin genel ilkelerini, pankronik (panchronique), yani her yerde ve her çağda geçer olan kuralları meydana çıkarmağa çalışır.

II.Özel Dil Bilgisi (grammaire spéciale): Belli bir dilin, bir lehçenin ya da bir dil ailesinin grameridir. Alt-bölemleri şunlardır :

1. Karşılaştırmalı Dil Bilgisi(grammaire comparée): Dil ve lehçeleri ses, şekil, yapı ve söz dizimi bakımından kendi aileleri içinde birbirleriyle karşılaştırarak inceler, dil ailesi içinde ya da akraba sayılabilecek diller arasında benzerlik kurallarını, kronolojilerini meydana çıkarır ve ortak ana öğeleri saymaca olarak saptar.
2. Betimlemeli Dil Bilgisi (grammaire descriptive): Karşılaştırmaya kaçmadan herhangi bir dili ya da lehçenin betimlemeli açıklamasını yapan dil bilgisidir. İki şekil vardır:

- a. Statik ya da senkronik dil bilgisi (grammaire statique ou synchronique)
Bir dilin ya da lehçenin belli bir çağında kesinti yapılarak o çağdaki yapısının ve kurallarının senkronik(synchronique), yani o çağa özgü kurallarla incelenmesidir.
- b. Tarihsel ya da evrimsel dil bilgisi (grammaire historique ou évolutive):
Belli bir dilin, lehçenin ya da dil ailesinin tarih boyunca geçirdiği değişiklikleri ve diyakronik (diachronique), yani evrim kurallarını saptayan dil bilgisidir.

Dilaçar (1971:88-89)'a göre, diğer dil bilgisi türleri ise şunlardır: Çözümlemeli dil bilgisi (grammaire analytique), mantıksal dil bilgisi (grammaire logique ou rationnelle), formel dil bilgisi (grammaire formelle), dış dil bilgisi (grammaire externe), iç dil bilgisi (grammaire interne), sınıflayıcı dil bilgisi (grammaire taxonomique), üslûp dil bilgisi (grammaire stylistique), öğretici dil bilgisi (grammaire didactique), fikir dil bilgisi ya da nasyonel dil bilgisi (grammaire notionnelle), yapısal dil bilgisi (grammaire structurale, Alm. Strukturelle Grammatik), dönüşüm dil bilgisi (grammaire transformationnelle, Alm. Transformationsgrammatik), doğurucu dil bilgisi (grammaire générative, Alm. Erzeugungsgrammatik) ve katman dil bilgisi (grammaire stratificational grammar).

Ediskun (1999: 65) amacına göre dil bilgisini türlerini şu şekilde belirtmiştir

- a.Ayarlayıcı dil bilgisi (=grammaire normative): Yazı dilini inceleyip kurallara bağlayan dil bilgisi;
- b.Tasvirici dil bilgisi (=grammaire descriptive): Bir dilin belirli bir zamandaki durumunu ve gelişimini inceleyip anlatan dilbilgisi;
- c.Tarihsel dil bilgisi (= grammaire historique): Bir dilin en eski yazılı örneklerinden başlayarak son çağına kadar geçirdiği gelişim ve evrim aşamalarını gösteren dilbilgisi;
- ç. Karşılaştırmalı dil bilgisi(=grammaire comparee): Aynı anadilden çıkıp yayılan dilleri karşılaştıran dilbilgisi.

Sağır (2002 :26 -27) ise dil bilgisinin türlerini şu şekilde belirtmiştir:

1. Genel Dil Bilgisi: Bütün diller için geçerli sayılabilecek ortak kuralları bulmaya çalışan bilgi dalıdır.
2. Özel Dil Bilgisi: Yalnızca bir dili kurallarıyla inceleyen bilgi dalıdır.
3. Tasvirî Dil bilgisi: Bir dili görünen durumuyla açıklayan, tasvir eden bilgi dalıdır.
4. Uygulamalı Dil Bilgisi: Dil bilimi ilke ve yöntemlerinden yararlanılarak, özellikle yabancı dil öğretimi için etkili olan bilgi dalıdır.
5. Karşılaştırmalı Dil Bilgisi: İki ayrı dili ya da dilleri karşılaştırarak inceleyen dil bilgisi dalıdır.
6. Geleneksel /Klasik Dil bilgisi: Dil bilimi ilke ve yöntemlerine yer vermeden bir dili yüzeysel olarak inceleyen dil bilgisidir.
7. Çağdaş / Modern Dil Bilgisi: Bir dili, bilimsel bir şekilde; dil bilimi ilke ve yöntemlerinden yararlanarak, modern dil bilimi akımları doğrultusunda inceleyen dil bilgisi dalıdır.
8. Eş Zamanlı Dil Bilgisi: Bir dilin belirli bir zaman dilimindeki bölümünü inceleyen dil bilgisi dalıdır.
9. Art Zamanlı Dil bilgisi: Bir dili uzun bir geçmişte içinde; dönemleri karşılaştırarak inceleyen dil bilgisi dalıdır”.

Ülkemizde, dil bilgisi öğretiminde yer alan dil bilgisi türü geleneksel dil bilgisidir. Türkiye’deki dil bilgisi öğretiminin kapsamında, çoğu dil bilim anlayışı ile doğmuş olan dil bilgisi türlerine hiç yer verilmemekte ve bu yüzden birçok konuda ilköğretim de dahil; eski–yeni, klasik–geleneksel, eş zaman-art zaman bakış yorum farklılıkları ile karşılaşmakta ve çatışmalara bağlı olarak da, sonuçta dil bilgisi öğretimine zarar verilmektedir (Sağır, 2002: 27).

1.2.3.Dil Bilgisi Bölümleri

Gramerciler ve dil bilimciler tarafından dil bilgisi; ses, şekil, cümle, anlam ve kelime bilgisi dallarına ayrılmaktadır:

1. **“Ses Bilgisi:** Bir dilin seslerini; oluşmaları, boğumlanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları türlü değişimler açısından inceleyen gramer dalı” (Korkmaz, 2003:183).
2. **“Şekil Bilgisi :** Bir dildeki kök ve ekleri , bunların birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, dilin türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konuları inceleyen gramer dalı” (Korkmaz, 2003: 203).
3. **“Cümle Bilgisi:** Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı”(Korkmaz, 2003: 55).
4. **“Anlam Bilgisi:** Dildeki birimleri anlam bakımından ele alıp inceleyen bilim dalı” (Korkmaz, 2003:18).
5. **“Kelime Bilgisi:** Bir dilin kelime varlığını şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi açısından ele alarak türetmede görev alan birimlerini, birleşik kelimelerini, kalıplaşmış şekillerini, deyimlerini, atasözlerini, alıntı kelime vb. öğelerini inceleyen, bunların köken yapılarını araştıran, şekil ve anlam bilimi açısından geçirdikleri değişme ve gelişmeleri belirleyen dil bilimi dalı” (Korkmaz, 2003: 144).

Aksan (1998: 32) ise, bu dallardan ayrı olarak sözlük bilgisini, ad bilimi, lehçe bilimi dil bilgisi dalları arasında gösterir.

1. **“Sözlük Bilgisi:** Sözcükbilimle yakından bağlantılı olan, ancak yalnızca sözlük hazırlama yolları, yöntemleri ve tekniği konularını işleyen bir daldır.
2. **Adbilim:** Aksan, adbilimi iki grup içinde toplamıştır:
 - a. Anlambilimle yakınlığı olan, ancak yöntem bakımından ondan ayrılan ve sözcük-kavram ilişkisine önem veren bilim dalı.

b. Genellikle her dilde özel ad sayılan ögeler üzerinde duran ve özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden ve çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilimdir.

3. **Lehçebilim:** Bir dil içinde, bir ülkede ya da dili yayıldığı değişik yerlerde, çeşitli etkenlerle meydana gelen değişiklikler ve bir dilin farklı biçimleri, lehçebilimin araştırma alanıdır”.

Aksan(1998: 32), bu dallardan farklı olarak alan literatürüyle ilişkilendirilebilecek dil bilgisi ve dil bilim dallarının olduğundan bahseder. Bu bilim dalları: İşaret bilim, çocuk dili, uygulamalı dil bilim, anlatım bilim, metinler bilimi, istatistik dil bilimdir.

1.2.4.Dil Bilgisi Öğretiminin Amaçları

Milli Eğitim Bakanlığı, 1942 yılında yayınladığı genelgede, dilbilgisi öğretiminin amacını şöyle belirlemiştir: “Dilbilgisi öğretiminin amacı, öğrenciye birtakım tanımlar ve kurallar ezberletmek olmayıp, anadilinin canlı kullanılışını gözlemek yoluyla iyi kullanmak ve gerek sözle, gerek yazı ile isteklerini doğru ve güzel anlatmak, yeteneklerinin gelişmesine hizmet etmektir” (Göğüş, 1978: 340).

Aynı şekilde bu genelgede: “Dilbilgisi derslerinden öğrencinin edinmesi gereken bilginin temeli, doğru cümle kuruluşunu anlamak ve sözcüklerin cümle içindeki görevlerine göre çeşitlerini ve biçimlerini tanımaktır” deniyor (Göğüş, 1978: 340).

1957 tarihli Lise programında ise: “Dilbilgisi... anlamın iyi kavranmasını, dolayısıyla öğrencinin kendi düşüncelerini, duygularını ve isteklerini doğru anlatma bilincine varmasını amaçlayan bir çalışma olarak anlaşılmalıdır” (Göğüş,1978: 340) denmiştir.

1981 yılı Ortaokul Türkçe Programında(1981: 56) “Dil bilgisi etkinliklerinin amacı; doğru konuşmayı, doğru yazmayı, doğru anlamayı sağlayıcı, bu amaca

yardımcı işlevsel bir dil bilgisidir. Etkinliğin çıkış noktası da okuma parçasıdır. Çalışmalar da sınıf düzeyine uygun biçimde, öğrencinin doğru anlamasını, doğru konuşmasını sağlayan içerik ve yöntemle yürütülmelidir” ifadesine yer verilmektedir.

İlköğretim okulu Türkçe dersi taslak öğretim programında(1998:19) ise dil bilgisi öğretiminin amacı şöyle belirlenmiştir. “Dil bilgisi etkinlikleri doğru anlamayı, doğru konuşmayı sağlamak amacını güder. Bu etkinlik doğru anlama, doğru konuşmada davranış değişikliğini kazandırır. Doğru anlamayı, doğru konuşmayı amaç edinen dil bilgisi etkinliklerinde, kavranılmış okuma parçasındaki etkinliklerden yararlanır. Okuma parçasındaki başarılı ve o parçada üstünlük gösteren dil kullanışları üzerinde sezdirici çalışmalar yaptırılır. Bunlara benzer örnek söyleyişler öğrencilere buldurulur. Böylece bilgiyi öğrenme, kuralı ezberleme yerine, doğru anlama, doğru konuşma yeteneği geliştirilmeye çalışılır”.

Son yıllarda dil konusunda yapılan çağdaş gelişmeler doğrultusunda dil bilgisi öğretiminin amaçlarını Kavcar ve Oğuzkan(1987: 66) şu şekilde açıklamıştır:

“a-Öğrencilerin bilinçaltı dil yapılarını bilinç düzeyine çıkarma ve bunları kullanım alanına getirme,

b-Dilin işleyiş düzenini öğrencilere kavratma,

c-Öğrencilerin bir iletişim aracı olarak dili doğru ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlama olarak belirlemiştir”.

H.Ragıp Bey (Agar, 2001: 20) ’e göre ise dil bilgisi öğretiminin gayesi çocuğun belleğinde bulunan kelimeleri yer ve ilişkilerine göre iyi bir biçimde bir araya getirerek, meramını anlatabilmesidir.

Sezer(1991: 229-230) için dil bilgisi öğretiminin temel amacı, bilinçaltı dilbilgisini bilinç düzeyine çıkardıktan sonra iletişim sırasında kullanıma koyabilmedir. Ayrıca, öğrencilerin, bilinmeyen dil kurallarının farkına varmalarını sağlamaktır. Böylelikle, öğrenciler etkili bir iletişim kurabilirler.

Dil bilgisi öğretiminin amacı; öğrencilere, dilin etkin kullanışını öğretip; öğrencilerin doğru konuşmasını, doğru yazmasını sağlayarak duygu ve düşüncelerimize yön veren dili, bilinçle, özenle etkili, açık ve güzel ifadelerle kullanma yeteneği kazandırmaktır.

Bütün bu programlar ve görüşler Göğüş (1978: 340) 'ün ifade ettiği gibi, dil bilgisi öğretiminin görevsel olmasının başka bir deyişle, dil bilgisi dersinde Türkçeyi kullanmaya yardım edecek bilgiler verilmesinin istendiğini göstermektedir.

1.2.5.Dil Bilgisi Öğretiminin Ana Dili Öğretimindeki Yeri ve Önemi

“Anadili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir.”(Aksan, 1975: 30) Ayrıca, bireylerin dünyaya bakış açısını ve kişiliklerini belirleyen, toplumların kültürünü yansıtan bir kurallar sistemidir.

Dilemre (Adıgüzel, 2001: 38) için ise dil; bizden çok akıllı, daha çok malûmatlı bir varlıktır, her dakika kulağımıza efsaneler fısıldar, destanlar okur, fakat bizim bu eser ve vekayii anlamaktan uzak olduğumuzu ve dilin de bir dili olduğunu söyler. Ona göre dilcinin vazifesi de bu dilin dilini öğretmektir. Dilin dili ise gramerdir. Dil bize insanlığı, büyüklüğü ve acizliği söyler, yalnızca onunla nasıl konuşmamız gerektiğini bilmemiz gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı Türkçe öğretmenin birinci görevi ana dilin gramer özelliklerini hedef kitleye kazandırmak olmalıdır. Ana dilin gramer özelliklerinin öğretimiyle birlikte öğrenilen dil, hedef kitleye bütün sırlarını açacaktır.

Demirel(2000: 91)'e göre dil bilgisi, dilin kurallarını öğreten bir bilim olduğu için, gençlerin dinlediklerini ve okuduklarını anlamalarında, konuşmalarında, yazmalarında görülen yetersizlikler ve dil yanlışları, genellikle dilbilgisi eğitiminin eksikliğine bağlanır ve bunların giderilmesi için daha çok dil bilgisi öğretmek

gerektiği sanılır. Bundan dolayı her ülkede ana dili eğitiminin geniş ölçüde dil bilgisi egemenliği altında bulunması gerektiğini belirtir.

“Dil bilgisi doğru düşünme, doğru konuşma ve yazmaya yardımcı bir çalışma alanıdır. Dil bilgisi öğretimiyle, öğrenciler dilin olanaklarını, sınırlarını ve gizil gücünü ortaya çıkarırlar. Ana dil öğretiminde, amaçlara anlama ve anlatma etkinlikleriyle ulaşırken; bu etkinlikler yazım, noktalama ve dil bilgisi çalışmalarıyla beslenir, bütünleşir. Dil bilgisi öğretimindeki, ‘doğru söyleyiş’, ‘sözcük bilgisi’, ‘doğru cümle kurma’, ‘yazım’ ve ‘noktalama’ gibi beceri alanlarına yönelik çalışmaların, öğrencilerin anlama, konuşma ve yazma etkinliklerindeki başarıyı da etkilemesi beklenir” (Kavcar- Oğuzkan, 1987: 72). Sever(2000: 25) bu nedenle, Türkçemizin yapı, kural ve olanaklarının öğrencilere uygulamalarla kavratılması ile öğrencilerde Türkçeyi doğru kullanma duyarlılığının ve bilincinin oluşturulmasında ana dilin temel etkinlikleriyle bütünleşmiş bir dil bilgisi öğretimine önemli görevler düştüğünü belirtmektedir.

Sağır(2002: 7) ’a göre doğru konuşmak, doğru yazmak, doğru anlamak ancak dil bilgisi etkinlikleriyle sağlanabilir. Dil bilgisel kurallar sıralanarak, ezberlettirilerek değil, her bir dil bilgisel biçim biriminin işlevi sezdirilerek, anlatıma katkısı kavratılarak, hem iyi bir dil bilgisi öğretimi gerçekleştirilir, hem de başarılı bir Türkçe öğretimi sağlanmış olunur.

Sezer(1991,113) yabancı dil eğitimi konulu bir toplantıda dil bilgisi öğretiminin gereksiz olduğunu savunan meslektaşının sözlerini şu şekilde aktarır:

“...Amerikalı meslektaşım, panelde, dilbilgisi öğretiminin gereksizliğini savunup benim tutucu görüşlerimi eleştirirken, doğrusu kendini biraz fazla kaptırdı. Kendi özel yaşamından bile örnekler verdi. Kendi ifadesine göre, kendisi okulda dilbilgisi eğitimi denebilecek bir şeyle karşılaşmamıştı, ama bu onun İngilizce iletişim sağlamasını da iyi bir İngilizce öğretmeni olmasını da engellememişti. Hatta kendisi, kesme imi ile yazılan it’s ile its sözcüğü arasındaki farkı, ancak Amerika’da beş yıl İngilizce öğretmenliği yaptıktan sonra anlayabilmişti.”

Ana dili öğretiminde dil bilgisi öğretiminin gereksizliği ve çağ dışı olduğu gibi görüşlere yer verilse de son zamanlarda yapılan çalışmalarda dil bilgisi öğretimi tekrar önem kazanmaya başlamıştır. İngilizcenin ana dili olarak öğretiminde de dil bilgisi konusunun son yıllarda tekrar önem kazanmaya başladığını belirten Hudson (Aydın, 1996: 8) dil bilgisi öğretiminin yapılmasının gerekçeleri şöyle belirtilmiştir:

- “a. Dilsel özsaygıyı, özgüveni oluşturmak
- b. Ölçünlü İngilizce (dil) öğretimine yardımcı olmak
- c. Başarıyı arttırmaya yardımcı olmak
- d. Yabancı dilleri öğrenmeye yardımcı olmak
- e. Dilsel ve kültürel hoşgörüyü arttırmak
- f. Bilimsel yöntem ve çözümleyici düşünmeyi öğretmek
- g. Dili kötüye kullananlara karşı korunmak
- h. Dil sorunlarını anlamaya yardımcı olmak
- i. Dil hakkındaki genel bilgiyi derinleştirmek”.

Başkan (1975: 437) ise özellikle yazı dilinde yapılması olanaklı uzun ve karmaşık cümlelerde, sözcükler arasındaki bağlantıların iyice belirtilmeyişi sonucunda ortaya çıkacak cümle düşüklüklerini yakalama bakımından belli bir duyarlılık, gözlem verebileceği için dil bilgisinden yararlanılabileceğini savunmaktadır.

Dil bilgisi öğretimi sayesinde hedef kitlemize bilinçli bir dil zevki kazandırmanın yanı sıra ana dilin kurallarını, inceliklerini de öğretmiş oluruz.

1.3.Problemin Durumu

Topluluk halinde yaşamaya muhtaç olan insanlar birbirleriyle iletişimini dil sayesinde gerçekleştirir. Dil; toplum içinde yaşayan insanları kenetleyen, onlara kişilik, kimlik kazandıran, fertlerin hayatını idame ettirmesini sağlayan ve insanların duygu ve düşüncelerine yön veren bir sistemdir.

Bir milletin yaşadığı coğrafyasının, ikliminin, yaşam şartlarının etkisiyle oluşan, toplumun yaşayış şeklini belirleyen, doğru olunduğuna inanılan, doğru olunduğuna inanılması nedeniyle o milletin olaylara, olgulara, durumlara diğer milletlerden farklı bir bakış açısıyla görmesini sağlayan, kültür dil ile aktarılmaktadır. Dil, bu özelliği ile kültür taşıyıcısı, kültür aktarıcısıdır. Toplumla yakın ilişkisi bulunan dil, toplumun ortak değerlerini aktarır kişisel tutum ve davranışlarımızı etkileyerek insanlara farklı bir dünya görüşü kazandırmaktadır.

“İnsanlar hangi dili konuşuyorlarsa, hayatı, eşyayı ve olayları, o dilin gramer mantığı ile kavrar, anlar ve anlatırlar. Dilin bu özgün yapısı ve mantığı onu diğer dillerden ayıran ana unsurdur.”(Buran, 2001: 79) Bu yüzden ana dili öğretiminin temeli olan anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi de ana dilin gramer mantığı ile öğretilmesiyle gerçekleştirilecektir. Dil bilgisi öğretimiyle bir yandan bireylerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi; öbür yandan da ana dilin kurallarının, inceliklerinin öğretilmesi sağlanmış olunur.

Banguoğlu (1995 : 19)’na göre de “öğretimlilik tarifine göre pratik bir bilgi kolu olan gramer, bize bir dilin doğru yazılıp okunması ve doğru konuşulması usullerini gösterir. Dili iyi kullanma (bon usage) sanatını öğretir. Düşünce ve duyguları daha düzgün ve tam olarak anlamamıza yardım eder. Gramer bilgisi sayesinde daha doğru, daha mükemmel düşünmeye de alışırız. Bu bilgi dil düzeninin koruyucusudur”.

Anday (1975: 9) dilimiz üstüne yaptığı konuşmalarda ana dili eğitiminden geçmemiş olanların dilin özelliklerini, kurallarını bilemeyeceklerini belirtirken, bu konuda yıllar önce Paris Üniversitesi’nde yaşanmış bir olayı konu edinerek konuşmasına başlar:

“Yıllar önce Paris Üniversitesinde geçmiş bir olayı anlatayım size. Orada temel dil Fransızca olduğu için, Üniversite, öğrencilerden bir yabancı dil bilmelerini de istiyor. Bizim Türk öğrencileri, düşünmüşler, taşınmışlar, ikinci dil olarak Türkçeyi seçtiklerini bildirmişler Üniversiteye. Bunun üzerine de Üniversite, bu Türk öğrencilerinin Türkçeden sınava girmelerini istemiş. O zaman orada Doğu Dilleri

Enstitüsünde Profesör Jean Deny vardı, Türk dili uzmanı. Türkçenin en iyi gramerlerinden birini yazan odur. İşte Türk öğrencilerini bu Profesör Jean Deny'nin karşısına çıkarmışlar. Bana anlattıklarına göre, öğrencilerimizin çoğu o sınavda başarı kazanamamış. Demek anadilimizi konuşmak başka, bilmek başka”.

Sağır(2002 :4)'a göre okul düzeyinde, Türkçe dersleri içinde dil bilgisi çalışmaları arasında dil, bilgi olarak verilmekte, Türkçe konularının sanat gibi öğretilmesi gerektiği bir bakıma unutulmaktadır. Nitekim, bilgiye çok geniş yer veren dil bilgisi öğretimi, bu bilgilerin nasıl beceri ve alışkanlığa dönüşmesi gerektiği hususunda başarılı olamamaktadır. Bazen çok yüzeysel bazen de çok ayrıntılarla uğraşıldığından, dil'in yeterince kavratılmadığı, dolayısıyla amaca da ulaşılmadığı görülmektedir.

Bazı bilim adamları dil bilgisi öğretiminin müstakil bir ders olarak okutulması ile başarılı bir ana dili öğretiminin gerçekleştirileceğini savunmaktadırlar. Miyasoğlu (1985:1) da bir kültür dersi olan Türk Dili ve Edebiyatı dersinde verilerin, bilgilerin dil bilgisi dersinde verilecek bilgilerden çok farklı olmasından ve dil bilgisi kurallarıyla ilgili hepsine ait örneklerin ders kitaplarındaki edebi metinlerden bulunamamasından ötürü dil bilgisi öğretiminin ayrı bir ders olarak okutulmasından yana bir görüş bildirir.

Dil bilgisi öğretimiyle birlikte hedef kitlenin kullandığı birtakım kuralları sezmesine; anlama ve anlatma becerilerini kendi kendine kontrol etme imkânı kazanmasına yol açılacaktır. Bu yüzden Türkçe öğretiminde ana dilin kurallarının ezberletilmesi yerine dili kullanma ile ilgili alışkanlıklar ve becerilere yönelik çalışmalara yer verilmelidir. Bunun yanı sıra mümkün olduğu kadar bütün dil çalışmalarını dil bilgisi dersinde kullanmak gerekir. Sırayla dil çalışmalarını kullanmak hatadır. “Değişik dil çalışmaları arasında sıkı bir ilişki kurulmalıdır. veya daha doğru ifadesiyle, Dil becerileri alanları (okuma, yazma, konuşma, dinleme) bir bütünlük taşır”.(Çiftçi, 1998: 62) ilkesi Türkçe programında da kabul edilen bir ilkedir .

Sağır (2002 :1)’a göre, Türkçe öğretiminin sorunları ya da bu sorunların iyileştirilmesi hususunda kaçan nokta, aslında dil bilgisi öğretiminin her düzeyde iyi yapılamaması, ciddiye alınmamasından kaynaklanmaktadır. Ona göre, dil bilgisi öğretiminin gerekliliğine inanan çok az öğretmenin de dil bilgisi konularına gereğinden fazla yer vermesi nasıl yanlış ise, konu alanının öneminden habersiz öğretmenlerin dil bilgisine yer vermeyişi yine o kadar yanlıştır.

Aksan (1993:201-201) ise dil bilgisi öğretiminde çağdaş yaklaşımların ülkemizde uygulanamayışını öğretmenlere bağlamaktadır. Bu gerçeği şu şekilde dile getirmektedir:

“...büyük bir eksiklik öğretmenlerimizin genellikle “dilbilim birikimi”nden yoksun olmalarıdır. Dilin temel nitelikleri , dili oluşturan dizgeler ve bunların birbirleriyle ilişkileri, dilbilimin temel kavramları, öğretmenlerimizin öğrenimleri sırasında almaları gereken bilgiler arasındadır .Bizde ilk ve ortaöğretimde bugün hâlâ ses değil, sesli harf, sessiz harf; sert sessiz, yumuşak sessiz; kalın sesli, ince sesli terimleri yer almaktadır. Dilin önemi, yapısı, değişik dizgileri üzerinde, öğrenciye yeterince bilgi verilmemektedir.”

Günümüzde dil eğitiminde dil bilgisinin önemini yitirdiği, dil bilgisi öğretiminin artık çağdışı olduğu gibi görüşler ileri sürülebilmektedir. Bu tarz görüşlerin doğmasındaki temel neden ise ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının yetersizliği ve dil bilgisi öğretimiyle ilgili çalışmaların bilimsel metotlardan ve tekniklerden uzak bir şekilde işlenilmesinden kaynaklanmaktadır. Sezer (123)’de, bizdeki şekliyle dil bilgisi öğretiminin yarardan çok zarar verdiğini söylemektedir . Ona göre yanlış olan dil bilgisinin öğretim şeklidir. Okullarımızda dil bilgisi derslerinin amaca ulaşamadığını söylerken bunun nedeninin Türkçenin ders kitaplarının bilimsel olarak betimlenmemiş olmasından kaynaklanmasına bağlamaktadır. Dil bilgisi öğretiminde yaşanan bu yanlış uygulamalardan dolayı eğitim-öğretim kurumlarımız geliştirecekleri programlar, uygulayacakları bilimsel metot ve yöntemlerle dil bilgisi öğretimini iyileştirmeye çalışmalıdır.

Buraya kadar belirtilenlerle, hedef kitlenin yaşamlarını yönlendirici dil beceri ve alışkanlıklarının kazandırılmasında önemli bir araç olan dil bilgisi öğretiminde bir başarısızlık olduğu gerçeği belirtilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulguların ise dil bilgisi öğretiminde kaynak niteliği taşıyacağı ve öğretmenlere dil bilgisi öğretiminde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Problem Cümlesi

İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitapları fizikî yapı ve bölümleri ile dil bilgisi konularının yeterlilikleri bakımından ne düzeydedir?

1.5. Alt Problemler

1. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitapları fizikî yapı ve bölümleri bakımından yeterli düzeyde midir?
2. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularına ayrılan bölümler arasında bir fark var mıdır?
3. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularında ortaklaşa kabul edilmiş bir terim birlikteliği var mıdır?
4. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularına ilişkin sınıflandırmalar yeterli düzeyde midir?
5. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi tanımları arasında bir fark var mıdır?
6. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları ile ilgili örneklemeler istenilen düzeyde midir?
7. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının işleniş sırasında bir fark var mıdır?

8. İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularında bilgi hataları var mıdır?

1.6.Araştırmanın Önemi

Ana dili becerileri anlamaya yönelik okuma ve dinleme; anlatmaya yönelik ise konuşma ve yazmadır. Bu beceriler arasında çok sıkı bir bağ vardır. Birisi eksik olursa, ana dili eğitimi de eksik olmaktadır. Okullarımızda Türkçe derslerinde yapılan tüm çalışmalar, bu dört beceriyi kapsamaktadır. Tam bir Türkçe eğitimi için, bu becerilerin eksiksiz geliştirilmesi gerekmektedir.

Ne yazık ki, Türkçe öğretiminin temel amaçlarına yeterince ulaşamadığı görülmektedir. Bu da ana dili öğretiminde karşımıza önemli bir sorun olarak çıkmaktadır. Türkçe öğretiminde hedef kitlede dört temel dil becerisi geliştirilemiyorsa, sorunu amaçta değil araçta; dil bilgisi öğretiminde aramak gerekir. Çünkü dilin gramer özelliklerini, kurallarını, imkânlarını bilmeyen birisinin dört temel dil becerisine sahip olması da beklenemez. Bu sebepten dolayı Türkçe eğitimi ile birlikte başarılı bir ana dili öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için dil bilgisi öğretiminin diğer beceriler ile düşünülerek işlenilmesi gerekmektedir.

İster Türkçe öğretiminde olsun, ister dil bilgisi öğretiminde olsun öğretmenlerin ders araç ve gereci olarak tercihleri ders kitaplarıdır.

Özbay(2003: 27) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkçe öğretmenlerinin derslerde yararlandığı kaynaklar şu şekilde sıralanmıştır:

Tablo 1:Türkçe Öğretmenlerinin Yararlandıkları Kaynaklar

DERSLERDE YARARLANILAN KAYNAKLAR	Sayı	Yüzde%
Ders kitabı	102	94,44
Dergiler	2	2,77
Gazeteler	1	0,92
Teyp	1	0,92
Televizyon,bilgisayar, tepegöz vb.	1	0,92
TOPLAM	108	100

“Tablo incelendiğinde, Türkçe öğretmenlerimizin, derslerinde öncelikli olarak ders kitabından faydalandıkları(%94,44) görülecektir. Kitapların dışında yardımcı malzeme olarak dergi, gazete ve görsel-işitsel araçları kullanan öğretmenlerimizin oranı %5,53’tür.”

Türkçe öğretmenlerinin eğitime yardımcı olmak amacıyla kullandıkları araç ve gereçler ders kitapları olduğundan ve ana dili öğretiminin de dil bilgisi öğretimiyle gerçekleştirileceği düşünüldüğünden dolayı bu araştırmada ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının incelenmesinde yarar görülmüştür.

Tezin amacı ise, ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki eksiklikleri, farklılıkları tespit etmek ve ortaya çıkan sonuçlara göre Türkçe eğitimi ve öğretiminde yapılması gereken düzenlemeler için önerilerde bulunmaktır.

1.7.Yöntem

Bu araştırma, tarama modeline ve incelemeye dayalı bir çalışmadır.

1.8. Evren ve Örneklem

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 19.12.2000 tarih ve 429 sayılı kararıyla yazılmış Türkçe ders kitaplarından, rastgele seçilen üç yayınevine ait ders kitapları, çalışma evreni olarak ele alınmıştır. Örneklem olarak ele alınan ders kitaplarının fizikî özellikleri ve ders kitaplarındaki dilbilgisi konuları örnekleme oluşturmaktadır.

1.9.Sınırlılıklar

Bu araştırma; 1982 yılı Türkçe programına göre yazılmış üç yayınevine ait dokuz Türkçe ders kitabının fizikî özellikleri ve dil bilgisi konuları ile değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu araştırma;

- İlköğretim 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı(Milli Eğitim yayınevi),
- İlköğretim 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı(Koza yayınevi),
- İlköğretim 6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı(Yıldırım yayınevi) adlı kitaplarla sınırlandırılmıştır.

Bu üç yayınevine ait dokuz kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının kararıyla yazılmış ders kitaplarından rastgele seçilmiştir.

1.10.Tanımlar

“Okul: Toplu olarak genel eğitim ve öğretim yapılan yerdir. Okul çağında ya da okul öncesi yaşlarda bulunan çocuklara toplu genel öğretim vermekle yükümlü kurum” (Büyük Larousse, 1990: 8808).

“Öğretim: Öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan örgün süreçlerin tümüdür”(Varış, 1981:21).

“Öğretmen: Mesleği bir bilim dalını, bir sanatı veya teknik bilgileri öğretmek olan kimse, muallim, muallime” (Türkçe Sözlük, 1988: 1132).

“Ana Dili: Ana dili terimi, her zaman çocuğun annesinin dili anlamında kullanılmaz. Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkide bulunulan çevrelerde öğrenilen, insanın bilinç altına inen ve bireylerin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir” (Göğüş, 1978 :1).

“Hedef: Yetiştirdiğimiz insanda bulunmasını uygun gördüğümüz, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki istendik özelliklerdir” (Ertürk,1993: 24).

“Davranış: Eğitimde davranış, öğretim sonunda bireyde gözlenmesi kararlaştırılan bilinçli tepkidir”(Sönmez,1995: 32).

“Ders: Bir konuda , öğretmeninin öğrenciye sınıfta, belirli bir sürede verdiği bilgi”(Türkçe Sözlük,1998: 361).

“Ders Kitabı: textbook, course book. Sürekliliği, doğruluğu, değişkenliği tartışılabilen bir olgu olan bilginin yanısıra görsel, algısal, ussal ve zihinsel kazanımların toplam”(Demirel, 2002: 25).

“Dil Bilgisi: Dil bilgisi; sesleri, sözcükleri, cümleleri çeşitli yönleriyle inceler. Daha doğru, daha kusursuz düşünmemize yardımcı: doğru konuşmamızda ve yazmamızda etkili olur”(Sağır, 2002: 19).

“Dil Bilgisi Öğretimi :Dilin kurallarını öğretme amacı”(Demirel, 2003: 249).

1.11.Konu Alanı İle İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Türkçe ve dil bilgisi öğretimi ile ilgili yapılan araştırmalar özetlenmiştir.

1.11.1.Türkçe Öğretimi İle İlgili Araştırmalar

“Ortaokullarda Türkçe Öğretiminin Etkinliği” konulu araştırma Necati Özçiçek tarafından , 1983 yılında yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır.

Araştırmanın amacı;

1. Ortaokullarda çalışan Türkçe öğretmenlerinin, Türkçe öğretimi konusundaki görüşleri ve geliştirme konularındaki önerilerini saptamak,

2. Ortaokul öğrencilerinin okuduklarını anlama ve yazılı anlatım becerilerini ne ölçüde geliştirdiklerini belirlemek,
 3. Bulgular ışığında ortaokullarda Türkçe öğretiminde geliştirilmesi gereken unsurlar için önerilerde bulunmak,
- şeklinde ifade edilmektedir.

Değişik sosyo-ekonomik düzeylerde 7 okul seçilerek 69 öğretmen ve 204 öğrencinin görüşleri alınmıştır.

Araştırmanın en önemli sonucu, Türkçe derslerinde seçilen metinler, öğrenci gelişim ve sınıf düzeyine göre seçilmesinin, okuma sevgisini geliştirdiği bulgusudur. Ancak ders içi ve dışında, öğretmen, ana-baba ve çevrenin kitaba, öğrencinin kitap seçmesine ilgisizliği ya da bu konuda titiz olmaması, okuma sevgisini azaltan nedenler olarak belirtilmektedir.

“İlköğretim İkinci Kademedeki Türkçe Eğitimi” konulu araştırma H.Hüseyin Hastaoğlu tarafından 1986 yılında yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır.

Bu çalışmada, Türkçe ders programının temel öğelerini oluşturan amaç, muhteva, öğretim ilke ve yöntemleri, ders araç gereçlerinin durumlarının tespitinin yapılmış olduğu görülmektedir.

Araştırmanın örneklemini Ankara’da 6 okulda (Kalaba İlk.,M.Kemal Lisesi, Namık Kemal Lisesi, Şehitlik İlk. Ok., Yeşilöz Lisesi, Yunus Emre Ortaokulu)’ki 206 öğrenci ve 37 öğretmen oluşturmaktadır ve veriler anket yoluyla toplanmıştır.

Araştırmada;

1. İlköğretim ikinci kademedeki Türkçe eğitimi nasıl gerçekleşmektedir?
2. Türkçe eğitimi öğrencilere genel kültür yanında dili iyi kullanma ve iyi bir birey olma özelliği kazandırıyor mu?
3. Türkçe eğitiminde kullanılan yöntemler nelerdir?
4. Türkçe eğitiminde kullanılan araçların yeterlilikleri ne düzeydedir?

sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmanın sonucunda;

Türkçe öğretiminin; Millî Eğitim'in ve ilköğretim ikinci kademenin amaçlarını kısmen gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır. Türkçe eğitimi muhtevasında çağdaş, bilimsel gelişmelere kısmen yer verildiği de görülmektedir.

Türkçe eğitiminde kullanılan öğretim metodu sorusuna, öğretmenlerin büyük çoğunluğu, öğrencilerin ise yarısı soru-cevap metodu kullandıklarını söylemişlerdir. Araç gereçlerle ilgili olarak ise; görsel eğitim araçlarının hiç bulunmadığı belirtilmektedir.

1.11.2. Dil Bilgisi Öğretimi İle İlgili Araştırmalar

“1950-1982 Yılları arasında Ortaokullar İçin Yazılan Dil Bilgisi Kitapları Üzerine Bir İnceleme” konulu araştırma Nihat Erdal tarafından 1997 yılında yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır.

Araştırmanın amacı ortaokul seviyesindeki öğrencilerimize Türkçenin öğretilmesinde kaynak olarak kullanılan dil bilgisi kitaplarının incelenip, tespit edilen olumsuzluklara çözüm niteliğinde teklifler sunmaktır.

Araştırma örnekleminde Tahir Nejat Gencan'ın Dilbilgisi 1-2-3 adlı kitabı, Haydar Ediskun –Baha Dürder'in Örnek Dil bilgisi 1-2-3 adlı kitapları ile A.Birkan, S.Aykun, İ. İleri ve R.Gökyayla'nın Dil Bilgisi 1-2-3 adlı kitaplar yer almıştır.

Örnekleme alınan ders kitaplarının değerlendirilmesi sonucunda tespit edilen olumsuzluklar şu şekilde özetlemek mümkündür:

İncelenen dil bilgisi kitaplarında pek çok terim kullanılmıştır. Bu terimlerden sadece 130'u ortak olarak kullanılmıştır. Bu terimlerin farklı olanlarının ortak olanlardan çok olması dil öğretiminin olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Dil Bilgisi kitaplarında karşılaşılan bir olumsuz problem de aynı terim karşısında kitapların farklı tanımlar yapmasıdır.

Kitapların dil öğretiminde etkisini ortadan kaldıran diğer bir sebep de sınıflandırmadır. İncelenen kitaplarda yapılan sınıflandırmalarda bir görüş birliğine varılamamıştır. Yazarlar farklı amaçlara, farklı ölçü ve esaslarda sınıflandırma yapmıştır.

Kitaplarda alıştırma ve örnekler bakımından tek taraflı bir uyum vardır. Her üç kitapta da edebî değeri olan kaynaklardan alınan cümlelere ve bilgi basamağında alışırmalara yer verilmiştir.

“Liselerde Okutulmakta Olan Türkçe Dil Bilgisi Kitapları Üzerine Bir İnceleme” konulu araştırma Selma Dağışan tarafından 1996 yılında yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır .

Araştırmanın amacı ortaöğretimde dil eğitimi ve öğretimindeki yaşanan problemlerden biri olan lise dil bilgisi kitaplarının şekil ve muhteva yönünden incelemektir.

Araştırma örnekleminde 1976 -1996 döneminde liselerde okutulan dil bilgisi kitapları ele alınmıştır. Bu bağlamda Muharrem Ergin, Tahir Nejat Gencan ve Tahsin Banguoğlu’nun liselerde okutulan dil bilgisi kitapları incelenmiştir.

Örnekleme alınan ders kitaplarına bakıldığında şu hususlar ortaya çıkmaktadır:

İnceleme konusu olan iki kitap fizikî özellikleri bakımından ders kitapları yönetmeliğine uygun değildir.

Yönetmelikte, kitapların sonunda kaynakça bulunması hükme bağlanmış olmasına rağmen Muharrem Ergin’in ve Tahir Nejat Gencan’ın hazırladıkları kitaplarda kaynakça yoktur.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca terminoloji birliği sağlanması konusunda, “Türk Dil Kurumu'nun kabul ettiği en son terimlerin esas alınması” karara bağlanmış olmasına rağmen her üç kitap grubunda da, ne birbirleriyle, ne de Türk Dil Kurumu'nun kabul ettiği terimlerle uyum gözetilmemiştir.

Bu tutum ve tespitler, dil bilgisi öğretimi konusundaki kanun , mevzuat ve bilim dışılığı göstermekte; tutarsızlık örnekleri sergilemektedir.

“Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Etkinliği” konulu araştırma Gülsun(Aşkın) Eroğlu tarafından, 1990 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı,

Orta I. Sınıf Türkçe dil bilgisi dersinin “isim” ünitesinin öğretiminde, programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yöntemi kıyaslandığında öğrenci başarısı açısından hangisinin daha etkili olduğunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yönteminin öğrenci başarısı bakımından etkinliğinin yanı sıra; hangi öğretim yönteminin öğrenmede daha kalıcı bir etki sağladığı konusu da test edilmiştir.

Deneyisel nitelikteki bu araştırmanın evrenini Eskişehir Tepebaşı Ortaokulunda Orta I. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu yargıya ulaşılmıştır: Orta I Türkçe Dil bilgisi dersinde programlı öğretim yönteminin uygulanması, eğitimi olumlu şekilde etkileyerek öğrenci başarısına olumlu yönde katkıda bulunmakta ve geleneksel öğretim yöntemine göre daha kalıcı öğrenme sağlanmaktadır.

“İlköğretim 4. Sınıflarda Dil Bilgisi Öğretiminde Bilgisayar Teknolojisinin Kullanımına Yönelik Uygulamalı Bir Yaklaşım” konulu araştırma Aysun Yağcı tarafından, 2002 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacı;

Öncelikle bilgisayarların eğitimde bir amaç değil, bir araç olduğunu anlatmak ve Türkçe dersinin bilgisayar ortamına nasıl aktarılabilceğini uygulamalı olarak göstermek; okullarımızda yabancı dillerden çevrilen bilgisayar destekli eğitim programlarının kullanılmasını azaltacak kendi kültür ve eğitim sistemimize uygun yazılımlar geliştirebilmek; öğrencilerimize, oyunlarla Türkçe dersini sevdirmek, onların derslerde öğrendikleri bilgileri pekiştirmek ve eğlenirken aynı zamanda da öğrenmelerini sağlamak; öğretmenlerimize derslerinde kullanabilecekleri yardımcı bir materyal sunmak ve son olarak da öğrencilerimizin kendi kendine öğrenme becerilerini geliştirmek; şeklinde ifade edilmiştir.

Tezin uygulama bölümünü gerçekleştirmek için değişik sosyo-ekonomik düzeylerde 4. ve 5. sınıf öğrencileri seçilmiştir.

Araştırmanın sonucunda;

Türkiye’de eğitimde bilgisayar teknolojisinin kullanımına yönelik projelerin çoğunun yanlış yönetilmiş olduğu saptanmıştır. Bu da eğitimde bilgisayar kullanımından beklenen faydayı görmemizi geciktirmiştir. Şu ana kadar BDE’nin başarılı olamamasının en önemli nedenlerinden biri, eğitimin uzun vadeli bir yatırım olduğunun unutulması olarak gerekli alt yapıları oluşturmada bilgisayar alımına erken başlanmasıdır. Halbuki teknolojiye sahip olma isteği kadar onu gerektiği gibi kullanma yollarını öğrenme zahmetine de katlanmak gerektiği belirtilmiştir.

“Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kazandıkları Davranışlar Açısından Dil Bilgisi Eğitiminin Değerlendirilmesi” konulu araştırma Aygül Toksöz tarafından, 2000 yılında yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır.

Beş yıllık öğretim programını tamamlayan öğrencilerin dil bilgisi öğretiminin amaçlarını kazanmalarını sağlamak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Tezin uygulama bölümünde, sosyo-ekonomik düzeyleri farklı 5. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Ayrıca, ilköğretim okulları Türkçe ders kitapları incelenmiştir.

Araştırmayı şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Bu çalışmaya esas olan test bulgularına göre beş yıllık öğretim programını tamamlayan öğrenciler, tam öğrenme bakımından beklenen düzeyde dil bilgisi eğitimi amaçlarını kazanmamış oldukları sonuçlarına varılmıştır.
2. Ders kitaplarının yöntem ve alıştırmalarının dil bilgisi amaçlarını gerçekleştirmeye yeterli olmadığı kanaatine varılmıştır.
3. Ders kitaplarında kuralları ezberlemeyi ön plâna çıkaran tümdengelim yöntemi kullanılmıştır.
4. Ders kitaplarında yeteri kadar tekrara ve alıştırmalara yer verilmemiştir.
5. İncelenen ders kitaplarının birbirinin benzeri olduğu görülmüştür.

“İlköğretim Okulları İkinci Kademedeki Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine İnceleme” konulu araştırma Mehrali Calp tarafından, 2001 yılında doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Nesiller arasında sağlıklı bir iletişimin kurulması, yeni yetişen bireylerin yararlı vatandaş olmaları, bireylerin kültür ve medeniyetten en üst düzeyde faydalanmaları, ana dilin etkili bir şekilde öğretilmesini sağlamak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma, Türkçe eğitim programı, Erzurum Belediye sınırları içinde seçilen ilköğretim okulları, Türkçe öğretmenleri, okul müdürleri, ilköğretim müfettişleri ile ilköğretim okulu 8. sınıflarla sınırlıdır.

Araştırmanın sonucunda;

1. Öğretmenlere göre öğrenciler, fiilimsileri cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, büyük ses uyumunu kavrayıp

- uygulayabilmek, yapılarına göre cümle türlerini öğrenebilmek, fiil kiplerinin çatılarını cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek hedef davranışlarını en alt düzeyde gerçekleştirmektedir.
2. Okul müdürlerine göre öğrenciler, anlam değişikliğini kavrayabilmek ve buna göre cümle kurabilmek, kelimeleri, takıları doğru anlayabilmek ve yazabilmek, fiil kiplerini cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, ek fiilleri cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, fiilimsileri cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, yüklemlerine göre cümle türlerini öğrenebilmek, cümlelerin görevlerini kavrayabilme davranışlarını kazanmak hedef davranışlarını en alt seviyede gerçekleştirmektedirler.
 3. İlköğretim müfettişlerine göre öğrenciler, anlamlarına göre cümleleri, cümle içinde kelimeleri doğru vurgulayabilmek, yardımcı bileşik fiilleri cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, ek fiilleri cümle içerisinde kavrayabilmek ve doğru kullanabilmek, anlamına göre cümle türlerini öğrenebilmek davranışlarına en alt seviyede gerçekleştirmektedirler.
 4. Öğrencilerin bilgi basamağında beklenen başarıya ulaşamadığı ortaya çıkmaktadır.
 5. Öğrencilerin kavrama basamağında beklenen başarıya ulaşamadığı ortaya çıkmaktadır.
 6. Öğrencilerin uygulama basamağında beklenen başarıya ulaşamadığı ortaya çıkmaktadır.
 7. Araştırmada elde edilen bulgular, Türkçe dil bilgisi dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeyi bakımından öğretmen, okul müdürü ve ilköğretim müfettişlerinin görüşleri ile öğrencilerin ulaştıkları düzey arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.
 8. Öğretmen, ilköğretim müfettişi, okul müdürlerine ve akademisyenlerine göre Türkçe Dil Bileşimi dersinin amaçlarına ulaşamamasının nedenleri arasında “sınıf mevcudunun fazla olması”, “öğrencilerin dil bilgisi konularının öğrenilmesinin zor olduğuna kendilerini inandırmış

olmaları”, “öğrencilerin dil bilgisi dersine ilişkin öğrenme stratejileri oluşturmaması” % 80.4’le en fazla önem verilenlerdir.

“İlköğretim Okullarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Program Amaçlarına Ulaşabilirlik Düzeyi” konulu araştırma K. Semra Eren tarafından, 1994 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Ders kitaplarına yardımcı olarak gösterilen dil bilgisi kitaplarının yarardan çok zarar getirdiği varsayımı problemin amacını da ortaya koymaktadır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aramıştır:

1. Türkçe programı, kitapları nasıl değerlendirilmektedir?
2. Ders kitapları programın isteklerinden ne ölçüde haberdardır?
3. Ders kitaplarının program amaçlarına ulaşmasında izlenecek yol ne olabilir?

Araştırma 1992-1993 öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulan Türkçe kitapları, 1982 tarihli MEB Türkçe eğitim programının yöntem ve amaçlarıyla, 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarla sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada dil bilgisi öğretimi ile ilgili şu yargıya varılmıştır: I. Kademe metin ağırlıklı ders kitaplarının yazma ve dil bilgisi alıştırma kitapları yoktur. Dil bilgisi kitaplarının yazarları ayrı olduğu gibi, okuma kitaplarıyla da uyumlu değildir. Aynı durum II. Kademe Türkçe ders kitapları için de geçerlidir. Ders kitaplarını destekleyen serbest okuma kitapçıkları yoktur. II. Kademe dil bilgisi kitapları kurallar bilgisi niteliğindedir. Dil bilgisi ders kitaplarını destekleyici hiçbir alıştırma kitabı yoktur.

2.İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitapları fizikî yapıları ve bölümleri ile dil bilgisi konuları bakımından incelenip karşılaştırılacaktır.

2.1.Kitapların Fizikî Yapıları ve Bölümleri Bakımından İncelenmesi

2.1.1. Ders Kitaplarının Genel Tanıtımı

İncelenmek üzere üç yayınevine ait 6., 7., 8. sınıf Türkçe ders kitapları seçilmiştir.

I.Kitap: Meral Ünal, M. Yavuz Önar, Nevin Bayrak, Süheyla Doğruel, Selçuk Kurter, Muzaffer Gündoğdu, Ahmet Saraçoğlu, Cengiz Çimen ve Yunus Güzel tarafından yazılan 6., 7., 8. Sınıf İlköğretim Türkçe Ders Kitapları, Milli Eğitim Basımevi'nde, Eskişehir'de, 2004 yılında yayımlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 17.03.2004 gün ve 23 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olup, Yayınlar Dairesi Başkanlığının 30.06.2004 gün ve 5071 sayılı onayı ile birinci defa 230.000 adet basılmıştır.

II.Kitap:Ahmet Kapulu tarafından 6., 7., 8. Sınıf İlköğretim Türkçe Ders Kitapları, Koza Yayın Dağıtım'da, Ankara'da, 2002 yılında yayımlanmıştır.

Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 16.04 2002 tarih ve 47 sayılı kararı ile 2002- 2003 öğretim yılından itibaren 5(beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

III. Kitap:Muhsin Köktürk, Metin Gül tarafından yazılan 6., 7., 8. Sınıf İlköğretim Türkçe Ders Kitapları Yıldırım Yayınlarında, Ankara’da, 2004 yılında yayımlanmıştır.

Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 19.12 2000 tarih ve 429 sayılı kararıyla 2001- 2002 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tezimizin konusu olan bu üç yayınevine ait İlköğretim Türkçe ders kitapları, kitapların tanıtım sırasına göre Birinci Kitap, İkinci Kitap, Üçüncü Kitap adlarıyla bu tezde geçecektir.

Gramer Terimleri Sözlüğü’ne bağlı kalınarak dil bilgisi terimleri kullanılacaktır.

2.1.2. Ders Kitaplarının Fizikî Özellikleri Bakımından İncelenmesi

Okullarımızda sadece Türkçe dersleri için değil, hemen her ders için ders kitapları vazgeçilmez bir unsurdur. Öğrenci seviyelerine, dersin hedeflerine uygun ve hedef kitleyi güdeleyici bilgilerin düzenli bir şekilde verilmesi ile hedef kitlenin derse karşı olumlu bir tavır oluşturmaya yardımcı olan ders kitaplarının eğitim ve öğretimde önemli bir yeri vardır. Ülkemizde ders kitaplarında muhtevanın, fizikî yapıdan daha önemli olduğu görüşü savunulmaktadır. Ancak muhteva kadar aynı derecede öneme sahip olan fizikî yapı ve bölümler sayesinde öğrenci ile kitap arasındaki iletişimin de daha sağlıklı olması sağlanır.

Kılıç ve Seven(2002: 145) için ders kitaplarının öğretimsel açıdan verimliliğinde fiziksel yapı özelliklerinin etkisi büyüktür. Saman kâğıda basılmış, renklerin ve yazıların birbirine karıştığı, ağır ve kullanışsız bir ders kitabı öğrenciler tarafından itici bulunmaktadır. Oysaki, kuşe kâğıda basılmış, canlı renkleriyle dikkat çeken, sağlam cilt yapısına sahip ders kitapları, öğrenci için daha çekici olabilmektedir. İçeriğinde ne kadar yararlı bilgiler olursa olsun fiziksel yapısı itici

olan bir kitabın, öğrencinin ilgisini çekme ihtimali az olacağından, öğretimde etkili bir şekilde kullanılması zorlaşacaktır.

Hedef kitlenin kitapla ilk karşılaştığında ilgisini çeken fizikî yapı unsurlarıdır. Enver Naci Gökşen(1980:29) de bu sebepten dolayı çocuklara yönelik hazırlanan ders kitaplarının fizikî ve görsel açıdan bir takım kurallara uyması gerektiğini belirtmiş ve bu kuralları ise şu şekilde tespit etmiştir:

1. Kapak resimleri canlı ve çekici olmalı kitabın kapsamıyla ilgili bulunmalıdır.
2. Hacim bakımından fazla kalın olmamalıdır.
3. Harfler gözü yormayacak karakterde ve baskısı temiz olmalıdır.
4. Kitaplar iç açıcı renkte ve ciltli olmalıdır.
5. Satır araları ne sık ne de seyrek olmalıdır.

Ders kitaplarında aranacak nitelikler 03.07.1995 tarih ve 2439 sayılı yönetmelikte tespit edilmiş ve aynı yönetmelikte ders kitaplarında fizikî yapı öğelerinde aranacak nitelikler ise şu şekilde tespit edilmiştir(1995: 599-600):

“1.Kitaplar, mümkün olduğu kadar kaliteli kâğıda basılır.

2.Resim, fotoğraf, grafik, şema, plân, harita ve benzeri unsurların yerleştirilmesinde, görünümün yanı sıra, eğitcilik ve öğreticilik vasfına da önem verilir. Baskıların açık, net, estetik ve anlaşılır olması sağlanır.

3.Kitaplar kullanılabilir ve korunabilir nitelikte hazırlanır”.

Bu bölümde incelenen ders kitaplarının kullanılabilirliğini, kolay okunurluluğunu, çekiciliğini ve dayanıklılığını sağlayan fizikî özellikleri bakımından karşılaştırılmasında yarar görülmüştür.

Ebat: “...Sürekli aynı ebatlardaki kitaplar yerine, farklı ebatlardaki kitaplar tercih edilmelidir. Bu tercihler konu alanı özellikleri ve öğrenci özellikleri ile belirlenebilir”(Kılıç-Seven, 2002: 148). Seçilen kitapların ebat özellikleri aşağıdaki tabloya çıkarılmıştır.

Tablo 2: Ders Kitaplarının Ebat ve Format Özellikleri

	I.Kitap	II.Kitap	III.Kitap
EBAT	19,5x27,5	19x27,5	16x23,5
FORMAT	B5	B5	A5

Tablo incelendiğinde ders kitaplarının farklı ebatlarda hazırlandığı görülmektedir.

Cilt, Kapak, Baskı: Kitapların kullanılabilir ve korunabilir nitelikte olması için ciltlemeye önem verilmelidir. Ciltlemede, sayfaların kopmadan iki yana düz olarak açılabilmesine ve sayfalarda yer alan basılı öğelerin, belirli bakış açısından aynı anda izlenebilmesine dikkat edilmelidir. En iyi ciltleme tekniği iplik ve tel dikişiyle sayfaların tutturulması ile yapılan ciltleme tekniğidir (Kılıç-Seven, 2002: 150). İncelenen ders kitapları da cilt yapılarına göre aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo 3: Ders Kitaplarının Cilt Özellikleri

I.Kitap	Dikişsiz, sırttan tutkal yapıştırırmalı cilt kullanılmıştır.
II.Kitap	Dikişsiz, sırttan tutkal yapıştırırmalı cilt kullanılmıştır.
III.Kitap	Dikişsiz, sırttan tutkal yapıştırırmalı cilt kullanılmıştır.

Tabloda da görüleceği gibi incelenen ders kitaplarında; dikişsiz, sırttan tutkal yapıştırırmalı cilt kullanılmıştır. Sırttan tutkal yapıştırırmalı ciltlerin kullanılması sayfaların yerlerinden kolayca ayrılmasına neden olacağı için, cilt özellikleri bakımından her üç ders kitabı da kullanışlı ve korunabilir nitelikte değildir.

İnsan davranışlarında ilk izlenimlerin önemli bir yeri vardır. Bu sebepten dolayı ders kitabı ile ilk defa karşılaşan hedef kitlenin, ders kitabı hakkındaki ilk izlenimlerini etkileyecek kapağın, yazarlar ve tasarımcılar tarafından çekiciliğinin artırılması gerekmektedir. İncelenen ders kitapları da kapak özellikleri bakımından değerlendirilecektir.

I.kitapta kolay kırılabilen, ince karton kapak kullanılmıştır. Kapak resim ve fotoğraflarla desteklenmemiştir. Harflerle oluşturulan desenler kullanılmıştır. Bu desenlerin ders kitabının içeriğini tam olarak yansıtmaması ve görsel açıdan hiçbir unsurun kullanılmaması nedeniyle kapağın çekiciliğini sağlanamamıştır. Ancak fonda kullanılan renk tonları ile metinlerin uyumluluğu kapağın çekiciliğini biraz da olsa arttırmaktadır.

Kitabın ön kapak yüzünde yayınevinin adı, yazarların, hazırlayanların adı ve soyadı yazılmamış; kitabın adı, kullanılacağı sınıf ve yayınevinin amblemi yer almıştır. Kitabın sırt kısmında yazar ve hazırlayanların adı ve soyadı belirtilmemiş; kitabın adı, kullanılacağı sınıf, ve yayınevinin amblemi bulunmaktadır. Kitabın arka kısmında ise; basıldığı yıl, baskı adedi, basımevinin adı, firmanın adı ve adresi belirtilmemiş; bunun yanı sıra kitabın fiyatı, ISBN numarası yazılmıştır. I.kitabın ders kitabı yönetmeliğine göre ön, arka, sırt kapak esas ve usullerine göre tam olarak hazırlanmadığı görülmektedir.

II.kitapta karton kapak kullanılmıştır. Atatürk portresi ile kapak desteklenmiştir. Fondaki renklerin solgun oluşu kapağın estetikî açıdan yetersiz olduğunu göstermektedir.

Kitabın ön kapak yüzünde kitabın adı, kullanılacağı sınıf, yazar ve hazırlayanların adı, soyadı ve yayınevinin adı yer almaktadır. Kitabın sırt kısmında ise kitabın adı, kullanılacağı sınıf, yazar ve hazırlayanların adı, soyadı ve yayınevinin amblemi bulunmaktadır. Kitabın arka kısmında ise kitabın fiyatı, basıldığı yıl, baskı adedi belirtilmemiş; bunun yanı sıra ISBN numaralı, basımevinin adı, firmanın adı ve yazılmıştır. II.kitabın ders kitabı yönetmeliğine göre ön, arka, sırt kapak esas ve usullerine kısmî uyum sağladığı görülmektedir.

III.kitapta karton kapak kullanılmıştır. Kapak çizme resimle desteklenmiştir. Çizme resmin anlaşılır olmaması ders kitabının içeriğinin tam anlamıyla yansıtlamamasına neden olacaktır. Fonda kullanılan renkler ile metinlerin uyumluluğu kapağın çekiciliğini arttırmaktadır.

Kitabın ön kapak yüzünde kitabın adı, kullanılacağı sınıf, yazar ve hazırlayanların adı, soyadı ve yayınevinin adı yer almaktadır. Kitabın sırt kısmında ise kitabın adı, kullanılacağı sınıf, yazar ve hazırlayanların adı, soyadı ve yayınevinin amblemi bulunmaktadır. Kitabın arka kısmında ise kitabın fiyatı, basıldığı yıl, baskı adedi belirtilmemiş; bunun yanı sıra ISBN numaralı, basımevinin adı, firmanın adı ve adresi verilmiştir. III. kitabın ders kitabı yönetmeliğine göre ön, arka, sırt kapak esas ve usullerine kısmî uyum sağladığı görülmektedir.

Ders kitaplarının baskı özellikleri görsellik açısından çok önemlidir. Bu sebepten dolayı İlyas Yazar'ın "Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarına Görsel Açından Bir Yaklaşım" isimli makalesinde, ders kitaplarını baskı kaliteleri bakımından değerlendirdiği kriterler dikkate alınarak ders kitapları incelenip karşılaştırılacaktır.

Tablo 4: Ders Kitaplarının Baskı Özellikleri

	I.Kitap	II.Kitap	III.Kitap
Kitabın köşeleri düzgün kesilmiş mi?	Evet	Evet	Evet
Baskı renkli mi?	Evet	Evet	Evet
Renk seçimine ve kullanımına özen gösterilmiş mi?	Hayır	Hayır	Evet
Renkli resimler (çizim ve fotoğraf) orijinal mi?	Evet	Evet	Evet
Şekil ve resimlerin renklendirmesi uyumlu mu?	Hayır	Evet	Evet
Zemin ve metin renklerinin geçişleri uyumlu mu?	Evet	Evet	Evet
Kitapta kullanılan kağıt beyaz kâğıt mı?	Evet	Evet	Evet
Kitap desteksiz rahatça açılabilir mi?	Evet	Evet	Evet
Kitabın iç sayfaları düzgün mü?	Evet	Evet	Evet

Tablo incelendiğinde ders kitaplarının baskı kaliteleri ile ilgili kriterlere genel olarak uyduğu görülmektedir.

2.1.3. Ders Kitaplarının Görsel Düzeni Oluşturan Öğeler Bakımından İncelenmesi

“Görsel düzeni oluşturan öğeler, yerli yerinde ve öğenin özelliklerine uygun kullanıldığında amaca hizmet eder. Aksi halde, anlaşılmayı güçleştiren, ilgiyi dağıtan bir yapıya da bürünebilir. Bu açıdan, öğelerin görsel düzen içerisinde nasıl temsil edildikleri, hangi niteliklere sahip oldukları ve nerelerde kullanılabileceklerinin bilinmesi önemlidir” (Kılıç-Seven, 2002: 127).

Görsel betimlemeler yoluyla hedef kitlenin ilgisinin konuya çekildiği olguları, kavramları daha kolay öğrendikleri herkes tarafından bilinmektedir. Görsel düzeni oluşturan öğelerin yararları Demirel ve arkadaşları (2003: 30) tarafından ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- a. “Öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler.
- b. Onların dikkatlerini canlı tutar.
- c. Duygusal tepkiler vermelerini sağlar.
- d. Kavramları somutlaştırır.
- e. Anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir.
- f. Şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve alınmasını kolaylaştırır.
- g. Bir kavramla ilgili öğeler arasındaki ilişkileri örgüt şemaları ve akış şemaları yoluyla kolayca verebilir”.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın ders kitapları yönetmeliğinde kitapların hazırlanması ve incelenmesi ile ilgili esaslar ve usuller bölümünde görsel düzen yönünden ders kitapları hazırlanırken aşağıdaki kriterlerin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir(1995:611):

- a. “Konuların öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara(harita, kroki, fotoğraf, şema ,grafik, resim vb.) yeterince yer verilip verilmediği,

- b. Bayrağın, ‘Türk bayrağı kanunu’ ve ‘Türk bayrağı tüzüğü’ne uygun olarak verilip verilmediği,
- c. Öğretime yardımcı unsurların, öğrencilerin gelişim basamaklarına ve konularına uygun olup olmadığı,
- d. Öğretime yardımcı unsurların, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olup olmadığı, istatikî verilerin en son bilgileri yansıtıp yansıtmadığı,
- e. Öğretime yardımcı unsurların, kitaba ilgi çekicilik katıp katmadığı, (renklerde gerçekçilik, estetik sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma),
- f. Haritaların incelenmesinde ‘atlas, harita, yer küre vb.’ Eğitim araçlarının incelenmesine ait esaslara uyulup uyulmadığı”.

Bu bölümde ders kitapları, yazı öğeleri, resimler tablolar ve şemalar bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablolar, Şemalar, Grafikler:İncelenen ders kitapları aşağıdaki tabloda görsel öğelere verdikleri ağırlıklar bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 5. Ders Kitaplarının Tablo, Şema ve Grafik Sayılarına Ait Sayısal Verileri

Ders Kitapları		TABLO	ŞEMA	GRAFİK
I.KİTAP	6. sınıf ders kitabı	-	5	-
	7. sınıf ders kitabı	-	13	-
	8. sınıf ders kitabı	1	2	-
	Toplam	1	20	-
II.KİTAP	6. sınıf ders kitabı	4	-	-
	7. sınıf ders kitabı	6	1	-
	8. sınıf ders kitabı	4	2	-
	Toplam	14	3	-
III.KİTAP	6. sınıf ders kitabı	5	2	-
	7. sınıf ders kitabı	8	-	-
	8. sınıf ders kitabı	-	1	-
	Toplam	13	3	-

Tablo incelendiğinde I.kitabın tablo ve grafiğe yer vermediği, şemaları kullandığı görülmektedir. II. ve III. kitaplarda ise grafiğe yer verilmemiş, tablolar ve kısmende olsa şemalar kullanılmıştır. Görsel öğelerin hedef kitlenin seviyesine ve yaşına göre ders kitaplarında belirlenmediği de tablo incelendiğinde fark edilmektedir.

Resimler, Fotoğraflar: Resimler ders kitaplarındaki konuyu benzer şekilde ima ederek soyut konuların somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Resimler iyi yapılabildiği takdirde, amaca yönelik öğelerin sunumunda etkili olmaktadır.

Ders kitaplarındaki resimlerin amaçlarını Kılıç ve Seven (2002: 130) şu şekilde ifade eder:

- a. “Birbirinin ardı sıra hazırlanmış olay akışlarını gösterme.
- b. Resimlerle, tarihi olaylar veya kişileri gösterme.
- c. Küçük resimlerle içindekiler bölümü için konu anahtarı oluşturma”.

I.kitapta 31 fotoğraf, 101 resim vardır. Bu resimlerin ve fotoğrafların büyük bir bölümü okuma parçaları ile kullanılmıştır. Sadece 8. sınıf Türkçe ders kitabında 5 resim, 1 fotoğraf uygulama çalışmaları bölümünde yer almıştır. Resimler ve fotoğraflar okuma parçalarının içeriğini yansıtmakta ise de bazı resimlerin ve fotoğrafların silik çıkması nedeniyle okuma parçası ile resim arasındaki iletişim sağlanamamıştır.

II.kitapta 51 fotoğraf, 128 resim vardır. Resimler ve fotoğraflar sadece okuma parçaları ile düşünülmemiş; diğer etkinliklerde resimler ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Resim ve fotoğrafların baskıları açık ve nettir. Resimler ve fotoğraflar seçilen konuların içeriğini yansıtmaktadır.

III. kitapta 188 fotoğraf, 55 resim vardır. Resimler ve fotoğraflar sadece okuma parçaları ile düşünülmemiş; diğer etkinliklerde resimler ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Resimler ve fotoğrafların baskıları açık ve nettir. Resimler ve fotoğraflar seçilen konuların içeriğini yansıtmaktadır.

Yazı Tipi ve Boyutu: Konuların içeriğine göre farklı yazı tipleri ders kitaplarında kullanılabilir. Ancak gereğinden fazla farklı yazı tiplerinin ders kitaplarında kullanılması dersin amaçlarına ulaşamamasına da neden olabilir. Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yönetmeliğinde(1995: 608) 6. sınıf ve daha üst öğrenim kademesi için yazılan ders kitaplarında; metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerde kullanılan (resim altı yazıları, dipnotlar vb. hariç) yazılarda, 10 punto büyüklüğünde harflerin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. İncelenen ders kitapları yukarıda ifade edilen özellikler bakımından karşılaştırılacaktır.

I.kitapta hazırlık çalışmaları haricindeki bütün bölümlerde kullanılan yazı büyüklüğü 12 puntodur. Hazırlık çalışmaları bölümünde yazı büyüklüğü 10 punto olarak belirlenmiştir. Genelde belirtilen punto büyüklüğüne uyulmamıştır. Arial yazı tipi kullanılmıştır. Önemli görülen kavramlar ve vurgulanmak istenilen yerler kalın ve italik yazı kullanılarak belirtilmiştir.

II.kitapta kullanılan yazı büyüklüğü 10 puntodur. Century Gothic yazı tipi kullanılmıştır. Önemli görülen kavramlar ve vurgulanmak istenen kelimeler kalın; alıntılar, örnekler ve açıklamalar italik yazı kullanılarak belirtilmiştir.

III.kitapta kullanılan yazı büyüklüğü 10 puntodur. Times New Roman yazı tipi kullanılmıştır. Önemli görülen yerler ve kavramlar kalın yazılarak belirtilmiştir. İtalik yazı kullanılmamıştır.

2.1.4.Ders Kitaplarının İçerikle İlgili Bölümler Bakımından İncelenmesi

Hedef kitleyi motive eden, ders kitaplarının kullanımını kolaylaştıran bölümler içerikle ilgili bölümlerdir. Dersin özelliğine göre açıklanması gereken kelime ve terimleri belirten sözlük, sınıf düzeyine uygun olan ve yararlanılan eserleri gösteren kaynakçanın ve ders kitaplarının ilk sayfalarında olması gereken içindekiler bölümünün oluşturulması gerektiği ders kitapları yönetmeliğinde belirtilmiştir (1995: 607). Ünitenin konuları, hedef ifadeleri, dizin, önsöz, kronoloji, sözlük, kaynaklar, semboller, tablo ve şekiller listesi, alıştırma, hazırlık çalışmaları, ara sorular, ünite sonu değerlendirme soruları, özet ve proje ders kitaplarının içerikle ilgili bölümlerini oluşturmaktadır. Bu bölümde ise içerikle ilgili bölümlerinden kaynaklar, dizin, sözlük ve içindekiler bölümü dikkate alınarak ders kitapları incelenecektir.

I.kitapta sözlük, kaynakça, dizin ve içindekiler bölümü oluşturulmuştur. Dizin bölümü oluşturulmasına rağmen, kitapta işlenen konular ile dizin bölümünde gösterilen sayfa numaralarının büyük bir bölümünün tutarsız olması kitabın dizin bölümünün yetersiz olduğunu göstermektedir. Örneğin sekizinci sınıf Türkçe ders

kitabın dizin bölümünde yapım eki terimi 54. sayfada gösterilmesine rağmen, ders kitabında bu konu 93. sayfada yer almaktadır.

II.kitapta sözlük, kaynakça, dizin ve içindekiler bölümü oluşturulmuştur. Dizin bölümünde kullanılan dil bilgisi terimleri ile kitapta kullanılan terimler arasında farklılıkların olması dil bilgisi öğretimi de zorlaştıracaktır. Örneğin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında dizin bölümünde zamir terimi kullanılmış, kitap içinde ise adıl terimi kullanılmıştır.

III.kitapta sözlük, kaynakça, dizin ve içindekiler bölümü oluşturulmuştur. İçerikle ilgili bölümler ders kitapları yönetmeliğine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

2.2.Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İçerik Yönünden İncelenmesi

Bu bölümde ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları; terimler, sınıflandırmalar, tanımlar, örnekler, edebî metinler, sorular, konuların işleniş sırası ve bilgi hataları bakımından karşılaştırılacaktır.

2.2.1.Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Verdikleri Ağırlıklar Bakımından Karşılaştırılması

Ülkemizde, dil bilgisi öğretiminde yer alan dil bilgisi türü geleneksel dil bilgisidir. Türkiye'deki dil bilgisi öğretiminin kapsamında, çoğu dil bilim anlayışı ile doğmuş olan dil bilgisi türlerine hiç yer verilmemekte ve bu yüzden birçok konuda ilköğretim de dahil; eski-yeni, klasik-geleneksel, eş zaman-art zaman bakış yorum farklılıkları ile karşılaşmakta ve çatışmalara bağlı olarak da, sonuçta dil bilgisi öğretimine zarar verilmektedir (Sağır, 2002: 27).

Çotuksöken (1991: 36-37) ortaöğretim kurumlarımızdaki Türkçe ve dil bilgisi öğretiminin başarısızlığını iki temel kaynağa bağlamaktadır:

1. Geleneksel dil bilgisi kitapları,

2. Milli Eğitim Bakanlığı’nca geleneksel dil bilgisi kitapları yazarlarına hazırlatılan dil bilgisi programı”.

Eğitim–öğretim ortamında kullandığımız dil bilgisi kitapları da geleneksel dil bilgisi anlayışı ile yazılmıştır. “Türkçe geleneksel dilbilgisi kitapları benzerleri gibi kesinlemecidir, bir ölçüye kadar da kural koyucudur. Verilen tanımların ve açıklanan kuralların kesinliği ve değişmezliği ilkesi, “ayrıca”ları dışarıda bıraktığı gibi,yani oluşumları, gelişmeleri de kuşatmaktadır. Durum böyle olunca, bu tür dilbilgisi kitapları ezberci öğretime çok yatkın bir nitelik göstermektedirler”(Çotuksöken, 1991: 38).

Geleneksel dil bilgisi kitaplarında, dil bilgisinin ana bölümlerine verdikleri ağırlıklar birbirine benzemektedir. Geleneksel dil bilgisi kitaplarını bu yönüyle inceleyen bir araştırmada şu sonuçlar gözlenmektedir:

Tablo 6: Geleneksel Dil Bilgisi Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Ayırdıkları Sayfa Sayıları

Bölümler	Ayrılan Toplam Sayfa			
	Ergin (1962)	Banguoğlu (1974)	Gencan (1975)	Ediskun (1963)
Ses Bilgisi	72	118	21	35
Biçimbilgisi ve sözcük yapısı	248	354	311	215
Söz dizimi	35	92	58	67

(Çotuksöken, 1990: 30)

Bu araştırmadan yola çıkarak 1982 yılı Türkçe programına göre yazılmış ders kitaplarını dil bilgisi bölümlerine verdikleri ağırlıklar bakımından karşılaştırılmasında yarar görülmüştür.

Tablo 7: Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Bölümlerine Ayırdıkları Sayfa Sayıları

Bölümler ve ayrılan toplam sayfa sayısı					
Ders Kitapları		Ses Bilgisi	Şekil Bilgisi	Söz dizimi	Anlam Bilgisi
I.KİTAP	6. sınıf ders kitabı	6	19	4	3
	7. sınıf ders kitabı	5	25	6	3
	8. sınıf ders kitabı	2	20	22	4
	Toplam	13	65	32	10
II.KİTAP	6. sınıf ders kitabı	6	20	5	4
	7. sınıf ders kitabı	4	26	5	3
	8. sınıf ders kitabı	-	25	11	4
	Toplam	10	71	21	10
III. KİTAP	6. sınıf ders kitabı	7	26	4	2
	7. sınıf ders kitabı	4	23	8	2
	8. sınıf ders kitabı	-	21	17	3
	Toplam	11	70	29	7

Tablo incelendiğinde, Tablo 6’da olduğu gibi ders kitaplarında, biçim bilgisine geniş yer verilmiş; söz dizimi, anlam ve ses bilgisi bölümlerine ise gelişigüzel değinilmiştir. Dil bilgisi bölümlerine verilen ağılıklar bakımından incelendiğinde, ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının geleneksel dil bilgisi anlayışı ile yazılan kitaplara benzediği görülmektedir. Dil bilgisi bölümlerine ayrılan sayfa sayısı bakımından ders kitapları karşılaştırıldığında ise aralarında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

2.2.3.Ders Kitaplarının Terimler Yönünden Karşılaştırılması

Bu bölümde terim meselesi üzerinde durulduktan sonra ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları, terimler yönünden incelenip karşılaştırılacaktır.

“Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ada terim denir.”(Korkmaz, 2003: 213) Her terim bir varlığı, bir nesneyi veya bir anlamı karşılamalı ve her kavram için de bir terim belirlenmelidir. İletişimin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için de bilim, sanat, meslek dalarının bir terimler sistemine dayandırılmış olması gerekir. Bilim, sanat, meslek dallarında her terim farklı kişiler için farklı anlamalara geliyorsa ve ortaklaşa kabul edilmiş bir terim sisteminiz de yoksa iletişimin de sağlıklı bir şekilde yapılması imkânsız hale gelir.

Türk dili özellikle İslam uygarlığı ve batı uygarlığının etkisi altında kalmıştır. Türklerin kendilerini İslam uygarlığının bir temsilcisi olarak görmelerinden dolayı Arapçanın; yine bu dönemde bir edebiyat, bir şiir dili olarak düşünülen Farsçanın ve Tanzimat dönemiyle birlikte batı uygarlığının tesiri altında kalmış ve ister istemez de kullandığımız terimlerde de bu uygarlıkların etkisi görülmektedir. Terim sistemimizde bu uygarlıkların etkisinin görülmesi Türkçenin bir bilim dili olarak gelişmesine engel olmuştur.

“Bizde terimlerin başlı başına bir sorun olarak ele alınışı Tanzimatla başlamıştır. Avrupada ise terimlerin ayrı bir konu olarak değerlendirilmesine, bilim dalları ve sanat konularıyla ilgili özel sözlerin tespitine ve bunların tanımlanmasına XV ve XVI. yüzyıllarda en yüksek düzeyine erişen Rönesans hareketiyle başlamıştır” (Zülfikar.1991:2).

Tanzimat dönemiyle birlikte batıya yönelen Türk aydınlarının batının kültürünü, dilini öğrenmeleri ve dilde sadeleşme hareketleri Türk münevverleri arasında yeni bir terim meselesinin doğmasına neden olmuştur. Bu dönemde dilimize

giren terimlere Arapça köklerden yeni kelimeler türeterek mi yoksa batıda kullanıldığı şekliyle mi karşılık bulunması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları olmuştur.

Batı kökenli kelime ve terimlere, Arapça ve Farsça karşılık bulmak yerine, onları olduğu gibi dile mal etme görüşünde olan Şemsettin Sami bu görüşünü şu şekilde ifade ediyor:

“...Avrupa lisanlarından da kelime almaya mecburuz. Bu gün posta ve telgraf, telefon, fotoğraf, kronometre gibi ulûm ve fûnûn kelimelerine mukabil Arapça ve Farisîden karşılıklar arayacağımıza, o suretle kamûslar ferhenkler karıştırarak kıymetli vakitlerimizi geçireceğimize bunları olduğu gibi kabul etmeliyiz” (Zülfikar,1991:4).

“XIX. Yüzyılın sonlarında ve XX. Yüzyılın başlarında Arapça köklerden yararlanılarak çeşitli fen bilimleri ve sosyal bilimlerle ilgili pek çok terim türetildiğini görmekteyiz. Türetilen yüzlerce terim ya yalın ya da Arapça, Farsça kurallara göre yapılmış tamlamalar biçimindedir” (Zülfikar,1991:5).

Ziya Gökalp (1996:137) “Türkçülüğün Esasları” adlı eserinde terim konusuna şu şekilde açıklık getirir:

“Yeni terimler aranacağı zaman, önce halk dilindeki kelimeler arasında aramak; bulunmadığı takdirde, Türkçenin işlek edatlarıyla ve tamlama ve çekim yöntemleriyle yeni kelimeler yaratmak; buna da imkân bulunmadığından Arapça ve Farsça tamlamasız olmak şartıyla, yeni kelimeler kabul etmek ve bazı devirlerin ve mesleklerin özel durumlarını gösteren kelimelerle, tekniklere ait âlet isimlerini yabancı dillerden aynen almak”.

Cumhuriyet döneminde Türkçe ve Türkçeleşmiş köklerden terim türetme çabası içerisine girilmiş ve bu konuyla ilgili olarak Mustafa Kemal Atatürk (1999: 45) “Nutuk” isimli eserinde görüşünü şu şekilde ifade ediyor:

“Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin basında da Türk tarihini doğru temeller üzerine kurmak, öz Türk diline değeri

olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğunu söylemeliyim. Okullarımızda öğretimin Türkçe terimlerle başlamış olmasını , kültür hayatımız için önemli bir olay olarak belirtmek isterim”.

M. Kemal ATATÜRK, bu görüşüyle Türkçenin bilim dili olarak gelişmesi için dönemindeki terim çalışmalarına da elverişli bir ortam hazırlamıştır.

Zülfikar (1991:1) günümüzde de süren terim kargaşasının nedenlerini şu şekilde ifade ediyor:

“...Dilden çıkarılan doğu kökenli terimlerin yerine konacak yeterince Türkçe terim türetilmediğinden bunların bir bölümünün yerini batı kökenli terimler almış ve kolay yola gidilmiştir. Böyle bir ortamda her bilim adamının bildiği yabancı dilin terimlerini kullanması, terim alanında çözülmesi güç sorunlar getirmiştir. Öte yandan bu durumun doğmasında batının bilim ve teknik alanlarındaki hızlı gelişmesinin büyük rolü olmuştur”.

“Gramer Terimleri Sözlüğü” ile gramerimizdeki terim sorununa değinen Korkmaz (2003: CXVI), “Türkiye Türkçesi Grameri” isimli kitabında gramer terimlerinde, Arap ve Avrupa gramerinin kalıplarına bağlı bazı adlandırmaların bırakılarak dilin kendi yapısına uygun adlandırmaların benimsenmesi ve bu konuda bilim adamlarının kabul ettiği ortak bir terim sistemi üzerinde birleşilmesi gerektiğini belirtir.

Kavcar (1982: 135-136) “Edebiyat ve Eğitim” isimli kitabında, dilimize yeni giren terim ve sözcüklere karşılık bulunurken göz önünde bulundurulması gereken iki temel yolun olduğunu belirtir:

“1.Bu tür sözcükleri yabancı dillerden olduğu gibi almak ve kullanmak.Yani dilimize giderek yabancı dillerin, bu kez Batı dillerinin boyunduruğu altına sokmak.

2.Kendi dilimizin özelliklerinden yararlanarak sözcük yapmak.Bir yandan da yabancı kökenli eski kelimelere Türkçe karşılıklar bulmak”.

Kavcar, ikinci yolun gerçekçi ve akılcı bir yol olduğunu ifade eder.

Aksan(1975: 431-432) da dilimizin güçlü bir bilim, sanat, teknik diline kültür diline ulaştırılması isteniyorsa mutlaka yabancı terimlere vakit geçirmeden Türkçe karşılıklar bulmamız gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca başarılı bir biçimde türetilmiş terimler ile Türkiye'yi oluşturacak kuşakların daha iyi yetişmeleri, yapıcı ve yaratıcı olmaları sağlanacağı görüşündedir.

Arapça ve Farsça terimleri Türk dili asıllı kelimeler olmadığı için gramerimizde kullanmamak hatadır. Bu terimler dilimizin musikisine ve ses özelliklerine uyum sağlayarak Türkçeleşmiş kelimeler olmuştur. Bugüne kadar da gramerimizde Arapça ve Farsça terimler kullanılmıştır. Ayrıca, bu terimlerin yerine kullanılan Türkçe ek ve köklerden türetilmiş kelimeler de tam anlamıyla toplum tarafından benimsenmemiştir. Dil bilgisine girecek yeni terimler olduğu zaman Türkçe ek ve köklerden türetilmiş terimler kullanılmalıdır.

1839 yılında Tanzimat fermanıyla birlikte başlayan ve günümüze kadar devam eden bu tarih sürecinde terim kargaşasının devam ettiğini, münevverlerin ortaklaşa kabul ettiği bir terim sisteminin olmadığını görmekteyiz. Bu gün gramer konusunda da bu sorunları yaşamaktayız. Terim konusunda yaşanan bu sorunlardan dolayı incelenecek üç değişik yazara ait ders kitaplarının terimler yönünden karşılaştırılıp, incelenmesinde yarar görülmüştür.

Tablo 8: Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularına Ait Terim İsimleri

I.KİTAP	II.KİTAP	III.KİTAP
Alfabe	Abece(Alfabe)	Alfabe
Ad(isim)	Ad(isim)	Ad(isim)
Ad durum ekleri	Ad durum(hâl) ekleri	Durum(hâl) ekleri
Adlaşmış sıfat		
Ad tamlaması(isim tamlaması)	Ad tamlaması	Ad tamlaması
Ad cümlesi	Ad cümlesi	Ad cümlesi
Anlamdaş(eş anlamlı) sözcük	Anlamdaş(eş anlamlı) sözcük	Anlamdaş(eş anlamlı) sözcük
Asıl sayı sıfatı(ön adı)	Asıl sayı ön adı(sıfatı)	Asıl sayı sıfatı
	Asıl ünlem	
Azlık çokluk(nicelik) zarfı	Nicelik(azlık çokluk) belirteci	Azlık çokluk(miktar)zarfı

		Bağımsız cümle
Bağlaç	Bağlaç	Bağlaç
Bağlı cümle	Bağlı cümle	Bağlı cümle
Basit adılar	Basit adıl	Basit zamir
Basit bağlaç		Basit bağlaç
Basit belirteç	Basit belirteç	Basit zarf
Basit cümle	Basit cümle	Basit cümle
Basit(kök) fiil(eylem)	Basit eylem	Basit fiil
Basit isimler	Basit ad	Basit ad
Basit sıfat	Basit ön ad(sıfat)	Basit sıfat
Basit sözcük	Basit sözcük	Basit sözcük
Basit ünlem	Basit ünlem	Basit ünlem
		Basit zamanlı fiiller
Belgisiz(Belirsiz) zamir	Belgisiz adıl	Belgisiz zamir
Belgisiz sıfat(ön ad)	Belgisiz ön ad(sıfat)	Belgisiz sıfat
Belirtili ad tamlaması	Belirtili ad tamlaması	Belirtili ad tamlaması
Belirtili nesne	Belirtili nesne	Belirtili nesne
Belirtisiz ad tamlaması	Belirtisiz ad tamlaması	Belirtisiz ad tamlaması
Belirtisiz nesne	Belirtisiz nesne	Belirtisiz nesne
Belirtme(yükleme) durumu	Belirtme durumu(-i hâli)	Yükleme hâli
Belirtme sıfatları(ön adları)	Belirtme ön adı(sıfatı)	Belirtme sıfatı
Bilinen(Belirli) geçmiş zaman kipi	Görülen(bilinen)geçmiş zaman kipi	Bilinen(görülen)+ geçmiş zaman kipi
Bir ad ve yardımcı fiilden oluşan (yardımcı fiillerle kurulan)birleşik fiil	Yardımcı eylemlerle oluşturulan birleşik eylemler	Yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiiller
Birleşik adıl	Birleşik adıl	Birleşik zamir
Birleşik bağlaç		Birleşik bağlaç
Birleşik belirteç	Birleşik belirteç	Birleşik zarf
Birleşik cümle	Birleşik cümle	Birleşik cümle
Birleşik fiil	Birleşik eylem	Birleşik fiil
Birleşik isim	Birleşik ad	Birleşik ad
Birleşik sıfat	Birleşik ön ad(sıfat)	Birleşik sıfat
Birleşik sözcük	Birleşik sözcük	Birleşik sözcük
Birleşik zamanlı fiil	Birleşik zamanlı eylem	Birleşik zamanlı fiil
Bulunma durumu	Bulunma durumu(-de hâli,kalma hâli))	Bulunma hâli
Büyük ünlü uyumu	Büyük ünlü uyumu	Büyük ünlü uyumu
Cins(tür) adı	Tür(cins)adı	Tür (cins) adı
Cümle(tümce)	Tümce(cümle)	Cümle
Cümlelerin öğeleri	Tümcenin öğeleri	Cümlelerin öğesi
Cümle(tümce) vurgusu	Tümce vurgusu	Cümle vurgusu
Çekim eki	Çekim eki	Çekim eki
Çekim edatı		
Çıkma durumu	Ayrılma(-den hâli, çıkma)	Ayrılma hâli
Çoğul ad	Çoğul ad	Çoğul ad
Çoğul eki	Çoğul eki	Çoğul eki
Dar ünlüler	Dar ünlüler	Dar ünlüler
Devrik cümle	Devrik tümce	Devrik cümle
Deyim	Deyim	Deyim

Deyimleşmiş birleşik fiil	Anlamca kaynaşmış eylemler	Deyimleşmiş birleşik fiil
Dil	Dil	Dil
Dil bilgisi	Dil bilgisi	Dil bilgisi
Dilek(isteme) kipleri	Dilek kipi	Dilek kipi
Dilek-şart kipi	Dilek koşul kipi	Dilek-koşul kipi
Dolaylı tümleş(yer tamlayıcısı)	Dolaylı tümleş	Dolaylı tümleş(yer tamlayıcısı)
Dönüşlü fiil	Dönüşlü eylem	Dönüşlü fiil
Durum zarfı	Durum(hâl) belirteci	Durum(hâl) zarfı
Duyulan (belirsiz) geçmiş zaman kipi	Duyulan(bilinmeyen) geçmiş zaman kipi	Öğrenilen(duyulan) geçmiş zaman kipi
Düz(Kurallı) cümle	Kurallı(düz)cümle	Kurallı(düz)cümle
Düz ünlüler	düzlük	Düz ünlüler
Edat(ilgeç)	İlgeç(edat)	İlgeç(edat)
Edat grubu		Edat öbeği
Edilgen fiil	Edilgen eylem	Edilgen fiil
Ek	Ek	Ek
Ek fiil(Ek eylem)	Ek eylem	Ek fiil(eylem)
Ek fiilin hikâyesi	Ek eylemin görülen geçmiş zamanı(hikâye)	Ek fiilin görülen geçmiş zamanı
Ek fiilin geniş zamanı	Ek eylemin geniş zamanı	Ek fiilin geniş zamanı
Ek fiilin rivayeti	Ek eylemin duyulan geçmiş zamanı(rivayet)	Ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı
Ek fiilin şartı	Ek eylemin koşulu(şartı)	Ek fiilin koşul(şart) kipi
Emir kipi	Emir kipi	Buyruk(emir)kipi
		Emir cümlesi
Etken fiil	Etken eylem	Etken fiil
Ettirgen eylem	Ettirgen çatılı eylem	Ettirgen fiil
Eylem(fiil) çekimi	Eylem çekimi	Fiil çekimi
Fiil(eylem)	Eylem(fiil)	Fiil(eylem)
Fiil cümlesi	Eylem(fiil) tümcesi	Eylem cümlesi
Fiil çatısı	Eylemin çatısı	Fiil çatısı
Fiil(eylem) kipleri	Eylem kipleri	Fiilin kipleri
Fiil kökü	Eylem kökü	Fiil kökü
Fiilimsi	Eylemsi(fiilimsi)	Eylemsi(fiilimsi)
Geçişli fiil	Geçişli eylem	Geçişli fiil
Geçişsiz fiil	Geçişsiz eylem	Geçişsiz fiil
Geçmiş zaman kipi	Geçmiş zaman kipi	Geçmiş zaman kipi
Gelecek zaman kipi	Gelecek zaman kipi	Gelecek zaman kipi
Geniş ünlüler	Geniş ünlüler	Geniş ünlüler
Geniş zaman kipi	Geniş zaman kipi	Geniş zaman kipi
Gerçek(temel) anlam	Gerçek anlam	Gerçek anlam
Gerçek özne		
Gereklilik kipi	Gereklilik kipi	Gereklik(Gereklilik)kipi
Gizli özne	Gizli özne	Gizli özne
Gövde	Gövde	Gövde
Haber(Bildirme) kipleri	Bildirme kipleri	Haber (bildirme)kipleri
Harf	Harf	Harf
Hece	Hece	Hece

Hikâye birleşik zamanı	Hikâye birleşik zamanı	Hikâye(öykü) birleşik zamanı
İç içe birleşik cümle		
İkileme	İkileme	İkileme
İlgi zamiri	İlgi adılı	İlgi zamiri
İnce ünlü	İnce ünlü	İnce ünlü
İsim fiil(ad eylem)	Ad eylem(mastar)	Fiilin adı(mastar, ad fiil)
İsim kökü	Ad kökü	Ad kökü
İstek kipi	İstek kipi	İstek kipi
İşaret sıfatı(ön adı)	Gösterme(işaret)ön adılı(sıfatı)	İşaret sıfatı
İşaret zamiri	Gösterme(işaret)adılı	İşaret zamiri
İşteş fiili	İşteş eylem	İşteş fiil
İyelik zamiri(eki)	İyelik adılı (eki)	İyelik zamiri(eki)
Kalın ünlü	Kalın ünlü	Kalın ünlü
Karşıt(zıt) anlamlı sözcük	Karşıt(zıt) anlamlı sözcük	Karşıt(zıt) anlamlı sözcük
Kaynaşma		Kaynaşma
		Kaynaşmış birleşik sıfatlar
Kaynaştırma harfî	Kaynaştırma harfî	Kaynaştırma harfî
Kesir sayı sıfatı(ön adı)	Kesir sayı ön adı(sıfatı)	Kesir sayı sıfatları
Kişi(şahıs)zamiri(adılı)	Kişi adılı	Kişi(şahıs)zamiri
Kip	Kip	Kip
Kök	Kök	Kök
Koşul birleşik zamanı	Koşul birleşik zamanı	Koşul(şart) birleşik zamanı
		Kurallı birleşik sıfatlar
Küçük ünlü uyumu	Küçük ünlü uyumu	Küçük ünlü uyumu
Mecaz anlam	Değişmece(mecaz)anlam	Mecaz anlam
Nesne	Nesne	Nesne(düz tümlec)
Niteleme sıfatı(ön adı)	Niteleme ön adı	Niteleme sıfatı
Olumlu cümle	Olumlu tümce	Olumlu cümle
Olumsuz cümle	Olumsuz tümce	Olumsuz cümle
Olumsuzluk eki	Olumsuzluk eki	Olumsuzluk eki
	Olumlu eylem	Olumlu fiil
	Olumsuz eylem	Olumsuz fiil
Oldurgan eylem	Oldurgan çatılı eylem	Oldurgan fiil
		Öbekleşmiş bağlaç
Öbekleşmiş ünlem	Öbekleşmiş ünlem	Öbekleşmiş ünlem
		Öbekleşmiş zarf
Özel ad	Özel ad	Özel ad
Özel (kaynaşmış)birleşik fiil		Kurallı(özel) birleşik fiil
Özne	Özne	Özne
	Pekiştirme ön adları	
Rivayet birleşik zamanı	Rivayet birleşik zamanı	Rivayet(söylenti)birleşik zamanı
Sayı sıfatı(ön adı)	Sayı ön adı(sıfatı)	Sayı sıfatı
Sert ünsüzler	Sert ünsüzler	Sert ünsüzler
Sert ünsüzlerin yumuşaması (ünsüz yumuşaması)	Ünsüz yumuşaması	Ünsüz yumuşaması
Ses	Ses	Ses
Sesteş(eş sesli) sözcük	Sesteş(eş sesli) sözcük	Sesteş(eş sesli) sözcük

Sıfat(ön ad)	Ön ad(sıfat)	Sıfat(ön ad)
Sıfat fiil(ortaç)	Ortaç(sıfat fiil)	Sıfat fiil
Sıfat tamlaması	Ön ad tamlaması	Sıfat tamlaması
Sıralı cümle	Sıralı cümle	Sıralı cümle
Sıra sayı sıfatı(ön adı)	Sıra sayı ön adı	Sıra sayı sıfatları
Somut ad(madde adı)	Somut ad(madde adı)	Somut ad(madde adı)
Somut anlamlı sözcük		
Soru cümlesi	Soru tümcesi	Soru cümlesi
Soru edatı	Soru ilgeci	
Soru eki	Soru eki	
Soru eylemi	Soru eylemi	Fiilin soru biçimi
Soru sıfatı(ön adı)	Soru ön adı(sıfatı)	Soru sıfatı
Soru zamiri	Soru adılı	Soru zamiri
Soru zarfı	Soru belirteci	Soru zarfı
Soyut ad(mana adı)	Soyut ad(mana adı)	Soyut ad(mana adı)
Soyut anlamlı sözcük		
Sözcük vurgusu	Sözcük vurgusu	Sözcük vurgusu
Sözde özne	Sözde özne	
Sürekli ünsüzler	Sürekli ünsüzler	Sürekli ünsüzler
Süreksiz ünsüzler	Süreksiz ünsüzler	Süreksiz ünsüzler
Sürerlik fiili	Sürerlik fiili	Sürerlik fiili
Şartlı birleşik cümle	Koşullu(şart)cümle	Koşul(şart)cümlesi
Şimdiki zaman kipi	Şimdiki zaman kipi	
Takısız ad tamlaması	Takısız ad tamlaması	Takısız ad tamlaması
Tamlama eki	Tamlama eki	Tamlama eki
Tamlanan	Tamlanan	
Tamlayan	Tamlayan	
Tekil ad	Tekil ad	Tekil ad
	Temel anlam	Temel(konuluş) anlam
Temel öğeler		
Temel tümcecik	Temel cümlecik	Temel cümlecik
Terim	Terim	Terim
Tezlik fiili	Tezlik eylemi	
Tonlama	Tonlama	Tonlama
Topluluk adı	Topluluk adı	Topluluk adı
Tümleç	Tümleç	
Türemiş adıl(zamir)		
Türemiş bağlaç		Türemiş bağlaç
Türemiş belirteç	Türemiş belirteç	Türemiş zarf
Türemiş eylem	Türemiş eylem	Türemiş fiil
Türemiş isim	Türemiş ad	Türemiş ad
Türemiş sıfat	Türemiş ön ad(sıfat)	Türemiş sıfat
Türemiş sözcük	Türemiş sözcük	Türemiş sözcük
Ulama	Ulama	Ulama
	Unvan(san) ön adları	
Üleştirme sayı sıfat(ön adı)	Üleştirme sayı ön adı(sıfatı)	Üleştirme sayı sıfatları
Ünlem	Ünlem	Ünlem
Ünlem tümcesi	Ünlem cümlesi	Ünlem cümlesi
Ünlü	Ünlü	Ünlü

Ünlü düşmesi		Ünlü(hece)düşmesi
Ünsüz	Ünsüz	Ünsüz
Ünsüz benzeşmesi(Sert ünsüzlerin benzeşmesi)	Ünsüz benzeşmesi	Ünsüz benzeşmesi(Süreksiz sert ünsüzlerin benzeşmesi)
Ünsüz türemesi		
Vurgu	Vurgu	Vurgu
Yaklaşma fiili	Yaklaşma eylemi	Yaklaşma fiili
Yalın durumu	Yalın durumu	Yalın durumu
		Yan(kullanış) anlam
Yan tümcecik	Yan cümlecik	Yan cümlecik
Yardımcı ögeler		
Yapım eki	Yapım(türetme) eki	Yapım eki
Yer yön zarfı	Yer yön belirteci	Yer yön zarfı
Yeterlik fiili	Yeterlik eylemi	Yeterlik fiili
Yönelme durumu	Yönelme durumu	Yönelme hâli
Yumuşak ünsüzler	Yumuşak ünsüzler	Yumuşak ünsüzler
Yuvarlak ünlüler	Yuvarlaklık	Yuvarlak ünlü
Yüklem	Yüklem	Yüklem
Zaman zarfı	Zaman belirteci	Zaman zarfı
Zarf(belirteç)	Belirteç(zarf)	Belirteç(zarf)
Zarf fiil(bağ fiil, ulaç)	Ulaç(bağ fiil)	Bağ fiil
Zarf(belirteç) tümleci	Belirteç tümleci	Zarf(belirteç) tümleci
Zamir	Adıl(zamir)	Zamir(Adıl)
Zincirleme ad tamlaması	Zincirleme ad tamlaması	Zincirleme ad tamlaması

I.Kitap

Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarına ait Türkçe ders kitabının terim konusunda bir ikilik içinde olduğu yukarıdaki tabloda da görülmektedir. Bu ders kitabında hem Arapça hem de Türkçe ek ve köklerden yapılmış terimler kullanılmıştır.Yazarın ilk tercihleri de incelendiğinde yine bir ikilik içerisinde olduğu görülmektedir.

II.Kitap

Ahmet Kopulu'nun hazırladığı Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi terimleri incelendiğinde, yazarın ilk tercihlerinde Türkçe kök ve eklerden türetilen terimlerin kullanılmasından yana bir yol izlediği görülmektedir. Yabancı kökenli terimler ise terimlerin eş anlamlıları verildiğinde kullanılmıştır.

III.Kitap

Muhsin Köktürk ve Metin Gül kitaplarında, hem yabancı kökenli hem de Türkçe kök ve eklerden yapılmış terimleri kullanmıştır.

Tablo 9: Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Terimlerinin Eş Anlamlılarıyla Birlikte Kullanımına Ait Veriler

	I.Kitap	II.Kitap	III.Kitap
Eş Anlamlılarıyla Kullanılan Terim Sayısı	51	49	39
Toplam	205	193	200

Tablo 9 incelendiğinde dil bilgisi terimlerini yazarların eş anlamlıları ile birlikte kullandıkları tespit edilmiştir. Bu tespit, yazarların kendi belirledikleri bir terim sisteminin olmadığını göstermekte ve bu sistemsizlik dil bilgisi öğretiminde bir karışıklık oluşturacaktır. Terim farklılıkları, Tanzimat fermanıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden terim konusunda bir aşama kaydedemediğimizi göstermektedir. Örneğin; Milli Eğitim Basımevi'ne ait ders kitabında “ek fiilin rivâyeti” terimini, Koza yayınları “ek eylemin duyulan geçmiş zamanı” olarak, Yıldırım yayınları ise “ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı” terimi ile karşılık bulmuştur. Tablo 8 incelendiğinde ders kitaplarındaki terim farklılıklarının çok fazla olduğu görülmekte ve bu da gramer konusunda ortaklaşa kabul edilmiş bir terim sistemimizin olmadığını göstermektedir.

2.2.3. Ders Kitaplarının Tanımlamalar Bakımından Karşılaştırılması

Ders kitaplarının tanımlamalar bakımından karşılaştırılmasına geçmeden önce “tanımın ” kelime ve kavram olarak ne anlama geldiğini bilmemiz gerekir. Tanımın sözlük anlamı: “Bir varlığa, bir şeye özgü niteliklerin belirtilmesi, bir kelimeyi belirleyen, açıklayan anlam, tarif” (Türkçe Sözlük, 1988:1442) demektir.

Başarılı bir dil bilgisi öğretimi için de konu alanı ile ilgili kavramların, konuyu açıklamakta yetersiz kalmaması, öğrencilerde yanlış anlamalara yol açacak şekilde tanımlanmaması gerekmektedir.

Tural(1990:20) kavram kelimesinin tarifini yaparken, diğer kavramların da nasıl tanımlanması gerektiğini belirtir. Bilinen, adı konmuş olan, sınırları az çok

belirli, tarif kazandırabilen; hemen hemen herkesin birleşeceği cinsten değilse bile herkesin anlayabileceği ve kabulleri, ölçüleri, sınırları olan, soyut ve somut bir varlığın adına kavram demektir. Kavramların kökenini, gerçek, mecaz, terim, günlük hayattaki ve günümüzdeki anlamlarını düşünerek tanımlanması gerektiğini belirtmektedir.

“ ... kavramlar, alandaki diğer bilgi türlerinin öğrenilmesine temel oluşturur. Bu nedenle herhangi bir bilim dalı, konusunu açıklarken öncelikle temel kavramlarını kazandırma eğilimi içine girer. Temel kavramlar öğrencilere tam olarak kazandırılmazsa öğrencilerin ilgili kavramlar üzerine kurulmuş olan bilgileri tam olarak anlamaları da mümkün olmayacaktır.” (Seven ve Kılıç, 2002: 89-90)

Bu bölümde dil bilgisi terimlerinin ders kitaplarındaki tanımlamalar bakımından incelenip karşılaştırılmasında yarar görülmüştür.

Ad

I.kitap: “...varlık ve kavramları karşılayan sözcüklere ad(isim) denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 71).

II.kitap: “Varlıkları ve kavramları en kısa biçimde tanıtmaya, anlatmaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan sözcüklere ad(isim) denir” (Kapulu 6, 2002: 83).

III.kitap: “...varlık ve kavramları karşılayan sözcüklere ad(isim) denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 117).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Ad Tamlaması

I.kitap: “En az iki adın bir araya gelip birbirini tamamlamasıyla oluşan sözcük öbeklerine ad tamlaması denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 83).

II.kitap: “Bu söz öbeklerindeki birinci adlar, kendilerinden sonra gelen adları belirtip tamamlamaktadır. Böyle söz öbeklerine ad tamlaması denir” (Kapulu 6, 2002: 93).

III.kitap: “Birden fazla adın birbirinin anlamını tamamlayacak biçimde yan yana kullanılmasıyla oluşan anlamlı sözcük öbeklerine ad tamlaması denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 133).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Anlamdaş Kelime

I.kitap: “Yazılışları farklı, anlamları aynı olan bu tür sözcüklere anlamdaş (eş anlamlı) sözcük denir” (Ünal ve diğerleri , 2004: 55)

II.kitap: “Yazılışları ayrı olduğu hâlde, aynı anlamı taşıyan bu tür sözcüklere anlamdaş(eş anlamlı) sözcük denir” (Kapulu 6, 2002: 51).

III.kitap: “Yazılışları farklı, anlamları aynı olan bu tür sözcüklere anlamdaş(eş anlamlı) sözcük denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 16).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Bağlaç

I.kitap: “Birbiriyle aynı görevi yapan sözcükler, sözcük grupları ve cümleleri birbirine bağlayan, aralarında ilişki kurulmasını sağlayan bu tür sözcüklere bağlaç denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 144).

II.kitap: “... anlamca birbiri ile ilgili sözcükleri ve tümceleri birbirine bağlama görevi ile kullanılan sözcüklere bağlaç denir.” (Kapulu 6, 2002: 142)

III.kitap: “Eş görevli sözcükleri ve anlamca ilgili cümleleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç diyoruz.” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 16)

Kitaplardaki tanımlamalar esasta aynıdır. I.kitapta diğer kitaplardan farklı olarak bağlaçların sözcük gruplarını da birbirine bağladığı ifadesine yer verilmiştir.

Bağlayıcı Ünsüz

I.kitap: "... ünlüyle biten sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya -y, -n, -s, -ş ünsüzlerinden biri girer. Buna kaynaşma denir." (Ünal ve diğerleri, 2004: 49)

II.kitap: Bağlayıcı ünsüz konusu işlenilmemiştir.

III.kitap: "... ünlüyle biten sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya -n, -s, -ş, -y ünsüzlerinden biri girer. Buna kaynaşma denir" (Gül ve Köktürk 6, 2004: 81)

I. ve III.kitaptaki tanımlar aynıdır.

Bağlı Cümle

I.kitap: "Bağlaçlar ile birbirine bağlanan cümlelere de bağlı cümle denir" (Saraçoğlu, 2004: 155).

II.kitap: "... iki ya da daha çok bağımsız cümlenin bir bağlaçla bağlanması ile oluşan cümleler, yapıları bakımından bağlı cümledir" (Kapulu 8, 2002: 60).

III.kitap: "Aralarında biçimce ya da anlamca ilişki bulunan bağımsız cümlelerden oluşan cümlelere bağlı cümleler denir" (Gül ve Köktürk 8, 2004: 209).

Kitaplardaki tanımlar esasta aynıdır. Ancak II. ve III.kitaptaki tanımlar daha kapsamlıdır. Bu ders kitaplarında bağlı cümle, bağımsız cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümle türü olarak tanımlanmıştır.

Basit Cümle

I.kitap: "Tek bir yargı bildiren cümlelere basit cümle denir" (Saraçoğlu ve diğerleri, 2004: 97).

II.kitap: "Basit cümlelerde yalnız bir yargı (ve bir yüklem) bulunur" (Kapulu 8, 2002: 49).

III.kitap: “Bir maksadı tek yüklemle anlatan cümlelere basit cümle denir” (Gül ve Köktürk 8, 2004: 195).

I.ve II.kitaptaki tanımlar birbirinin eksikliklerini tamamlayacak şekilde ifade edilmiştir. II.kitapta ise daha kapsamlı bir tanımlama yapılmıştır.

Basit Kelime

I.kitap: “... yapım eki almamış kök durumundaki sözcüklerdir. Bu tür sözcüklere basit sözcük denir” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 67).

II.kitap: “... yalnızca çekim ekleri almış olan sözcüklere basit sözcükler denir (Kapulu 6, 2002: 73).

III.kitap: “... yapım eki almamış, kök durumundaki sözcüklerdir. Bu tür sözcüklere basit sözcük denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 99).

I. ve II.kitaptaki tanımlarda benzer ifadelere yer verilmiştir. II.kitapta ise daha kapalı ifadeler kullanılarak tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre kök durumundaki kelimelerin basit kelime olmadığı sonucu ortaya çıkacağı için, II.kitapta yanlış genellemeden dolayı bilgi hatası da yapılmıştır.

Bildirme Kipi

I.kitap: “İşte, belirli bir zaman ve kişi kavramı taşıyan eylemlerin; geçmişte, içinde bulunulan zamanda, gelecekte veya daha geniş bir sürede gerçekleştiğini ifade eden eylem biçimlerine haber (bildirme) kipi denildiğini biliyorsunuz” (Doğruel ve diğerleri, 2004: 105).

II.kitap: Eylemlerin iş, hareket ya da oluşun ne zaman yapıldığını bildirmek veya haber vermek üzere girdiği biçimlere bildirme (haber) kipleri dendiğini biliyorsunuz” (Kapulu 7, 2002: 117).

III.kitap: “Yukarıdaki cümlelerin fiilleri bize bir haber bildiriyor. Bu fiillerin kişi ve zamanları farklı; ama hepsi bir olayı, bir durumu bize bildiriyor. Bunlara bildirme(haber) kipi denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 197-198).

Kitaplardaki tanımlar esasta aynıdır. I.kitapta daha kapsamlı bir tanımlama yapılmıştır. III.kitapta örnekle kural iç içe verilerek bir tanımlama yapılmıştır.

Birleşik Cümle

I.kitap: “Birleşik cümle yapısında birden fazla yüklem bulunan cümledir” (Saraçoğlu, 2004: 144).

II.kitap: “Yukarıdaki cümlelerde birden çok eylem ve yargının olduğunu görüyoruz. Bu cümleler, yapıları bakımından birleşik cümlelerdir” (Kapulu 6, 2002: 52) .

III.kitap: “Bir temel yargı ve onu tamamlayan en az bir yan yargıdan oluşan böyle cümlelere birleşik cümle diyoruz” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 195).

II. ve III.kitaptaki tanımlar ile I. kitaptaki tanım arasında yaklaşım farklılığı vardır. II.ve III.kitaptaki tanımlarda fiilimsiler ile birleşik cümle oluşturulabileceği; I.kitaptaki tanımlamada ise şartlı ve iç içe girmiş cümleler ile birleşik cümle oluşturulabileceği ifade edilmektedir.

Birleşik Kelime

I.kitap: “... iki sözcüğün birleşip kaynaşmasıyla oluşmuş yeni anlamlı sözcüklerdir. Bu tür sözcüklere birleşik sözcük denir”(Ünal ve diğerleri, 2004: 68).

II.kitap: “Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan böyle sözcüklere birleşik sözcük denir” (Kapulu 6, 2002: 76).

III.kitap: “Yeni bir kavramı karşılamak için birden çok sözcüğün birleştirilmesi yoluyla oluşturulan bu tür sözcüklere birleşik sözcük denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 104).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır. I. ve III.kitaptaki tanımlar I.kitaba göre daha anlaşılır ve daha açıktır.

Büyük Ünlü Uyumu

I.kitap: “Türkçedeki sözcüklerin ünlülerin kalınlık-incelik bakımından gösterdikleri uyuma büyük ünlü uyumu adı verilir” (Ünal ve diğerleri , 2004: 32).

II.kitap: “Türkçe sözcüklerdeki ünlülerin tümü ya kalın ya da ince olur. Buna büyük ünlü uyumu kuralı denir” (Kapulu 6, 2002: 65) .

III.kitap: “Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde kalın bir ünlü varsa ondan sonra gelen hecelerde de kalın ünlü bulunur. İlk hecede ince ünlü bulunursa diğer hecelerdeki de ince ünlü olur. Buna büyük ünlü uyumu denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 58).

I.kitaptaki tanıma göre, II. ve III.kitapta daha açık ve daha anlaşılır bir tanımlama yapılmıştır.

Cümlelerin Öğeleri

I.kitap: “... sözcük ya da sözcük gruplarının cümledeki görevine cümlelerin öğeleri denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 14).

II.kitap: “Sözcüklerin ve söz öbeklerinin tümce içindeki görevlerine tümcenin öğeleri denir” (Kapulu 6, 2002: 28) .

III.kitap: “Bizler zamanımızı değerlendirecektik. Cümlesindeki sözcüklerin her birinin cümlede bir görevi vardır. Yapılan iş *değerlendirecektik* sözcüğü bildiriyor. Değerlendirme işini yapacak olanı ise *bizler* sözcüğü anlatıyor. Değerlendirme işinden etkilenecek olanı anlatan da *zamanımızı* sözcüğüdür. Bunların her biri cümlelerin birer parçasıdır. Bu parçaların her birine cümlelerin ögesi denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 23).

Kitaplardaki tanımlar esasta aynıdır. III.kitapta örnekle kural iç içe verilerek tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamada kelime gruplarının cümlelerin bir parçası olduğu ifadesine yer verilmemiştir.

Çekim Eki

I.kitap: “Sözcüklerin kök ya da gövdelerine gelerek onları cümlelerin anlamına göre biçime sokan, yeni anlamda sözcük türetmeyen bu tür eklere çekim eki denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 63).

II.kitap: “Ulandıkları sözcüğün anlamını değiştirmeyen, yeni bir sözcük oluşturmayan ancak sonuna eklendiği sözcüğü kişi, zaman, durum, çoğulluk... gibi yönlerden belirten eklere çekim eki denir” (Kapulu 6, 2002: 72).

III.kitap: “Sonuna geldikleri sözcükleri çoğulluk, durum, tamlama, zaman, kişi... yönlerinden belirten eklere çekim ekim denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 93).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Devrik Cümle

I.kitap: “Yüklemi sonda olmayan, cümlelerin herhangi bir yerinde olan böyle cümlelere de devrik cümle denir” (Ünal ve diğerleri , 2004: 14).

II.kitap: “... yüklemi sonda bulunmayan tümcelere devrik tümce denir” (Kapulu 6, 2002: 28).

III.kitap: “Yüklemi sonda olmayan böyle cümlelere de devrik cümle denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 23).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Deyim

I.kitap: “Kendi anlamları dışında yeni bir anlam ifade etmek üzere bir araya gelmiş, kalıplaşmış sözcüklere ya da sözcük gruplarına deyim denir” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 53).

II.kitap: “Sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmasıyla oluşan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir “ (Kapulu 6, 2002: 47).

III.kitap: “İki ya da daha çok sözcüğün bir araya gelip kalıplaşmasıyla oluşan ve genellikle mecaz anlam taşıyan böyle sözcük öbeklerine deyim diyoruz” (Gül ve Köktürk 7, 2004: 11).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Dolaylı Tümleş

I.kitap: “Bu şekilde yüklemın anlamını yer, yön bakımından tamamlayan sözcük ve sözcük gruplarına dolaylı tümleş denir” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 18).

II.kitap: “... yüklemın anlamını yer bakımından tamamlayan; yönelme, bulunma, ayrılma durumlarından birinde bulunan ögelere dolaylı tümleş denir” (Kapulu 6, 2002: 33).

III.kitap: “Yüklemın anlamını yer ve yön bakımından tamamlayan yardımcı ögelere dolaylı tümleş denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 37).

I. ve II.kitaptaki tanımlar aynıdır. II.kitapta dolaylı tümleşin yön bakımından yüklemi tamamladığı ifadesine yer verilmemiştir. Diğer kitaplardan farklı olarak II.kitapta dolaylı tümleş olan kelime ve kelime gruplarının adın bulunma, yönelme, ayrılma durumlarını aldığı belirtilmiştir.

Düz Cümle

I.kitap: “İşte, örnekte görüldüğü gibi yüklemi sonda bulunan cümlelere düz cümle denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 14).

II.kitap: “Yüklemi sonda bulunan tümcelere kurallı(düz) tümce denir” (Kapulu 6, 2002: 28).

III.kitap: “Yukarıdaki cümlede yüklem olan sözcük cümlenin sonunda yer almıştır. Böyle cümlelere kurallı(düz) cümle denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 23).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Edat

I.kitap: “İşte, burada olduğu gibi yalnız başlarına anlamı olmayıp cümle içinde birlikte kullanıldığı sözcüğün sonraki sözcükle anlam ilgisini sağlayan sözcüklere edat(ilgeç) denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 154).

II.kitap: “İlgeçler (edatlar), tek başlarına anlamları olmadığı hâlde sözcükler ve sözcük öbekleri arasında benzerlik, nedenlik, araç, yer yön, soru ilgisi gibi ilgiler kurar” (Kapulu 6, 2002: 152).

III.kitap: “İşte, tek başlarına anlamları olmayan, ancak cümlede sözcükler arasında neden, araç, benzerlik, eşitlik, yön ve benzeri bakımlardan anlam ilgisi kuran böyle sözcüklere ilgeç(edat) diyoruz” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 227).

I.kitaba göre II. ve III.kitapta daha kapsamlı bir tanımlama yapılmıştır.

Ek

I.kitap: “... sözcüklere eklenerek onların anlamını değiştiren veya onların cümledeki görevlerini belirlemeye yarayan parçalara ek denir” (Doğruel ve diğerleri, 2004: 50).

II.kitap: Tanım yapılmamıştır.

III.kitap: “Tek başlarına bir anlam taşımayan, sözcüklerin sonuna gelerek onlardan yeni anlamda sözcük türeten ya da onları çeşitli yönlerden (çoğulluk, durum, zaman, kişi vb.) belirten parçalara ek denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 93).

I. ve III.kitaptaki tanımlarda benzer ifadeler kullanılmıştır.

Ek Fiil

I.kitap: “İşte, ad soyundan bütün sözcüklerin sonuna ulanıp, onların cümlede yüklem olmasını sağlayan eklere ek fiil(ek eylem) denir” (Doğruel ve diğerleri, 2004: 129).

II.kitap: “Ad soylu sözcüklere getirilerek onların yüklem olmasını sağlayan bu eke ek eylem denir” (Kapulu 7, 2002: 75).

III.kitap: “Ad soylu sözcüklerin sonlarına ulanarak onların yüklem olmasını sağlayan bu tür eklere ek fiil denir” (Gül ve Köktürk 7, 2004: 193).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Emir Kipi

I.kitap: “İşte, eylemin yapılmasını ya da yapılmamasını kesin olarak buyuran kiplere emir kipi denir” (Doğruel ve diğerleri 7, 2004: 106).

II.kitap: “... bir işin, hareketin, oluşun yapılması konusunda kesin bir buyurma anlamı bildiren eylemler emir kipindendir” (Kapulu 7, 2002: 124).

III.kitap: “İlk cümlede geçen dene fiil eyleminin yapılmasını, ikinci cümlede unutm fiili de eylemin yapılmamasını kesin bir biçimde bildirmektedir. İşte bu tür fiil kiplerine de buyruk (emir) kipi diyoruz” (Gül ve Köktürk 7, 2004: 149).

I. ve II.kitaptaki tanımlar aynıdır. III.kitapta örnekle kural iç içe verilerek bir tanımlama yapılmış; ancak bu tanımlama konu içeriğinin anlaşılması bakımından yeterli değildir.

Eş Sesli Kelime

I.kitap: “... yazılışları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere sesteş(eş sesli) sözcük denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 58).

II.kitap: “Yazılışları aynı olan bu iki sözcüğün anlamları ayrıdır. Böyle sözcüklere sesteş(eş sesli) sözcükler denir” (Kapulu 6, 2002: 54).

III.kitap: "... yazılışları aynı, anlamları farklı olan böyle sözcüklere sesteş(eş sesli) sözcük denir" (Gül ve Köktürk 6, 2004: 17).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Fiil

I.kitap: "İşte; iş, hareket, oluş bildiren bu tür sözcüklere fiil(eylem) denir" (Ünal ve diğerleri, 2004: 101).

II.kitap: "Tümcelerde yapılan işi, hareketi ya da oluşu bildiren sözcüklere eylem denir" (Kapulu 6, 2002: 118).

III.kitap: "İş, hareket ya da oluş bildiren böyle sözcüklere fiil denir" (Gül ve Köktürk , 2004: 183).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Fiil Çatısı

I.kitap: "... bir cümlede yüklem görevi ile kullanılan fiillerin, özne ve nesne ile olan ilişkilerine fiil çatısı denir" (Doğruel ve diğerleri, 2004: 136).

II.kitap: "... yüklem görevi ile kullanılan eylemlerin nesne ve özne ile olan ilişkilerine göre aldıkları biçimlere eylemin çatısı denir" (Kapulu 7, 2002: 145).

III.kitap: "Fiillerin özne ve nesneyle olan ilişkilerine çatı diyoruz" (Gül ve Köktürk 7, 2004: 179).

I. ve II.kitaptaki tanımlar aynıdır. III.kitaptaki tanımlamada çatısı bakımından incelenecek fiilin, yüklem görevi ile kullanılması gerektiği belirtilmemiştir.

İkileme

I.kitap: “Aynı, yakın veya zıt anlamlı iki ya da daha çok sözcüğün, anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla yan yana kullanılmasına ikileme denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 35).

II.kitap: “İkilemeler sözcüklerin anlamlarını pekiştirmek için yapılır” (Kapulu 6, 2002:69).

III.kitap: “Aynı, yakın, ya da karşıt anlamlı en az iki sözcüğün, anlatımı güçlendirmek amacıyla yan yana kullanılmasına ikilenme denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 77).

I. ve III.kitaptaki tanımlar aynıdır. II.kitaptaki tanımlamada ise ikilemelerin görevlerine değinilmiş; oluşumları hakkında bilgi verilmemiştir.

Karşıt Anlamlı Kelime

I.kitap: “... anlamca birbirinin karşıtı olan sözcüklere karşıt(zıt) anlamlı sözcükler denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 56).

II.kitap: “... anlamca birbirinin karşıt olan sözcüklere karşıt(zıt) anlamlı sözcükler denir” (Kapulu 6, 2002: 51).

III.kitap: “... yıkmak ve yapmak sözcükleri birbirinin tam tersini anlatmaya yarıyor. Böyle sözcüklere karşıt(zıt) anlamlı sözcük denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 17).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır. III.kitaptaki tanımlamada örnekle kural iç içe verilerek tanımlama yapılmıştır.

Kip

I.kitap: “... eylemler zaman ve anlam özelliklerine göre türlü eklerle değişik biçimlere girer. Bu biçimlerin her birine kip denir” (Ünal ve diğerleri , 2004: 49).

II.kitap: “Eylemler, bildirdikleri zaman ve anlam özelliklerine göre türlü ekler alarak değişik biçimlere girer. Eylemlerin girdiği bu biçimlere kip denir” (Kapulu 7, 2002:117).

III.kitap: Tanım yapılmamıştır.

I. ve II.kitaptaki tanımlarda benzer ifadeler kullanılmıştır.

Kök

I.kitap: “Sözcüklerin anlamlı en küçük parçasına kök denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 63).

II.kitap: “Sözcüklerin ek almamış durumlarına ya da aldıkları ekler çıkarıldıktan sonra geriye kalan anlamlı en küçük bölümlerine kök denir” (Kapulu 6, 2002:71).

III.kitap: “Sözcüklerin ek almamış bölümlerine kök denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 93).

Kitaplardaki tanımlarda benzer ifadeler kullanılmıştır.

Küçük Ünlü Uyumu

I.kitap: “... Türkçe bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlü düz(a, e, ı, i) ise, diğer hecelerdeki ünlüler de düz (a, e, ı, i) olur. Yine Türkçe bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlü yuvarlak (o, ö, u, ü) ise, diğer hecelerdeki ünlüler de ya düz geniş (a, e) ya da dar yuvarlak (u,ü) olur” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 25).

II.kitap: “Türkçe sözcüklerin ilk hecesinde düz bir ünlü (a, e, ı, i) varsa sonraki hecelerde de düz ünlüler bulunur. Türkçe sözcüklerin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa yuvarlak ünlüyü izleyen ilk hecede düz geniş(a,e) ya da dar yuvarlak (u,ü) ünlüler bulunur. Ünlülerin gösterdiği bu uyuma küçük ünlü uyumu kuralı denir” (Kapulu 7, 2002:39).

III.kitap: "... Türkçede düz ünlülerden (a, e, ı, i) sonra düz ünlüler, yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü)sonra düz geniş (a, e) ya da dar yuvarlak (u, ü) ünlüler gelir. Bu kurala küçük ünlü uyumu denir" (Gül ve Köktürk 6, 2004: 49).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır. I.kitapta tanım yapılmamıştır.

Özne

I.kitap: "Cümlelerde yüklemnin belirttiği işi, hareketi, oluşu gerçekleştiren varlığa özne denir" (Ünal ve diğerleri, 2004: 14).

II.kitap: "Yüklemnin bildirdiği işi, hareketi yapan varlığı belirten sözcüklere özne denir" (Kapulu 6, 2002:29).

III.kitap: "Cümlede yüklemnin bildirdiği iş, oluş ve hareketi gerçekleştiren(yapan) varlığa özne denir" (Gül ve Köktürk 6, 2004: 23).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Sıfat

I.kitap: "Adların önünde yer alıp onları niteleyen veya belirten sözcüklere sıfat(ön ad) denir" (Ünal ve diğerleri, 2004:86).

II.kitap: "Varlıkların rengini, biçimini, durumunu, sayısını ya da yerini belirten ve onları niteleyen böyle sözcüklere ön ad(sıfat) denir" (Kapulu 6, 2002:100).

III.kitap: "Varlıkların rengini, durumunu, biçimini, sayısını ve yerini bildiren sözcüklere sıfat denir" (Gül ve Köktürk, 2004: 140).

I.kitaba göre II. ve III. kitapta daha kapsamlı bir tanımlama yapılmıştır. II. ve III. kitapta sıfatlar; varlıkların rengini, durumunu, biçimini, sayısını ve yerini niteleyen ve belirten kelimeler olarak tanımlanmıştır. Oysaki sıfatlar varlıkları soru yoluyla da belirtmektedir.

Sıfat Tamlaması

I.kitap: "... tamlayanı sıfat, tamlananı ad olan tamlamalara sıfat tamlaması denir" (Ünal ve diğerleri, 2004:93).

II.kitap: "Bir ön adla bu ön adın nitelediği ya da belirttiği addan oluşan sözcük öbeklerine ön ad tamlaması denir" (Kapulu 6, 2002:107).

III.kitap: "...tamlayanı sıfat, tamlananı ad olan tamlamalara sıfat tamlaması denir" (Gül ve Köktürk, 2004: 155).

I. ve III. kitaba göre II.kitapta daha kapsamlı ve daha anlaşılır bir tanımlama yapılmıştır.

Tasarlama Kipi

I.kitap: "... eklendiği eylemlere dilek şart anlamı kazandıran kiplere dilek şart kipi denir" (Doğruel ve diğerleri, 2004: 106).

II.kitap: "Dilek kipleri burada olduğu gibi, istenen ya da tasarlanan bir işi, oluşu, hareketi anlatır" (Kapulu 7, 2002: 123).

III.kitap: "Bir iş, hareket ya da oluşu dilek anlamıyla bildiren bu tür fiil kiplerine dilek(tasarlama) kipi denir"(Gül ve Köktürk 7, 2004: 147).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır. I. kitaba göre, II. ve III. kitapta daha kapsamlı ve daha anlaşılır bir tanımlama yapılmıştır.

Tonlama

I.kitap: "Anlamı belirginleştirmek için, söyleyişte sesimizdeki yükselme, alçalma gibi değişikliklere tonlama denir" (Saraçoğlu ve diğerleri , 2004:15).

II.kitap: “Konuşurken ve okurken anlamı belirginleştirebilmek için sesimizdeki yükselme, alçalma gibi değişikliklere tonlama denir” (Kapulu 8, 2002: 31).

III.kitap: “Anlatıma düşünce, duygu, coşku, yumuşaklık, sertlik vb. özellikler kazandırmak için sesin yükselip alçaltılmasına, sese bir anlam verilmesine tonlama diyoruz” (Gül ve Köktürk 8, 2004: 43).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Ünlem

I.kitap: “Türkçede sevinç, üzülmeye, kızma, acıma, şaşma, korku, seslenme... gibi duyguları ve seslenmeleri anlatan sözcüklere ünlem adı verilir” (Doğruel ve diğerleri, 2004: 163).

II.kitap: “Acıma, korku, sevinç, öfke, şaşkınlık gibi türlü duyguları anlatan sözcüklere ünlem denir” (Kapulu 6, 2002: 156).

III.kitap: “Sevinç, üzüntü, öfke, korku, şaşkınlık ve benzeri duyguları daha canlı anlatmaya yarayan sözcüklere ünlem diyoruz” (Gül ve Köktürk 7, 2004: 219).

II. ve III.kitaptaki tanımlar aynıdır. Bu kitaplarda ünlemler, duygu ve heyecan bildiren kelimeler olarak tanımlanmıştır. Seslenme bildiren kelimeler ünlem olarak nitelendirmemiştir. I.kitapta ise daha kapsamlı bir tanımlama yapılarak seslenmelerin de ünlem olduğu ifadesine yer verilmiştir.

Ünlü düşmesi

I.kitap: “... İki heceli birtakım sözcüklere ünlü ile başlayan bir ek ulandığında ikinci hecedeki ünlüler düşer. Bu ünlüler yazılmaz. Bu kurala ünlü düşmesi denir” (Ünal diğerleri, 2004: 35).

II.kitap: Tanım yapılmamıştır.

III.kitap: "... iki heceli bazı sözcüklere ünlüyle başlayan bir ek getirildiği zaman, sözcüğün son hecesindeki ünlü düşer. Buna ünlü düşmesi denir" (Gül ve Köktürk 6 2004: 77).

I.ve III.kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Ünsüz benzeşmesi:

I.kitap: "Sert ünsüzle biten sözcüklerimize (f, h, s, ş, p, ç, t, k) 'c, d, g' ünsüzleriyle başlayan bir ek ulandığında eklerin başındaki yumuşak ünsüzler sertleşerek 'ç, t, k' ye dönüşür. Buna ünsüz benzeşmesi denir" (Ünal ve diğerleri, 2004: 45).

II.kitap: "Dilimizde sert ünsüzle (ç, f, h, k, p, s, ş, t ünsüzleri ile) biten sözcüklere getirilen eklerin başında bulunan c, d, g ünsüzleri ç, t, k ünsüzlerine dönüşür. Buna ünsüz benzeşmesi denir" (Kapulu 6, 2002: 68).

III.kitap: "Sonunda sert ünsüz (ç, f, h, k, p, s, ş, t) bulunan sözcüklere c, d, g yumuşak süreksiz ünsüzlerle başlayan ekler getirildiğinde bu ünsüzlerin sertleşerek ç, t, k olmasına ünsüzlerin benzeşmesi kuralı denir" (Gül ve Köktürk 6 2004: 73).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Vurgu

I.kitap: "İşte, cümlelerdeki sözcüklerin bazı heceleri ile cümledeki bazı sözcükler, diğer sözcük ve hecelere göre daha baskılı okunur, söylenir. Bu baskılı okuma ve söylemeye vurgu denir" (Doğruel ve diğerleri, 2004: 11).

II.kitap: Tanımlama yapılmamıştır.

III.kitap: "Dikkat edecek olursanız yukarıdaki dizelerde koyu yazılmış hece ve sözcükleri diğerlerinden daha baskılı okuyoruz. İşte bu baskılı okunuşa vurgu diyoruz" (Gül ve Köktürk 7, 2004: 5).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Yapım Eki

I.kitap: “İşte, ulandığı sözcüğün anlamını değiştiren, onlardan yeni anlamlı sözcükler türeten eklere yapım eki denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 54).

II.kitap: “Ulandıkları sözcüğün anlamını değiştiren, yeni bir sözcük türetmeye yarayan böyle eklere yapım eki denir” (Kapulu 6, 2002: 76).

III.kitap: “Yapım ekleri: Sonuna ulandıkları sözcüklerin anlamlarını değiştiren eklerdir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 54).

I. ve II.kitaptaki tanımlar aynıdır. III.kitaptaki tanımlamada ise yapım eklerinin ulandıkları kelimelerin görevlerini değiştiren ekler olduğu ifadesine yer verilmemiştir.

Yumuşama

I.kitap: “İşte ‘p, ç, t, k’ sert ünsüzleriyle biten sözcükler, sonlarına ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında sert ünsüzler yumuşar.Bu ses değişimine sert ünsüzlerin yumuşaması(ünsüz yumuşaması) adı verilir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 39).

II.kitap: “... p, ç, t, k ünsüzlerinden biriyle biten sözcükler, ünlüyle başlayan ekler aldığında, bu ünsüzler b, c, d, g (ğ) ünsüzlerine dönüşür. Buna ünsüz yumuşaması denir” (Kapulu 6, 2002: 68).

III.kitap: “Sözcüklerin sonundaki p, ç, t, k süreksiz sert ünsüzlerinin, sözcüğe ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde yumuşayarak b, c, d, g (ğ)’ye dönüşmesine ünsüzlerin yumuşaması kuralı denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 65).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Yüklem

I.kitap: “Cümlede iş, hareket, oluş bildiren sözcüklerin görev adı yüklemidir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 14).

II.kitap: “Tümcede yapılan işi, hareketi, oluşu ya da tümcede bildirilen yargıyı belirten sözcüğe yüklem denir” (Kapulu 6, 2002: 28).

III.kitap: “Cümlede iş, oluş, hareket bildiren sözcüklerin görev adı yüklemidir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 23).

Kitaplardaki tanımlar aynıdır.

Zamir

I.kitap: “Varlık adlarının yerine kullanılan, onları karşılayan sözcüklere zamir(adıl) denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 97).

II.kitap: “Adların yerine kullanılan böyle sözcüklere adıl(zamir) denir” (Kapulu 6, 2002: 111).

III.kitap: “... kendileri ad olmadığı hâlde adların yerini tutan ve onları anımsatan sözcüklere adıl(zamir) denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 161).

II. ve III. kitaplardaki tanımlarda zamirlerin adların yerine kullanılan kelimeler olduğu ifade edilirken, I.kitaptaki tanımlamada zamirlerin sadece varlık adlarının yerine kullanılan kelimeler olduğu ifade edilmiştir.

Zarf

I.kitap: “... ön adlardan, fiillerden ya da görevce kendilerine benzeyen başka sözcüklerden önce gelerek onların anlamlarını zaman, yer- yön, durum, azlık- çokluk, soru yönlerinden belirten sözcüklere zarf(belirteç) denir” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 138).

II.kitap: “Belirteçler(zarflar) eylemlerin, ön adların ya da belirteç olan başka sözcüklerin anlamlarını zaman, yer, yön, durum, azlık- çokluk ve soru kavramlarıyla belirleyip tamamlayan sözcüklerdir” (Kapulu 6, 2002: 139)

III.kitap: “Fiillerden, sıfatlardan ve kendilerine benzer sözcüklerden önce gelerek onların anlamlarını ‘durum, zaman, yer-yön, azlık-çokluk’ bakımından belirten sözcüklere belirteç(zarf) denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 217).

I. ve II.kitaptaki tanımlar aynıdır. III.kitapta zarflar; fiilleri, sıfatları ve kendileri gibi zarfları soru yoluyla belirten kelimeler olarak tanımlanmamıştır.

Zarf Tümleci

I.kitap: “... eylemin zamanını, durumunu, miktarını, sayısını, yönünü belirten tümleçlere zarf(belirteç) tümleci adı verilir” (Ünal ve diğerleri 6, 2004: 19).

II.kitap: “Bir tümcede eylemin zamanını, nedenini, nasıl yapıldığını belirten öğelere belirteç tümleci denir” (Kapulu 6, 2002: 139).

III.kitap: “Cümlede yüklemın anlamını durum, hâl, zaman, miktar gibi çeşitli yönlerden tamamlayan öğelere zarf tümleci denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 37).

Kitaplardaki tanımlarda benzer ifadeler kullanılmıştır.

Terim konusunda olduğu gibi ders kitaplarında tanım konusunda da farklılıklar olduğu görülmektedir. Kapalı, net olmayan ifadeler kullanılarak bazı terimlerin tanımları yapılmıştır. Bununla birlikte daha kapsamlı, daha anlaşılır tanımlar da vardır. Terim ve tanım konusundaki bu karışıklıklar ve tutarsızlıklar, dil bilgisi öğretimindeki bilim dışılığı da göstermektedir.

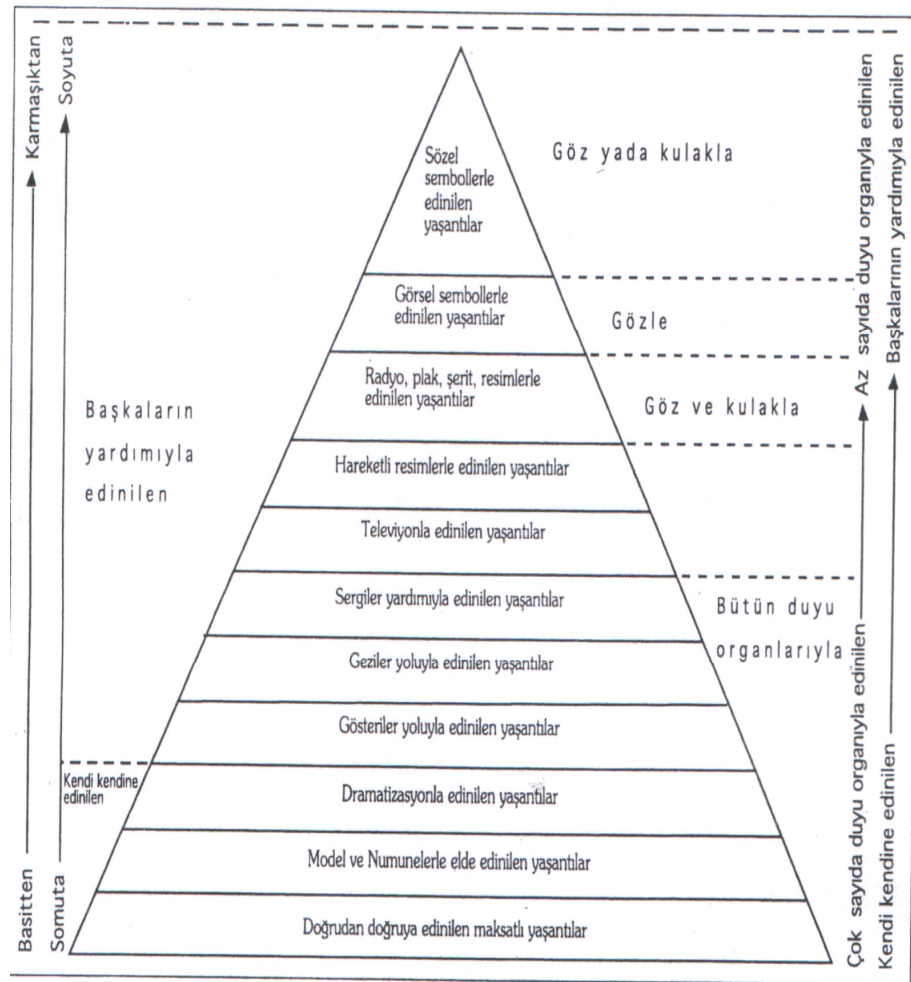
2.2.4. Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının Sınıflandırma Bakımından Karşılaştırılması

Dil bilgisi öğretiminde sınıflandırmaya geçmeden önce “sınıflandırmanın ” kelime ve kavram olarak ne anlama geldiğini bilmemiz gerekir. Sınıflandırmanın sözlük anlamı: “Bölümlendirme. Karşılaştırma esasına bağlı olarak tasnif

yapma”(Türkçe sözlük,1988: 1298) demektir. Eğitim bilimi içinde sınıflandırma: “1.Sınıflama. Tasnif. Öbeklendirme. Varlıkları gruplara ayırmak, belirli ilkelere göre düzenlemek ve ya daha kolay tanımlayabilmek amacıyla benzer özelliklere sahip birimleri diğerlerinden ayırarak biraraya getirmek. 2.Karşılaştırma yapmak amacıyla sınıflar oluşturmak” (Demir ve diğerleri, 2003: 321) anlamına gelir.

Eğitim-öğretim ortamında istenilen hedeflere ulaşmak için işlenen konuların sınıflandırılmasında dikkat edilecek hususlar, Edgar Dale (1969) tarafından oluşturulan yaşantı konisinde şu şekilde gösterilmektedir.

Şekil I. Yaşantı Konisi

Kaynak: Çilenti, Kamuran (1984). **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**. Ankara: Gül Yayınevi.

Bu koninin dayandığı ilkeler, Çilenti (1984: 54) tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

- a. Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise, o kadar iyi öğrenir ve öğrenmelerimiz o kadar kalıcı olur.
- b. En iyi öğrendiğimiz şeyler, kendi kendimize yaparak öğrendiğimiz şeylerdir.
- c. En iyi öğretim somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru gidilendir.

Dale’ nin yaşam konisindeki sınıflandırmada ana amaç bilginin kolay ve sistemli bir şekilde öğretilmesidir. Dil bilgisi konuları sınıflandırılırken Dale’nin “yaşantı konisi” göz önünde tutulursa başarılı bir dil bilgisi öğretimi sağlanmış olunacaktır.

Dil bilgisinin ana dili öğretiminde olumlu bir katkısının olmamasını ders kitaplarımızdaki dil bilgisi konularının inanılmaz ölçüde kötü olarak sınıflandırılmasına bağlayan Sezer(1994: 117) bu görüşünü şu örnekle açıklar:

“Kitapta, dilbilgisi bilgisizliğinin de ötesinde doğrudan mantıksal tutarsızlıklar bile görülmektedir. Örneğin tümceler anlamlarına göre sınıflandırılırken dört çeşit tümceden söz edilmektedir: olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri. Bu sınıflandırmada yazar iki ölçüt kullandığının bile farkında değildir. Olumlu sorularla olumsuz soruların bu sınıflandırmada nasıl görüneceğini bile düşünememektedir. Ayrıca emir tümcelerini de bu sınıflandırmaya katmamıştır”.

Sezer (1994: 123), dil bilgisi kitaplarında görülen ümitsizliğe sürükleyecek kadar korkunç olan yanlışların nedenini betimleme eksikliğinden kaynaklandığını söylemektedir.

Ülkemizde dil bilgisi öğretimini sağlıklı olarak yapılamamasının nedenlerinden birini ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının iyi sınıflandırılmamasına bağlayan Aydın da, “Orta Okullarda Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Öğretmen Görüşleri” isimli makalesinde Ayhan Sezer gibi dil bilgisi

konularının betimlemelerindeki yetersizliklerin bu alanda başarılı olunamamasına neden olduğunu belirtmektedir.

“Bizde, dilbilgisi programları genellikle, belli terimler üzerinde kalmış, sınıflamalar öğretmeye yöneltmiştir; oysa ad, eylem gibi sözcük türlerini tanıtmak yetmez, onların oluşturduğu anlam mekanizmasını kavratmak gerekir”(Göğüş,1978, 341).

Aşağıda ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konularındaki sınıflandırmalar, farklı yönleri ile incelenerek karşılaştırılacaktır.

Ad Çekimi

Her üç kitapta da sınıflandırmalar aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları olduğu için, bu farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir.

- 1.Yalın durum
- 2.Belirtme(yükleme) durumu
- 3.Yönelme durumu
- 4.Bulunma durumu
- 5.Ayrılma(çıkma) durumu

Adlar

I.Kitap

A.Varlıkların verilişine göre

- 1.Özel ad
- 2.Tür adı

B.Varlıkların oluşuna göre

- 1.Somut ad
- 2.Soyut ad

C.Varlıkların sayısına göre

- 1.Tekil ad
- 2.Çoğul ad
- 3.Topluluk adı

8. sınıf Türkçe ders kitabında isimler anlamlarına göre: özel, cins, topluluk ismi olarak sınıflandırılmıştır. 7. sınıf Türkçe ders kitabıyla bir tutarlılık göstermemesi hedef kitlenin dil bilgisi konularını öğrenmesini zorlaştıracaktır.

II.Kitap

- 1.Özel ad
2. Tür adı
- 3.Tekil ad
4. Çoğul ad
- 5.Topluluk adı
- 6.Somut ad
7. Soyut ad

III.Kitap

- 1.Özel ad
- 2.Tür(cins) adı
- 3.Somut(madde) adı
- 4.Soyut (mana) adı
- 5.Tekil ad
- 6.Çoğul ad
- 7.Topluluk adı

7. sınıf ders kitabında topluk adı sınıflandırmaya dahil edilmemiştir.

II. ve III. kitaptaki sınıflandırmalar aynıdır. Diğer kitaplardan farklı olarak I.kitapta isimler; varlıkların verilişine, sayısına, oluşuna göre üç konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. Diğer kitaplarda ise sınıflandırılan konular, isim çeşitleri konu başlığı altında verilmiştir.

Ad Tamlaması

Her üç kitapta da sınıflandırmalar aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları olduğu için, bu farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir.

- 1.Belirtili ad(isim) tamlaması
- 2.Belirtisiz ad(isim) tamlaması
- 3.Zincirleme ad(isim) tamlaması
- 4.Takısız ad(isim) tamlaması

Anlamına Göre Cümleler

I.Kitap

- 1.Olumlu cümle
- 2.Olumsuz cümle
- 3.Soru cümlesi

II.Kitap

- 1.Olumlu cümle
- 2.Olumsuz cümle
- 3.Soru cümlesi
- 4.Ünlem cümlesi
- 5.Koşullu cümle

III.Kitap

- 1.Olumlu cümle
- 2.Olumsuz cümle
- 3.Soru cümlesi
- 4.Ünlem cümlesi
- 5.Koşullu(şart) cümle

II. ve III.kitaptaki sınıflandırma aynıdır. I.kitapta “anlamına göre cümle” sınıflandırmasında ünlem cümlesine ve koşullu cümleye yer verilmemiştir.

Birleşik Fiiller

I.Kitap

- 1.Ad + yardımcı eylem kuruluşunda birleşik eylemler
2. Özel (kaynaşmış)birleşik fiil
- 3.Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller

II. Kitap

Kitapta birleşik fiil konusunda belli bir sınıflandırma yapılmamıştır. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında karışık olarak değinilen birleşik fiil konusunda ele alınan konular ise şu şekildedir:

- 1.Yardımcı eylemlerle oluşturulan birleşik fiiller
- 2.Anlamca kaynaşmış eylemler
- 3.Birleşik eylemler başlığı altında, kurallı birleşik fiillerin çeşitleri işlenmiştir.

III.Kitap

- 1.Kurallı(özel) birleşik fiiller
- 2.Yardımcı fiillerle oluşmuş birleşik fiiller
- 3.Anlamca kaynaşmış(deyimleşmiş) birleşik fiiller

Kitaplarda birleşik fiil konusunda yapılan sınıflandırmalar hemen hemen aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları vardır. II.kitapta birleşik fiil konusunda sınıflandırmanın yapılmaması dil bilgisi öğretimini zorlaştıracaktır.

Cümlelerin Öğeleri

I.Kitap

A.Temel öğeler

- 1.Yüklem
- 2.Özne
 - a.Gerçek özne
 - b.Gizli özne

B.Yardımcı Öğeler

- 1.Belirtili nesne
- 2.Belirtisiz nesne
- 3.Dolaylı tümleç
- 4.Zarf tümleci

II.Kitap

- 1.Yüklem
- 2.Özne
 - Gizli özne

3.Nesne

- a.Belirtili nesne
- b.Belirtisiz nesne

4.Dolaylı tümleç

5.Belirteç tümleci

III.Kitap

1.Yüklem

2.Özne

Gizli özne

3.Nesne(Düz tümleç)

- a.Belirtili nesne,
- b.Belirtisiz nesne

4..Dolaylı tümleç

5.Zarf tümleci

Ders kitaplarındaki sınıflandırmalar hemen hemen aynıdır. I. kitapta cümlelerin ögeleri temel ve yardımcı ögeler başlığı altında ele alınmış; özne ise diğer kitaplardan farklı olarak, gerçek ve gizli özne olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Ek Fiil

I.Kitap

- 1.Ek fiilin hikâyesi
- 2.Ek fiilin rivayeti
- 3.Ek fiilin şartı
- 4.Ek fiilin geniş zamanı

II. Kitap

- 1.Ek eylemin geniş zamanı
- 2.Ek eylemin görülen geçmiş zamanı(hikâyesi)
- 3.Ek eylemin duyulan geçmiş zamanı(rivayeti)
- 4.Ek eylemin koşulu(şartı)

Birleşik zamanlı fiillerin , basit zamanlı eylemlere ek fiilin getirilmesiyle oluştuğu ifadesine yer verilmesine rağmen, birleşik zamanlı fiiller ek fiil konusuna dahil edilmemiştir.

III.Kitap

- 1.Görülen geçmiş zaman kipi
- 2.Öğrenilen geçmiş zaman kipi
- 3.Geniş zaman kipi
- 4.Koşul(şart)kipi

Kitaplardaki ek fiil sınıflandırması aynıdır. Kitaplarda sadece farklı terimler kullanılmıştır.

Fiil Çatısı

Kitaplardaki, fiil çatısı konusunda yapılan sınıflandırmalar aynıdır.

A.Öznesine göre fiil çatıları

- 1.Etken eylem
- 2.Dönüşlü eylem
- 3.İşteş eylem
- 4.Edilgen eylem

B.Nesnesine göre fiil çatısı

- 1.Geçişli eylem
- 2.Geçişsiz eylem
- 3.Ettirgen eylem
- 4.Oldurgan eylem

Fiilimsiler

Her üç kitabın sınıflandırması aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları olduğu için, bu farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir.

- 1.İsim fiil(Ad eylem, Mastar)

2.Sıfat fiil(Ortaç)

3.Zarf fiil(Bağ fiil, Ulaç)

Sesli Harfler

I.Kitap

A.Okunuş özelliklerine göre:

1.Kalın ünlü

2.İnce ünlü

B.Ağızdan çıkışlarına göre:

1.Dar ünlü

2.Geniş ünlü

C.Dudakların durumuna göre:

1.Düz ünlü

2.Yuvarlak ünlü

II.Kitap

A.Çıkış yerine ve dilin durumuna göre:

1.Kalın ünlüler

2.İnce ünlüler

B.Ağzın açıklığına göre:

1.Geniş ünlüler

2.Dar ünlüler

C.Dudakların durumuna göre:

1.Düz ünlüler

2.Yuvarlak ünlüler

III.Kitap

A.Dilin durumuna ve söyleyiş özelliğine göre:

1.Kalın ünlüler

2.İnce ünlüler

B.Alt çenenin durumuna göre:

1.Geniş ünlüler

2.Dar ünlüler

C.Dudakların durumuna göre:

- 1.Düz ünlüler
- 2.Yuvarlak ünlüler

Ders kitaplarında hem terim hem de konu başlıklarındaki sınıflandırmalarda farklılıklar vardır.

Sessiz Harfler

I.Kitap

Söyleniş özelliklerine göre:

- 1.Sert ünsüzler:
 - 1.1. f,h,s,ş(sürekli sert ünsüzler)
 - 1.2. p,ç,t,k(süreksiz sert ünsüzler)
- 2.Yumuşak ünsüzler:
 - 1.b,c,d,g(yumuşak sert ünsüzler)
 2. ğ,j,l,m,n,r,v,y,z(yumuşak sürekli ünsüzler)

II.Kitap

Ses tellerinin titreşime uğrayıp uğramamasına göre:

- 1.Yumuşak ünsüzler
- 2.Sert ünsüzler

III.Kitap

A.Söyleniş sürelerine göre:

- 1.Sürekli ünsüzler
- 2.Süreksiz ünsüzler

B.Ses yolundan çıkışlarına göre:

- 1.Yumuşak ünsüzler
- 2.Sert ünsüzler

Hem terim hem de konu başlıklarındaki sınıflandırmalarda ders kitaplarında farklılıklar vardır.

Sıfatlar

Ders kitaplarındaki sınıflandırmalar hemen hemen aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları olduğu için, bu farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir. I. kitapta diğer kitaplardan farklı olarak “adlaşmış sıfat” sınıflandırmaya dahil edilmiştir.

A.Niteleme sıfatları (ön adları)

B.Belirtme sıfatları (ön adları)

- 1.Gösterme sıfatları (ön adları)
- 2.Belgisiz sıfatları (ön adlar)
- 3.Soru sıfatları (ön adları)
- 4.Sayı sıfatları (ön adları)
 - a. Asıl sayı sıfatları (ön adları)
 - b. Kesir sayı sıfatları (ön adları)
 - c. Sıra sayı sıfatları (ön adları)
 - d. Üleştirme sıfatları (ön adları)

C.Yapılarına göre:

- 1.Basit sıfat
- 2.Türemiş sıfat
- 3.Birleşik sıfat

Yapılarına Göre Cümleler

I.Kitap

- 1.Basit cümle
- 2.Birleşik cümle
 - a.Şartlı birleşik cümle
 - b.İç içe birleşik cümle

3.Sıralı cümle

4.Bağlı cümle

II.Kitap ve III. Kitabın sınıflandırmaları aynıdır.

- 1.Basit cümle
- 2.Birleşik cümle
- 3.Sıralı cümle

4.Bağlı cümle

II. ve III. kitaplardaki sınıflandırmalar aynıdır. Diğer kitaplardan farklı olarak I.kitapta “birleşik cümle” şartlı ve iç içe birleşik cümle olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Zamirler

I.Kitap

A. Sözcük biçimindeki zamirler(adılları):

- 1.Kişi zamirleri(adılları)
- 2.İşaret zamirleri(adılları)
- 3.Belgisiz zamirler(adılları)
- 4.Soru zamirleri(adılları)

B.Ek biçimindeki zamirler(adılları):

- 1.İlgi zamiri(adılı)
- 2.İyelik zamiri(adılı)

C.Yapılarına göre zamirler

- 1.Basit zamir(adıl)
- 2.Türemiş zamir(adıl)
- 3.Birleşik zamir(adıl)

II.Kitap

A.Kişi adılları

B.Gösterme(İşaret) adılları

C.Belgisiz adılları

D.Soru adılları

E.Yapıları bakımından adılar

1.Sözcük durumunda bulunan adılar:

- a. Basit adılar
- b. Birleşik adılar

2.Ek durumunda bulunan adılar:

- a. İlgi adılı
- b. İyelik adılı(eki)

III.Kitap

A. Sözcük biçimindeki zamirler

- 1.Kişi zamirleri
- 2.İşaret zamirleri
- 3.Belgisiz zamirler
- 4.Soru zamirleri

B.Ek biçimindeki zamirler

- 1.İlgi zamiri
- 2.İyelik zamiri

C.Yapılarına göre zamirler

- 1.Basit zamir
- 2.Birleşik zamir

I.kitapta diğer kitaplardan farklı olarak “yapılarına göre zamir çeşitlerine” türemiş zamir dahil edilmiştir. II.kitapta ise diğerlerinden farklı olarak “yapılarına göre zamir çeşitleri” ek ve sözcük biçimindeki zamir başlıkları altında ikiye ayrılmıştır. II.kitapta zamir konusunda sınıflandırmanın iyi yapılmaması dil bilgisi öğretimini zorlaştıracaktır.

Zarflar

Ders kitaplarındaki sınıflandırmalar hemen hemen aynıdır. Kitaplarda terim farklılıkları olduğu için, bu farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir. III. kitapta diğer kitaplardan farklı olarak “öbekleşmiş zarf” yapı bakımından zarf çeşidi olarak sınıflandırmaya dahil edilmiştir.

- 1.Zaman zarfı (belirteci)
- 2.Durum zarfı(belirteci)
- 3.Azlık çokluk zarfı(belirteci)
- 4.Yer-yön zarfı(belirteci)
- 5.Soru zarfı(belirteci)

Yapı Bakımından zarflar

- 1.Basit zarf(belirteç)

2.Türemiş zarf(belirteç)

3.Birleşik zarf(belirteç)

İlköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitapları dil bilgisi konuları bakımından incelendiğinde, ders kitaplarındaki sınıflandırmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Örneğin; I.kitapta “anlamına göre cümleler” olumlu, olumsuz, soru cümlelerine ayrılırken; II. ve III.kitapta olumlu, olumsuz, soru, koşullu(şart) ve ünlem cümlelerine ayrılmaktadır. Ayrıca emir cümlesinin de bu sınıflandırmanın içerisinde yer alması gerekirdi. Ders kitaplarında bu tarzda yetersiz sınıflandırmaların yapılması dil bilgisi öğretiminde bir karmaşa oluşturacaktır. Bu karmaşa içinde de hedef kitleye ana dilin inceliklerini, kurallarını öğretmek mümkün olmayacak ve okullarımızda yapılacak dil bilgisi öğretimine de yarardan çok zarar getirecektir.

2.2.5.Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İşleniş Sırasına Göre Değerlendirilmesi

Ders kitaplarındaki konular sunulurken dikkat edilmesi gereken hususlar Kılıç ve Seven(2002: 79) tarafından şu şekilde ifade edilir: Ders kitaplarında bilgiler sunulurken hedef-davranışların alanı, düzeyi, sınırları ve basamak düzeyine dikkat edilmelidir. Bunlar, ders kitaplarının ve programın hedef ve davranışlarından sapmayı engeller.

Başarılı bir dil bilgisi öğretimi için de ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları; yukarıdaki ifadeler de dikkate alınarak somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru düzenlenmelidir. Bu ilkeye bağlı kalınarak öğretim programlarındaki ve ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları sıralanmalıdır.

Demirel (2000:94)’e göre, dil bilgisinin bilim olarak kapsadığı bütün konuların ilk ve ortaöğretimde ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, öğrenciye yarar sağlamamaktadır. Bu yüzden dil bilgisi programı ve ders kitapları hazırlanırken gözetilecek en önemli ilke, en çok kullanılan kurala, en çok yer verilmesidir.

Göğüş (1978: 342), Türkçede program yapmaya esas olacak konuları şu şekilde sıralamıştır:

1. Tümce kurma,
2. Yan tümcenin kuruluşu (özellikle eylemsilerle),
3. Yan tümcenin görevleri(öge ve belirtici olarak),
4. Ad ve adıl,
5. Belirtme(ad ve sıfat tamlaması),
6. Eylem (çekim, çatı),
7. Belirteç(eylemin ve sıfatın belirtilmesi),
8. İlgeç, bağlaç ve ünlemin söz içinde görevleri,
9. Sözcük yapısı.

Göğüş(1978: 342-343); örnek dil bilgisi programı hazırlanırken en çok kullanılan kurala, en çok yer verme ilkesinden hareket ederek , dil bilgisi konularının tamamına yer vermeden ve konuların geleneksel sınıflamasına da uymadan, ana dili doğru konuşup yazmaya, doğru anlamaya yararlı bilgileri seçerek, dil bilgisi dersinde doğru cümle kurma, doğru yazma ve noktalama alıştırmaları kazandırmaya yönelik konuları sıralamıştır.

Bu bölümde ise, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının işleniş sırası bakımından incelenip karşılaştırılmasında yarar görülmüştür.

**Tablo10: Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konularının İşleniş Sırası
Bakımından Karşılaştırılması**

I.KİTAP	II.KİTAP	III.KİTAP
Cümle	Anlamdaş sözcükler	Temel anlam
Tonlama	Karşıt anlamlı sözcükler	Yan anlam
Sözcük vurgusu	Sesteş sözcükler	Gerçek anlam
Tümce vurgusu	Temel anlam	Mecaz anlam
Mecaz anlam	Gerçek anlam	Anlamdaş sözcük
Çekim eki	Mecaz anlam	Zıt anlamlı sözcük
Belirtili nesne	Deyim	Yüklem
Belirtisiz nesne	Sözcük vurgusu	Deyim
Deyim	Cümle vurgusu	Gizli özne
Cümle vurgusu	Özne	Özne

Dolaylı tümleş	Yüklem	Belirtili nesne
Gizli özne	Dolaylı tümleş	Belirtisiz nesne
Özne	Zarf tümleci	Dolaylı tümleş
Zarf tümleci	Belirtisiz nesne	Zarf tümleci
İsimler	Belirtili nesne	Vurgu
Sıfatlar	Gizli özne	Tonlama
Zamirler	Sözde özne	Yapım eki
Belirtili nesne	Kurallı cümle	Çekim eki
Belirtisiz nesne	Devrik cümle	İkileme
Basit sözcük	Tonlama	Basit sözcük
Türemiş sözcük	Özne yüklem uygunluğu	Türemiş sözcük
Birleşik sözcük	Ad cümlesi	Birleşik sözcük
Çekim edatı	Eylem cümlesi	İsimler
Bağlaç	Olumlu cümle	Sıfatlar
Olumlu cümle	Olumsuz cümle	Zamirler
Olumsuz cümle	Soru cümlesi	Eylemler
Soru cümlesi	Ünlem cümlesi	Haber kipleri
Ad kökleri	Koşullu cümle	Dilek kipleri
Eylem kökleri	Basit cümle	Basit zamanlı fiiller
Yapım eki	Birleşik cümle	Birleşik zamanlı fiiller
Çekim eki	Sıralı cümle	Birleşik fiiller
Basit cümle	Bağlı cümle	Nesnesine göre fiil çatısı
Eylemler	Çekim ekleri	Öznesine göre fiil çatısı
Belirli geçmiş zaman	Yapım ekleri	Ek eylem
Belirsiz geçmiş zaman	Basit sözcük	Eylemsi
Soru eki	Türemiş sözcük	Ad fiil
Birleşik sözcük	Birleşik sözcük	Ortaç
Öznesine göre fiil çatısı	Ad kökleri	Bağ fiil
Eş anlamlı kelimeler	Eylem kökleri	Zarf
İsim fiil grubu	İsimler	Zarf tümleci
Sıfat fiil grubu	Sıfatlar	İlgeç
Birleşik kipli fiiller	Adıllar	Bağlaç
Zarf fiil grubu	Eylemler	Ünlem
Birleşik cümle	Basit zamanlı eylemler	Basit cümle
Sıralı cümle	Birleşik zamanlı eylemler	Birleşik cümle
Öznesine göre fiil çatısı	Yapı bakımından eylemler	Bağımsız cümle
Bağlı cümle	Nesnesine göre fiil çatısı	Sıralı cümle
Ek eylem	Öznesine göre fiil çatısı	Bağlı cümle
Zarflar	Süreksiz sert ünsüzlerin yumuşaması	Olumlu cümle
Ünlü düşmesi	Eylemsi	Olumsuz cümle
Zarf tümleci	Mastar	Soru cümlesi
Sıralı cümle	Ortaç	Ünlem cümlesi
Bağlı cümle	Ulaç	Koşul cümlesi
Olumlu fiil cümlesi	Ek eylem	Eylem cümlesi
Olumsuz fiil cümlesi	Zarflar	Ad cümlesi
Olumlu ad cümlesi	Bağlaç	Kurallı cümle
Olumsuz ad cümlesi	Ünlem	Devrik cümle
Soru cümlesi	İlgeç	
Ünlem cümlesi	Eksiltili cümle	

Şart cümlesi		
Eksilteli cümle		
Eş sesli kelime		
Eş anlamlı kelime		
Mecaz anlamlı kelime		
Deyim		
Çekimli fiil		
Ek fiil		

I.Kitap

Tablo incelendiğinde, dil bilgisi konularının istenilen düzeyde sıralanamadığı görülmektedir. Dil bilgisi konu anlatımında, konu bitirilmeden diğer konulara geçilmiştir. Örneğin; belirtili ve belirtisiz nesneden sonra deyim ve cümle vurgusu konuları işlenmiş, daha sonra cümlenin diğer ögeleri ele alınmıştır. Konu sunumunda ise daha önce işlenen konular ile bağlantıların sağlanamadığı görülmektedir. Örneğin; yapıları bakımından sözcük türleri işlenildikten sonra ekler konusu ele alınmıştır. Yapım ve çekim eki konularını bilmeyen bir öğrencinin, sözcükleri yapıları bakımından incelemesi de beklenemez. Ayrıca I.kitapta işlenen konuların tekrar işlenildiği görülmektedir.

II.Kitap

II. kitapta dil bilgisi konularının daha önce sunulan konular ile bağlantısının sağlanamadığı görülmektedir. Örneğin; birleşik cümle konusu işlenildikten sonra fiilimsiler ele alınmıştır. Fiilimsileri bilmeyen bir öğrencinin, cümleleri yapıları bakımından incelemesi de beklenemez.

III.Kitap

Basitten karmaşığa, somuttan soyuta ilkesi dikkat edilerek dil bilgisi konuları sıralanmıştır.

Tablo incelendiğinde, ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının işleniş sırasının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Özellikle I. ve II.kitapta olduğu gibi ders kitaplarında dil bilgisi konularının sunulması, Türkçe öğretiminin amaç ve davranışlarına ulaşılamamasına neden olacaktır.

2.2.6.Ders Kitaplarının Örnekler Bakımından Karşılaştırılması

“Dil bilgisi öğretiminde örnekler ve tekrarlar çok önemlidir. Öğretmen konuyla ilgili bol bol örnekler vermelidir. Örneklerini mutlaka önceden hazırlamalıdır. Bu örnekler, özelliği, ilişkiyi ya da kuralı net olarak ortaya koymalıdır. Öğrencilerin bu örnekleri inceleyerek, öğelerin görevlerini, özelliklerini, birbirleriyle ilişkilerini ya da kuralı sezmeleri sağlanmalıdır”(Yangın, 2002: 35).

İlkokulun ikinci devresinde, tanımlarla kurallar, bol misaller üzerinde gerektiği kadar gözlemler yapıldıktan sonra, öğrencilere buldurulmalıdır (Baymur, 1949: 137). Öğrencilerin kuralları ve tanımları örnekten hareket ederek bulmaya çalışmaları; soyut olan dil bilgisi konularının somutlaştırılmasını sağlamaktadır.

Bu bölümde ders kitapları, örneklerin verilişleri bakımından incelenecektir.

I.Kitap

1. Örnekten hareketle dil bilgisi kuralları ve tanımları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek: “Bir kapının önünde durdular.
‘Genç bayan çantasını açtı.’
‘Fileleri küfeye doldurdu.’

‘Çocuk merdivenleri ikişer çıktı.’ Cümlelerinde görüldüğü gibi ünlüyle biten sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya “-y, -n, -s-, -ş” ünsüzlerinden biri girer. Buna kaynaşma, bu harflere de kaynaştırma harfi denir” (Ünal ve diğerleri, 2004: 49).

2. Tanım ve kurallar verildikten sonra örnek alıştırmalar yapılmıştır.

Örnek:“İsimler cümlede, özne, yüklem, zarf, yer tamlayıcısı(dolaylı tümleç) ve nesne görevinde bulunurlar. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili isimlerin cümlenin hangi unsuru olduğunu belirtiniz.

-Hastabakıcılar geldiler.

-Etrafımda beyazlıklar dalgalanıyor” (Saraçoğlu ve diğerleri 8, 2004: 57).

3. Kurallar ve tanımlar örneklerle iç içe verilerek, dil bilgisi konuları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek:“Kelimelerde bir heceyi diğerlerinden daha kuvvetli söylerken, cümlelerde belirtmek istediğimiz kelime veya kelime grubunu diğerlerinden daha baskılı söyleriz.

Aşağıdaki cümleleri sesli olarak okuyunuz. Hangi kelimeler diğerlerine göre daha vurgulu söylenmektedir.

‘Atatürk 19 Mayıs 1919’da **Samsun’a** çıktı.’

‘Samsun’a Atatürk **19 Mayıs 1919’da** çıktı.’

‘19 Mayıs 1919’da Samsun’a **Atatürk** çıktı.’

Cümlede anlamca önemli kelimeyi ötekilerinden daha baskılı söylemeye cümle vurgusu denir. Cümle vurgularında vurgulu söylenmesi gereken kelime veya kelime grubu genellikle yükleme yakın bulunur” (Saraçoğlu ve diğerleri, 2004: 33).

4. Bazen de dil bilgisi çalışmaları bölümünde, sadece öğrenilen konularla ilgili dil bilgisi alıştırmaları yapılarak konuların pekiştirilmesi sağlanmıştır.

Örnek: “Her doğan gün yeni umutlar aşılar. Cümlesinde aşılar sözcüğü eylemdir.

Bu eylemi geniş zaman kip, tekil ve çoğul kişiler sırasına uyarak çekimleyiniz.

‘Dünyamızın çarkı dönüyor.’ Cümlesindeki eylemin kip ve kişisini belirtiniz.

‘Bugün yağmur yağıyor.’ Cümlesinde eylemin olumsuz ve soru şeklini söyleyiniz.”

5. Konu bitimlerinde, emir ve soru cümleleri ile kurulmuş alıştırmalara yer verilmiştir.

Örnek:“Siz de ‘alın, burun, şehir,’ sözcüklerinde ünlü düşmesi olup olmadığını inceleyiniz” (Ünal ve diğerleri, 2004: 35).

II.Kitap

1. Örnekten hareketle dil bilgisi kuralları ve tanımları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek:“Akşam caddelerden fener alayları geçti.

Yukarıdaki tümcede, fener alaylarının geçtiği yeri caddelerden sözcüğü, geçme işinin yapıldığı zamanı ise akşam belirtmektedir.

Tümcede özne ve yüklem dışında kalan bu öğelere tümleç denir. Tümleçler; tümcede yapılan işin yerini, zamanını, nedenini ya da yapılan işten etkilenen varlığı belirten sözcükler ve sözcük öbekleridir” (Kapulu 6, 2001:33).

2. Tanım ve kurallar verildikten sonra örnek alıştırmalar yapılmıştır.

Örnek:“Ünsüzler, ses tellerinin titreşimine uğrayıp uğramamasına göre iki gruba ayrılır:

- Ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ünsüzlere yumuşak ünsüzler denir: b, c, d, g, ğ, j, k, l, m, n,r,v, y,z yumuşak ünsüzlerdir.
- Ses telleri titremeden oluşan ünsüzlere sert ünsüzler denir: ç, f, h, k, p, s, ş, t sert ünsüzlerdir.

Başka yerlerde sabah olur, öğle olur, ikindi olur; ancak ondan sonra güneş kara kayanın doruğunu aşardı. Kayadibi köyüne güneşin ışıkları çok geç serpilirdi.

Yukarıdaki tümcelerde yer alan sözcüklerin hangi ünlülerle ya da ünsüzlerle bittiğini belirtiniz” (Kapulu 6, 2001:43).

3. Kurallar ve tanımlar örneklerle iç içe verilerek, dil bilgisi konuları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek:“Ne diyecek Gülsüm Aba, gün görmüş, görmediği kalmamış bir hatuncuk!

Yukarıdaki tümcede geçen **gün görmüş** söz öbeğindeki sözcükler, gerçek anlamlarından uzaklaşarak kalıplaşmıştır. **Gün görmüş** söz öbeği, birçok yaşam deneyimi bulunan anlamında kullanılan söz öbeğidir.

Bu ağzı kara da el değmez, ar demez; ağzına geleni söyler çobana.

Yukarıdaki tümcede **ağzına geleni söylemek** söz öbeği, ağır ve kırıncı sözler söylemek anlamında kullanılmıştır.

Sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmasıyla oluşan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir” (Kapulu 6, 2001:47).

4. Konu bitimlerinde, emir ve soru cümleleri ile kurulmuş alıştırmalara yer verilmiştir.

Örnek:“Aşağıdaki tümcelerde geçen deyimleri bulunuz. Bu deyimlerin anlamlarını açıklayınız.

Masanın üzerindeki gazeteye bir göz gezdirip bıraktım.

O, kulağı delik birisidir.

Akşama doğru karnım zil çalmaya başladı.

Heyecandan eli ayağı birbirine karıştı.

Sınavdan iyi bir not aldığımı duyunca sevincinden havalara uçtu” (Kapulu 6, 2001:47).

5. Bazen de dil bilgisi çalışmaları bölümünde, sadece öğrenilen

konularla ilgili dil bilgisi alıştırmaları yapılarak konuların pekiştirilmesi sağlanmıştır.

Örnek:

“Müziksiz yaşam zaten var olamaz. Müzik yaşamın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir. Yalnız müziğin çeşidi incelemeye değer, bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak; onları bir an önce modern müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk ulusal müziği yükselip evrensel müzikte yerini alabilir.

Yukarıdaki tümcelerde koyu yazılmış sözcükleri yapıları bakımından inceleyiniz. Hangi sözcükler basit, hangileri türemiştir?” (Kapulu 6, 2001:22).

III.Kitap

1. Örnekten hareketle dil bilgisi kuralları ve tanımları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek:“Eşkıyalar dağa kaldırmıştı, Mazhar’ı.

‘Mazhar’ın babası, parayı hazırlamıştı.’

Yukarıdaki cümlelerde ‘Mazhar’ı’ ve ‘parayı’ sözcükleri bulundukları cümlelerde yüklem bildirdiği eylemden etkilenen varlıkları belirterek yüklemi tamamlamaktadır. Cümlede yüklem bildirdiği eylemden etkilenen varlığı bildiren böyle sözcüklere ya da sözcük gruplarına nesne(düz tümleç) denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 36).

2. Tanım ve kurallar verildikten sonra örnek alıştırmalar yapılmıştır.

Örnek:“Söyleniş özelliğine ve dilin durumuna göre ünlüler iki guruba ayrılır.

Dört tane kalın ünlü vardır: a,ı , o, u. Dilin hafifçe ilerletilmesiyle çıkarılan seslere ince ünlüler denir. Ünlülerin dört tanesi de incedir: e, i , ü, u.

“Gökteki yıldızlar tek tek sönmekte.” Cümlesinde geçen gökteki sözcüğünde üç tane ünlü var: ö, e, i. Bu harflerin üçü de ince ünlüdür. Aynı cümledeki yıldızlar sözcüğünde ise üç tane kalın ünlü var: ı, ı, a” (Gül ve Köktürk 6, 2004 : 58).

3. Kurallar ve tanımlar örneklerle iç içe verilerek, dil bilgisi konuları kavratılmaya çalışılmıştır.

Örnek: “Okuduğumuz parçada geçen şu iki cümlede, koyu yazılmış sözcüklerin ne amaçla kullanıldıklarını inceleyelim:

‘Bizim şairlerimiz de **öyle** çalışıyorlar’ cümlesinde geçen **öyle** sözcüğü, çalışmak fiilinin **durumunu** belirtiyor.

‘**Sonra** alay ettik onlarla.’ cümlesinde, **sonra** sözcüğü, alay etmek fiilinin **zamanını** bildiriyor.

Şimdi de şu örnekleri inceleyelim:

‘Düşmanlar **geri** çekildiler.’ cümlesinde, **geri** sözcüğü, çekilmek fiilinin **yerini-yönünü** belirtiyor.

‘İstanbul’un fetih yıl dönümüne **az** kaldı.’ cümlesinde, az sözcüğü, kalmak fiilinin **azlık-çokluk** bakımından **belirtiyor**.

‘**En** mutlu günlerimizden birini yaşıyoruz.’ cümlesinde, **en** sözcüğü, mutlu sıfatının anlamını **güçlendiriyor**.

‘Tarihimizi **daha** fazla araştırmalıyız.’ cümlesinde ise **daha** sözcüğü, kendine benzer görevdeki fazla sözcüğünün anlamını **güçlendiriyor**.

Fiillerden, sıfatlardan ve kendilerine benzer sözcüklerden önce gelerek onların anlamlarını, ‘durum, zaman, yer-yön, azlık-çokluk’ bakımından belirten sözcüklere belirteç(zarf) denir” (Gül ve Köktürk 6, 2004 : 217).

4. Konu bitimlerinde, emir ve soru cümleleri ile kurulmuş alıştırmalara yer verilmiştir.

Örnek: “Korkunç, çocuk, birçok, geceler, hastalıklar, sözcüklerini aşağıdaki sorular ışığında inceleyiniz.

- a. Hangisi kök durumundadır?
- b. Hangisi yapım, hangisi çekim eki almıştır?
- c. Hangisi hem yapım hem de çekim eki almıştır.
- d. Hangisi birleşme yoluyla oluşmuştur” (Gül ve Köktürk 6, 2004 : 93).

5. Bazen de dil bilgisi çalışmaları bölümünde, sadece öğrenilen konularla ilgili dil bilgisi alıştırmaları yapılarak konuların pekiştirilmesi sağlanmıştır.

Örnek:“1. Atatürk’ün ruhundaki vatan sevgisi, hayatının sonuna kadar hiç sönmedi.” Cümlesindeki fiilin;

- a) Zamanını belirtiniz.
- b) Kaçıncı kişiyle çekimlendiğini belirtiniz.
- C) Olumlu mu olumsuz mu olduğunu açıklayınız” (Gül ve Köktürk 6, 2004: 213).

6. İşlenen konular hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmesi için, konu ile ilgili kaynakçalara yönlendirmeler de yapılmıştır.

Örnek:“Birleşik sözcükler ve bunların yazılışı ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmek için Türk Dil Kurumunun İmlâ Kılavuzu’na bakınız” (Gül ve Köktürk 6, 2004 : 105).

Tablo 11:Örneklerin Verilişine Göre Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Bölümlerinin Karşılaştırılması

DERS KİTAPLARI		Örnekten sonra kuralın verilmesi	Kuraldan sonra örneğin verilmesi	Örnekle kuralın iç içe verilmesi	Alıştırmalar-da örneğin verilmesi	Toplam
I.KİTAP	6.Sınıf Ders Kitabı	32	3	-	1	36
	7.Sınıf Ders Kitabı	36	-	-	1	37
	8.Sınıf Ders Kitabı	28	9	2	3	42
II.KİTAP	6.Sınıf Ders Kitabı	33	3	1	2	39
	7.Sınıf Ders Kitabı	35	2	1	2	40
	8.Sınıf Ders Kitabı	40	-	-	1	41
III.KİTAP	6.Sınıf Ders Kitabı	30	2	1	3	35
	7.Sınıf Ders Kitabı	29	2	-	4	35
	8.Sınıf Ders Kitabı	23	3	-	9	35

Tablo incelendiğinde, dil bilgisi konularının örnekten hareketle öğretilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca kuraldan sonra örneğin verildiği ve örnekle kuralın iç içe verildiği yollar da ders kitaplarında tercih edilmiştir.

Anlatılan konuyu destekleyici örneklerin verilmesi ile daha başarılı bir dil bilgisi öğretimi gerçekleştirilebilir. İlköğretim Okulu Türkçe Dersi Taslak Programı(1998: 19)’nda, üzerinde çalışılmakta olan dil konularının her zaman cümle içinden seçilecek örneklerle verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle “zamir” konusu örneklerin sayısı ve özellikleri bakımından karşılaştırılacaktır.

Tablo 12: Örneklerin Sayısı ve Özellikleri Bakımından Ders Kitaplarının Karşılaştırılması

KONU	ÖRNEKLERİN ÖZELLİKLERİ	I.KİTAP			II.KİTAP			III.KİTAP		
		6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Zamirin tanımı	Kelime Hâlinde	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Cümle Hâlinde	2	3	2	1	2	-	3	1	-
Şahıs zamiri	Kelime Hâlinde	7	7	7	7	7	-	7	7	-
	Cümle Hâlinde	2	1	-	2	3	-	3	1	-
İşaret Zamiri	Kelime Hâlinde	6	6	6	11	9	-	6	6	-
	Cümle Hâlinde	2	2	-	3	4	-	1	1	-
Belirsizlik Zamiri	Kelime Hâlinde	5	6	3	4	4	-	11	10	-
	Cümle Hâlinde	2	2	-	1	2	-	1	1	-
Soru Zamiri	Kelime Hâlinde	3	4	3	4	6	-	-	5	-
	Cümle Hâlinde	2	2	-	1	3	-	2	1	-
Aitlik Zamiri	Kelime Hâlinde	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	Cümle Hâlinde	-	2	-	-	4	1	-	2	-
İyelik eki	Kelime Hâlinde	-	2	-	-	2	-	-	1	-
	Cümle Hâlinde	-	6	-	-	8	5	-	2	-
Toplam	Kelime Hâlinde	21	25	19	26	31	2	24	29	-
	Cümle Hâlinde	10	18	2	8	26	6	9	9	-

Tablo incelendiğinde, kelime hâlinde verilen örnek sayısının, cümle hâlinde verilen örnek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. I.kitapta 95 örnekten 65'i kelime hâlinde, 30' u ise cümle içerisinde verilmiştir. II.kitapta 94 örnekten 59' u kelime hâlinde, 40'ı ise cümle içerisinde verilmiştir. III.kitapta 71 örnekten 53'ü kelime hâlinde, 18'i ise cümle içerisinde verilmiştir.

2.2.7.Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Dil Bilgisi Yeterlilikleri Bakımından İncelenmesi

“Edebî eser malzemesi dil olan; duyguya, hayale ve estetik heyecana dayanan uyarımlar yoluyla, zihinde yer edebilme gücüne sahip bulunan sözlü veya yazılı kompozisyonudur” (Tural, 2003: 27).

Edebî metinlerin ana malzemesi dildir. Dil, edebî metinler sayesinde daha kolay öğretilir. Çünkü, edebî metinler bünyesinde çok zengin kelime dağarcığını barındırır. Bu kelimelerin metinlerle birlikte öğretimi, dilin daha kolay öğrenilmesini sağlayacaktır. Ancak, ülkemizde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinler sanal bir sınıf ortamı düşünülerek hazırlandığı için, ders kitaplarında yer alan edebî metinlerin bir çoğu hedef kitle için hiçbir anlam ifade edemeyebilir. Türkçe öğretiminde metin seçiminde yaşanan bu problemlerin çözümü için yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu da genellikle yetersiz kalmaktadır. Konu ile ilgili bu güne kadar yapılan bilimsel çalışmaların yetersiz kalması, Türkçe öğretiminde hedef kitlenin ilgisine, sosyal-ekonomik durumuna göre edebî metinlerin seçilmemesi bu problemin daha da büyümesine neden olacaktır .

Türkçe öğretiminin temel hedefi dört temel dil becerisini geliştirmektir. Bu dört temel dil becerisini Türkçe derslerinde inceleyeceğimiz edebî metinlerle geliştireceğimiz savunulur. Bu beceriler içinde yer alan dil bilgisi öğretimi de edebî metinlerle bağlantılı olarak incelenmelidir. “Bunun içindir ki Türkçe dersinin bütün etkinlikleri sırasında ihtiyaç duyulduğu her durumda ve her fırsatta, sözgelimi, bir metnin olay, duygu ve düşünceleri üzerinde çalışılırken, ses bilgilerinden sözdizimi konularına kadar bütün dilbilgisi konuları, çok doğal fırsatlar yaratılarak konu ile çok mantıklı bir ilgi içinde işlevsel bir biçimde verilebilir. Dil bilgisi için ayrı bir ders saatinin ayrılması, dilbilgisi derslerini kuramsal, soyut, tümüyle tanım ve kural ezberletilen bir ders olmaktan kurtarmak için gereklidir. Dilbilgisinden okunan, çözümlenen metnin tadı ve sıcaklığı içinde, bu etkinliği daha bilimsel ve bilinçli duruma getirmek için yararlanılmalıdır” (Kavcar ve diğerleri, 2004:316-317).

Özbay (2002: 185)'a göre dil bilgisi derslerinin amacı teorik bilgi vermek değil, öğrencilerin Türkçedeki anlama ve anlatma güçlüklerine yardımcı olmak, onlara uygulama gücü kazandırmaktır. Bu sebeple dil bilgisi dersleri mutlaka metinlerle birlikte verilmeli; öğretilen bilgilerin uygulanmasına çalışılmalıdır. Kullanılacak cümle veya daha geniş metinler öğrenci ödevleri yahut da yazarlardan alınmalı; dil bilgisi incelemeleri her biri başka bir konuyla ilgili bağlantısız, sun'î cümleler üzerinde yapılmamalıdır.

Dil bilgisi öğretimi üzerine yapılan bir araştırmada, örnek metinlerle bu metinlerin arkasında yer alan dil bilgisi konularının bağdaşmadığı; söz konusu edilen dil bilgisi konusu ile ilgili olarak, örnek metinde sayılı örneğin yer aldığı tespit edilmiştir. (Ertane Baydar, 2003: 781-782) Bu sebepten dolayı ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları ile örnek metinlerin yeterlilikleri karşılaştırılmıştır.

**Tablo 13: Milli Eğitim Bakanlığına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek
Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması**

METNİN ADI	DİL BİLGİSİ KONUSU
Türkiye’ m Uyanıyor	Cümle vurgusu
Beni Dinleyin	Gerçek ve mecaz anlam
Dostluk Derken	Eş anlamlı sözcük ve büyük ünlü uyumu
Gamlanma Gönül	Eş sesli sözcük, küçük ünlü uyumu
Atatürk Coğrafya Sınavında	Yüklem
Millî Kültür	Özne, dolaylı tümleş
Hükûmet Şekli Cumhuriyet Olacaktır	Zarf tümleci
Kurşunlu Şelâlesi	Belirtili ve belirtisiz nesne
İstiklâl Marşı’ndan	Ulama
Atatürk’ün Sesi	Ünsüz benzeşmesi ve yumuşaması
Bu Sabah Hava Berrak	İkileme, kök çeşitleri
Arkadaşım	Yapım eki, çekim eki
Kara Toprak	Ünlü düşmesi, isimler
Balıkçıl	Yapı bakımından isimler
Sanat ve Sanatçı	Konu tekrarı
Sevgili Öğretmenim	Sıfatlar
Okuma	Sıfat tamlaması, adlaşmış sıfat
Mustafa Kemal’in Askerleri	Yapı bakımından sıfatlar
Haşmet Gülkökan	Deyim
Atasözleri ve Deyimler	Sözcük biçimindeki zamirler
Her İşin Başı	İyelik ve ilgi zamiri
Ulusal Ahlâk	Yapıları bakımından Zamirler
Ben Atatürk’ün Arkadaşıydım	Emir ve istek kipi
Cumhuriyet Ağacı	Gerekliklik kipi ve istek kipi
Nasrettin Hoca	Yapıları bakımından fiiller
Atatürk ve Bilim	Yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiil
Tek Hapla Tedavi	Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller
Dilin Önemi	Ek fiil
Türkiye’nin Turistik Değeri	Ad cümlesi
Kompozisyon	Fiil çatısı
Atatürk’ün Türk Tiyatrosuna Getirdiği	Fiil çatısı
Marangoz	Zarflar
Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda	Yapıları bakımından zarflar
Yeşil Gece	Edatlar
Munise’nin Kaçışı	Bağlaçlar
Hacivat İle Karagöz	Ünlemler
Bu Toprak	Özne- yüklem uygunluğu
Eski Çarıklar	Olumlu ve olumsuz cümle

“Gamlanma Gönül” isimli şiir, Karacaoğlan tarafından yazılmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde eş sesli kelimeler konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde; eş sesli kelimeye uygun örnek yoktur.

“Atatürk’ün Sesi” isimli metin, Şükrü Enis Rügü tarafından yazılmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde ünsüz yumuşaması ve benzeşmesi konuları ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde; ünsüz yumuşamasına 2, ünsüz benzeşmesine ise 1 uygun örnek tespit edilmiştir.

“Bu Sabah Hava Berrak” isimli metin, Cahit Sıtkı Tarancı tarafından yazılmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde ikileme ve kök çeşitleri konuları ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde, ikileme çeşitlerine 2 uygun örnek tespit edilmiştir.

“Sevgili Öğretmenim” isimli metin, Gündüz Aydın tarafından yazılmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde sıfatlar konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde; nitelik sıfatına 7 örnek tespit edilmiştir. Belirtme sıfatına ise uygun örnek yoktur.

“Okuma” isimli metin, Peyami Safa tarafından yazılmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde sıfat tamlaması ve adlaşmış sıfat konuları ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde, sıfat tamlamasına 14 örnek tespit edilmiştir. Adlaşmış sıfata ise uygun örnek yoktur.

“Her İşin Başı” isimli metin, Hasan Şimşek’in Ölmek Kaderim Diyedir isimli kitabından alınmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde ek halindeki zamirler ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde, aitlik zamirine uygun örnek yoktur.

“Ben Atatürk’ün Arkadaşıydım” isimli metin, Mehmet Kemal’in Çocukluk Yılları isimli kitabından alınmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde dilek-şart kipi ve emir kipi konuları ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde, dilek-şart kipine 3 uygun örnek tespit edilmiştir. Emir kipine ise uygun örnek yoktur.

“Marangoz” isimli şiir, Tevfik Fikret’in Şermin isimli kitabından alınmış ve dilimizi öğrenelim bölümünde zarf çeşitleri ile birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde; zaman zarfına 4, tarz zarfına 2, azlık-çokluk zarfına 2 uygun örnek tespit edilmiştir. Soru zarfına ve yer-yön zarfına ise uygun örnek yoktur.

Tablo 14: Koza Yayınlarına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması

METNİN ADI	DİL BİLGİSİ KONUSU
Türkiye	İmlâ
Kedi Ağaca Çıktı	Sözcük vurgusu
Atatürk'ün Düşünce Yaşamı	Deyim, gerçek ve mecaz anlam
Bencil Dev	Sesteş ve anlamdaş sözcükler
Memleket İsterim	Zıt Anamlı Sözcük
Dönüş	Alfabe
Düşünce Üretmek	Büyük Ünlü Uyumu
Çiçekler Eskisi Gibi Güzel	Küçük Ünlü Uyumu
Doğ Güneşim Doğ	Ünsüz benzeşmesi ve yumuşaması
Vatan	Özne, yüklem, nesne
İçimizdeki Güzellikler	Gizli özne, dolaylı tümleç, zarf tümleci
Idi ile Bıdı	Devrik ve kurallı tümce
Millet Mektepleri Açılıyor	Ad tümcesi ve eylem tümcesi
Çocuktan Mektup	Anlamına göre cümle çeşitleri
Bostan	Yapı bakımından sözcükler ve ekler
Ulusal Ahlâk ve Ulusal Birlik	Ek eylem
Rıhtımda Uyuyan Gemi	Yapım eki, çekim eki,yapı bakımından sözcüler
Atatürk'ün Sanatseverliği ve İnsan Sevgisi	Eylem ve ad kökü
Orman Küstü Bize	Adlar
Çankaya	Ad tamlamaları
Kitap Çağı Geçti mi?	Yapı bakımından adlar
Usta İle Çırak	Ön adları
Aşık Veysel	Yapı bakımından ön adlar
Hınk Deyici	Sözcük durumundaki adılar
Ziyaret Günleri	Ek durumundaki adılar
Don Kişot'un Yel Değirmenleriyle Savaşı	Kipler
Onlar da Anımsar	Haber kipleri
Atatürk ve Türk Dili	Dilek kipleri
Japon Halkı	Basit ve birleşik eylemler
Amerika'nın Keşfi ve Kızılderililer	Yardımcı eylemle oluşturulan birleşik eylemler
Bilim ve Çağdaşlık	Kurallı birleşik eylemler
Öğretmene Saygı	Ek eylemler
Düşleme Oyunu	Nesnesine gör e eylem çatısı
Gündüzü Kaybeden Kuş	Öznesine göre eylem çatısı
Akdamar Adası'na Yolculuk	Belirteçler
Ağrı Dağı ve Küp Gölü	Yapı bakımından belirteçler
Orta Oyunu	Ünlemler
Atatürk ve Ulusal Kültür	Bağlaçlar
Anadolu'da Bahar	İlgeçler
İyi İnsan, Kötü İnsan	Dil bilgisi alıştırmaları
Atatürk ve Türk Tiyatrosu	Dil bilgisi alıştırmaları

“Memleket İsterim” isimli şiir, Cahit Sıtkı Tarancı tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde karşıt anlamlı kelimelerle birlikte incelenmiştir. Örnek şiirde, karşıt anlamlı kelimelere 1 uygun örnek tespit edilmiştir.

“Çocuktan Mektup” isimli metin, Atalay Yörükoğlu tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde anlamına göre cümle çeşitleri konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; olumlu cümleye 26, olumsuz cümleye 15, şart cümlesine 4, soru cümlesine 1 uygun örnek tespit edilmiştir. Ünlem cümlesine ise uygun örnek yoktur.

“Çankaya” isimli metin, Ceyhun Atuf Kansu tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde ad tamlamalarıyla birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; belirtili ad tamlamasına 9, belirtisiz ad tamlamasına 21, zincirleme ad tamlamasına 12, takısız ad tamlamasına ise 1 uygun örnek tespit edilmiştir.

“Hınk Deyici” isimli metin, Hilmi Delibal tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde zamirler konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; şahıs zahirine 14, belirsizlik zahirine 1, soru zahirine 2, işaret zahirine 1 uygun örnek tespit edilmiştir.

“Ziyaret Günleri” isimli metin, Mahmut Yesari tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde ek durumundaki zamirler ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde aitlik zahirine uygun örnek yoktur.

“Atatürk ve Türk Dili” isimli metin, Ahmet Kapulu tarafında yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde dilek-şart kipleri ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; gereklilik kipine 4 uygun örnek tespit edilmiştir. İstek, dilek-şart ve emir kipine ise uygun örnek yoktur.

“Öğretmene Saygı” isimli metin, Mehmet Rauf İnan tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde ek fiil konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; ek fiilin geniş zamanına 3, hikâyesine 2, rivayetine 1 uygun örnek tespit edilmiştir. Ek fiilin şartına ise uygun örnek yoktur.

Tablo 15: Yıldırım Yayınlarına Ait 7. Sınıf Ders Kitabındaki Örnek Metinler İle Dil Bilgisi Konularının Karşılaştırılması

METNİN ADI	DİL BİLGİSİ KONUSU
Türküler Dolusu	Vurgu, gerçek ve mecaz anlam
Konuşma Sanatı	Deyim
Keramet	Cümle
Şen Olunuz	Özne, yüklem, dolaylı tümleş, nesne
Atla Kurdun Savaşı	Zarf tümleci
Kendini Tanı Mutlu Ol	Dil bilgisi alıştırmaları
Ellinci Yıl Marşı	Büyük ve küçük ünü uyumu
Köpek Balığıyla Savaş	Süreksiz sert ünsüzlerin yumuşaması, ünsüzlerin benzeşmesi
Atatürkçü Düşüncede Akılcılık ve Bilim	Kaynaşma, ulama, ünlü düşmesi
Kitap	Kök, ek
Başöğretmen	Yapı bakımından sözcükler
Antalya'dan	İsimler
İnsanla Güzel	Basit ve türemiş ad
Son Kuşlar	Terim, ikileme, birleşik ad
Atatürk'ün İnsan Sevgisi ve Sanatseverliği	Dil bilgisi alıştırmaları
Venedik'te	Sıfatlar
Anadolu'da Kilim Demek	Birleşik sıfatlar
Yeni Bir İcat	Birleşik sıfatlar
Doğruluk Kaygısı	Zamirler
Şahitler Kayası	İyelik ve ilgi zamiri
Orhan Kemal'in Öyküleri	Dil bilgisi alıştırmaları
Uçak Yolculuğu	Bildirme ve dilek kipleri
Özdeyişler	Olumlu fiil, fiilin soru biçimi
Orman Yangınları	Türemiş fiil
Kent Faresi ve Kır Faresi	Anlamca kaynaşmış fiiller, yardımcı fiille oluşturulana birleşik fiiller
Atatürk'ün Türk Tiyatrosuna Verdiği Önem	Birleşik fiiller
Bekçi Sabri'nin Gecekondu	Geçişli, geçişsiz fiiller
Çukurova	Etken, edilgeni dönüşlü, işteş
Kadına Saygı	Ek fiil
Millî Ahlâk	Zarflar
Ödlek	İlgeçler
Dikkat Trafik	Bağlaçlar
Üçüz	Ünlemler
Atatürk'ün Fikir Hayatı	Dil bilgisi alıştırmaları
Nasrettin Hoca	Fiil ve ad cümlesi
Kuyruklu Yıldız	Anlamına göre cümleler
Türkiye'nin Turistik Değeri	Dil bilgisi alıştırmaları
Millî Kültür	Dil bilgisi alıştırmaları

“Antalya’dan” isimli metin, Ahmet Kutsi Tecer tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde adlar konusu ile birlikte incelenmiştir. Örnek metinde; belirtili ad tamlamasına 6, belirtisiz ad tamlamasına 11, zincirleme ad tamlamasına 1 uygun örnek tespit edilmiştir. Takısız ad tamlamasına ise uygun örnek yoktur.

“Doğruluk Kaygısı” isimli metin, Michel de Montaigne tarafından yazılmış ve dil bilgisi çalışmalarında zamirler konusu ile birlikte işlenilmiştir. Örnek metinde; şahıs zmirine 14, işaret zmirine 1, belirsizlik zmirine 4 uygun örnek tespit edilmiştir. Soru zmirine uygun örnek yoktur.

“Kadına Saygı” isimli metin, Nurullah Ataç’ın Okuruma Mektuplar isimli kitabından alınmış ve dil bilgisi çalışmaları bölümünde ek fiil konusu ile birlikte işlenilmiştir. Örnek metinde; ek fiilin geniş zamanına 6, rivayetine 1 uygun örnek tespit edilmiştir. Ek fiilin hikâyesine ve şartına ise uygun örnek yoktur.

2.2.8.Dil Bilgisi Soruları ve Taksonomik Değerleri

Eğitimde ölçme-değerlendirme dendiği zaman, ölçme aracı olarak akla soru teknikleri gelmektedir. Soru sorma eğitimin temelinde bulunan, bütün öğretim metotlarıyla kullanılabilen bir öğretim metodudur.

Sınıf içi uygulamalarda en yaygın şekilde kullanılan soru sorma tekniği, öğrencilere düşünme ve konuşma alışkanlıklarını kazandırma bakımından oldukça önemlidir(Demirel, 2000: 116-117) .

Sağır(2002: 87) dersin hedeflerine uygun soruların, öğrencilerin dil bilgisi dersine ilgisinin arttıracağını ve öğrencilere topluca düşünme alışkanlığı kazandırılacağını ifade etmektedir.

Küçükahmet(1999, 78-79) soru sorma tekniğinin başarıyla uygulanabilmesi için soruların bazı nitelikler taşıması gerektiğini belirtir ve bu nitelikleri şu şekilde ifade eder:

1. Öğrencinin rahatlıkla anlayabileceği şekilde açık ve anlaşılır olmalı,
2. Evet, hayır gibi kısa cevaplı olmamalı,
3. Öncelikle öğrencinin düşünme yeteneğinin geliştirici nitelikte olmalı,
4. Öğrencinin seviyesinin ne çok altında ne de çok üstünde olmalı,
5. Öğrencilerin düşüncelerini belli bir düzen içinde anlatabilmesini sağlayıcı nitelikte olmalı,
6. Anlatılan konunun temel noktalarını vurgulamalı, gereksiz ya da detay bilgileri bulandırmaya yönelik olmamalı,
7. Yeni bilgiler ve araştırmalar için yol gösterici olmalı,
8. Beklenen cevabı imâ edici olmamalı,
9. B.S. Bloom'un bilişsel alan basamakları olarak belirlediği bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme amaçlarına uygun ve değişik düzeylerdeki öğrenmeyi ölçüsü nitelikte olmalıdır.

Ders kitaplarında, dersin hedef ve davranışlarını gerçekleştirmeye yönelik sorular bulunmalıdır. Bu hedef ve davranışların gerçekleşmesi için konunun özelliğine ve hedef kitlenin seviyesine uygun soruların belirli süreçlere göre hazırlanması gerekmektedir. Bu yüzden modern eğitim sisteminde, Bloom taksonomisinde belirtilen düşünme becerilerine ilişkin kategorilere ve süreçlere göre sorular sorulmalıdır. Bloom ve arkadaşları tarafından bilişsel alana ilişkin hedeflerin taksonomisi olarak isimlendirilen bu yaklaşım; bilgi, kavrama uygulama alt düzey düşünme becerileri ile; analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerileri olarak sıralanmış altı düzey düşünme becerisinden oluşmaktadır.

Bloom ve arkadaşları tarafından ortaya konulan bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey becerilerinin tüm sınıflarda yapılan eğitim için gerekli olduğu görüşündedir (Şahinel, 2002: 30).

1950-1982 yılları arasında ortaokullar için yazılan dil bilgisi kitapları üzerine yapılan bir araştırma sonucunda, ders kitaplarında dil bilgisi konularına yönelik hazırlanan soruların bilgi basamağı düzeyinde olduğu, “uygulama, analiz, sentez” düzeyinde sorular olmadığı tespit edilmiştir (Erdal, 1997:115) .

MEB Türkçe ders kitapları üzerine yapılan bir araştırmada 371 okuma parçası ve 1953 soru incelenerek soruların en çok hatırlama (ortalama 0,77), daha az kavrama (ortalama 0,21) ve en az da uygulama (ortalama 0,02) davranışlarını ölçmeye yönelik olduğu ve üst düzey davranış becerilerine yönelik sorular sorulmadığı tespit edilmiştir (Kutlu, 1999:14).

Ders kitaplarında dersin hedef ve davranışlarına ulaşılamamasının nedenlerinden biri de soru sorma teknikleri olduğu için bu araştırmada dil bilgisi konuları ile ilgili sorulan sorular incelenecektir.

İncelenen ders kitaplarında “Sıfatlar” konusu ile ilgili olarak sorulan soruların sınıf düzeylerine göre taksonomik değerleri aşağıdaki tabloda çıkarılmıştır:

Tablo 16 : Milli Eğitim Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri

I.Kitap	Soru	Taksonomik Değerleri
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	“Güzel havalar iyice yaklaştı.” “Al bayrağın dalgalanıyor.” cümlelerinde geçen sıfatları birer cümlede kullanınız.	Uygulama
	“Üç arkadaş, sessizce bahçedeki kuşları izlediler.” “Filmin başlamasına çeyrek saat kaldı.” Cümlelerindeki sıfatların türünü belirtiniz.	Bilgi
	Siz de sıfat tamlamalarına metinden örnekler bulunuz.	Bilgi
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Okuduğunuz şiirde geçen soğuk, ayaz, karanlık sözcüklerini sıfat olarak birer cümlede kullanınız.	Uygulama
	“Yaşlılara yer gösterdi.” “Küçüğü çok sevdim.” “İhtiyarı karşıdan karşıya geçirdim.” cümlelerindeki adlaşmış sıfatları gösteriniz.	Bilgi
	Aşağıdaki cümlede geçen sıfat tamlamasını bulunuz., tamlayan ve tamlanan unsurlarını gösteriniz. “Bana kitapları sevdiren şu sözleri yeniden okudum.”	Bilgi
	“Sevimli bir ihtiyar”, “kamaşan gözler” tamlamalarındaki sıfatları gösteriniz.	Bilgi
8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili kısımları inceleyiniz. Sıfat tamlamalarının cümledeki görevini belirtiniz. “ <u>Yeni doğmuş bir çocuk</u> nasıl bir şeydi acaba?” “ <u>Bu kokuyu</u> ciğerlerine sindirememişti.”	Kavrama
	Metinde geçen sıfat tamlamalarından örnekler bulunuz.	Bilgi

Tablo 17 : Koza Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri

II.Kitap	Soru	Taksonomik Değerleri
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki tümcelerde geçen niteleme ön adlarını bulunuz. Bunların hangi varlıkları nitelediğini açıklayınız. Bulduğunuz ön adlar renk mi, biçim mi, durum mu göstermektedir. “Kırmızı kamyon, küçük evin tam yanına durdu. Yuvarlak kutuları hemen indirdiler.	Bilgi
	Parça içinde ön ad olan tümceler bulunuz. Bu ön adların hangi adları nitelediğini ya da belirttiğini açıklayınız. Bulduğunuz bu ön adlar ne tür ön adlardır?	Bilgi
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki tümcelerde geçen ön adları bulunuz. Bu ön adların türlerini ve yapılarını belirtiniz. “Veysel yedi yaşında çiçek hastalığına tutuldu.” “Bu yurdun güzellikleri hiçbir yerde bulunmaz.”	Bilgi
	Aşağıdaki tümceleri inceleyiniz ve bu, şu, o sözcüklerinden hangisinin adıl, hangisinin ön ad olduğunu belirtiniz. “Bu çocuğu dün ayakkabı boyarken görmüştüm.” “Bu, benden daha önce gelmişti.”	Kavrama
8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki cümlelerde bulunan sıfat tamlamalarının, cümlelerin hangi ögesi olduğunu söyleyiniz. “ Yağmurun ardından buz gibi bir soğuk başladı.” “ Bunun için bir tek insanı bile suçlamıyorum.”	Kavrama

Tablo 18 : Yıldırım Yayınlarına Ait Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Sorularının Taksonomik Değerleri

III.Kitap	Soru	Taksonomik Değerleri
6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki cümlelerde geçen sıfatları gösteriniz. “Annemin tatlı sesini duyarım.” “İşte bu teyze de çocuğunu anneannesine bırakmış.”	Bilgi
	Aşağıdaki cümlelerde geçen sıfat tamlamalarını gösteriniz: “Dört tarafında peykeler, ortasında gene iki peyke...” “Böylece yeni yolculara ve yüklerine de yer açılmış olur.”	Bilgi
	“Delikanlı bir oğlun dizine ihtiyar anası oturtulur.” cümlesindeki delikanlı ve ihtiyar sıfatlarını başka cümlelerde ad olarak kullanınız.	Kavrama
7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki cümlelerde geçen sıfatları göstererek basit mi türemiş mi olduklarını belirtiniz. “Kemerli yollarında dolaşmaya doyamazdım.” “Sayısız ressamı yetiştirmişti bu belde.”	Kavrama
	Aşağıdaki cümlelerde geçen sıfatları göstererek yapısına göre türünü söyleyiniz. “Yine bir iki dakika sonra üçüncü levha.” “Misafir yine bir kahkaha attı.”	Kavrama
8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Aşağıdaki cümlelerin öğelerini bularak bunlardan hangilerinin sıfat tamlaması olduğunu belirtiniz. “Mustafa, sarhoş babasından gece gündüz dayak yiyor.” “Bu lekeyi ömrün oldukça alnında taşıyacaksın.”	Kavrama

Dil bilgisi sorularının taksonomik değerleri incelendiğinde, üç kitapta da alt düzey düşünme becerilerine yönelik sorular sorulduğu görülmektedir. Analiz, sentez, değerlendirme gibi hedef kitlenin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik soruların sorulmadığı tespit edilmiştir. Hedef kitlenin; düşünme, yorum yapma ve problem çözme becerilerini geliştirmek için; hazırlanan soruların bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez gibi tüm düzeylerde olması

gerekmektedir. Ders kitaplarında dil bilgisi konuları ile ilgili alıştırmalar sorularında sadece bir soru türü yeterli görülmemelidir. Tablo incelendiğinde, dil bilgisi konularını ölçmeye yönelik soruların sınıf seviyelerine göre taksonomik değerlerinde bir farkın olmadığı görülmektedir. Soruların bu içerikte hazırlanması hedef kitleyi ezbere yöneltmekte ve ister istemez de dil bilgisi öğretiminde istendik davranışlar kazandırılmamaktadır. Bu nedenle sorulan soruların sınıf seviyelerine göre de taksonomik değerlerinin de oluşturulması gerekmektedir.

2.2.9.Ders Kitaplarındaki Bilgi Hataları ve Yaklaşım Farklılıkları

1. “Ekler, büyük ünlü uyumu kuralına uygun olarak sözcüğün son ünlüsüne göre kalınlaşır ya da incilir. Ancak –daş, -ken, -ki, -leyin, imtırak, -iyor ekleri bu kurala uymaz ”(Kapulu 7, 2002: 34). Fakat isimden isim türeten -daş eki birkaç örnek haricinde yurt- taş , ses- teş örneklerinde olduğu gibi eklendiği kelimenin son ünlüsüne göre kalınlaşır ya da incilir.
2. “Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde ünlü düz ise, diğer hecelerindeki ünlüler de düz(a,e,ı,i) olur. Yine Türkçe bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlüler de yuvarlak(o,ö,u,ü) ise diğer hecelerindeki ünlüler de ya düz ya geniş(a, e) ya da dar yuvarlak (u,ü)olur (Doğruel ve diğerleri, 2004: 25). II. ve III. kitaplarda da benzer ifadeler yer verilmiştir. Küçük ünlü uyumu kuralında, kalın bir ünlüden sonra ince bir ünlünün gelebileceği bu ifadelerle göre ortaya çıkmakta; ancak küçük ünlü uyumu kuralına örnek olarak gösterilen kelimelerin tamamının ise büyük ünlü uyumuna da uyduğu görülmektedir. Ders kitaplarında bilgilerin bu tarz yanlış ve eksik sunulması dil bilgisi öğretimini de zorlaştıracaktır. Ayrıca ders kitapları yönetmeliğinde, ders kitapları hazırlanırken “ımlâ kılavuzuna” uyma zorunluluğunu hükme bağlamıştır. Ancak kılavuzda kalın bir ünlüden sonra kalın, ince bir ünlüden sonra ince bir ünlü geleceği ifadesine yer verilmesine rağmen, incelenen ders kitaplarının bu hususta ımlâ kılavuzunu uymadığı görülmektedir.

3. "...iki heceli bazı sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldığında, sözcüklerin son hecesindeki ünlüler düşer. Buna ünlü(hece) düşmesi denir"(Gül ve Köktürk 7, 2004: 64). Hece düşmesi konusu ile ünlü düşmesi konuları birbirinden farklı konular olmasına rağmen, III.kitapta aynı anlama gelen kavramlar olarak düşünülmüştür. Oysaki Gönül+ü gönlü örneği ile son + ara sonra örneklerindeki ses hadiseleri birbirinden farklıdır .Bu yüzden, ünlü düşmesi ve hece düşmesi konuları ders kitaplarında birbirinden farklı konular olarak incelenmelidir. I. ve II. kitapta ise bu tarzda ifadeler yer verilmemiştir.

4. "Türkçede birleşik isimler farklı yapılarda oluşur:

1. İki yalın addan oluşur: Ay + demir
2. Belirtisiz ad tamlaması biçiminde oluşur: hanım + eli
3. Sıfat(ön ad) tamlaması biçiminde oluşur: Eski + şehir
4. Adla eylemin birleşmesi biçiminde oluşur: kuş + konmaz
5. İki eylemin birleşmesi biçiminde oluşur: biçer + döver" (Doğruel ve diğerleri, 2004: 65).

Oysaki gece gündüz, ev bark gibi ikileme grubundaki birleşik adlarla ve buzkıran, etyaran örneklerinde olduğu gibi sıfat-fiil kalıbındaki adlarla da birleşik ad oluşturulabilmektedir. Bilgilerin eksik sunulmasından dolayı I. kitapta bilgi hatası yapılmıştır. Korkmaz(2003: 139) dilimizin birleşik ad oluşturmak için başvurduğu gramer kalıplarını; ad tamlaması, sıfat tamlaması, ikileme, sıfat- fiil, isnat grubu, ad + çekimli fiil kalıbındaki birleşik adlar olarak göstermektedir.

5. "Yalın durumu: Hiçbir ek almadan kullanılırlar"(Ünal ve diğerleri, 2004: 81). Oysaki söz-lük, göz-ler, meslek- taş örneklerinde olduğu gibi yalın durumundaki isimler hem yapım eklerini hem de bazı çekim eklerini alabilmektedir. II. ve III. kitaplarda ise adların; -i, -e, -de, -den eklerinden birini almaksızın tümcede kullanılan biçimine yalın durumu denmektedir.

6. "Tamlayanın da tamlananın da ek almadığı tamlamalara takısız ad tamlaması denir. Bu tamlamalarda tamlayan, tamlananın neden yapıldığını anlatır" (Gül ve Köktürk 6.,2004: 133). I. ve II. kitapta da

benzer ifadelere yer verilmiştir. İlköğretim okulu Türkçe dersi taslak öğretim programında (1998:89) ise belirtili, belirtisiz, zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç ana başlık altında isim tamlamaları incelendiği için taslak programla ders kitapları bir tutarsızlık göstermektedir. Gramercilerin de çözüm bulamadığı bu tamlamaların takısız isim tamlaması mı yoksa sıfat tamlaması mı olduğu konusunda görüş farklılıkları vardır.

7. "...tamlamasında olduğu gibi tamlayan –in, tamlanan –i eklerini almışsa böyle tamlamalara belirtili ad tamlaması; tamlayan ek almamış, tamlanan –i ekini almışsa böyle tamlamalara ise belirtisiz ad tamlaması denir" (Kapulu 6, 2004: 92). I. ve III. kitapta da benzer ifadelere yer verilmiştir. Oysaki benim kalemim, senin kalemin, onun kalemi örneklerinde olduğu gibi tamlananı yalnızca üçüncü şahsın iyeliği ile değil, her nesnenin iyeliği ile isim tamlamaları oluşturulabilmektedir.
8. Adıllar yapıları bakımından sözcük durumunda bulunan adıllar ve ek durumunda bulunan adıllar olmak üzere ikiye ayrılır. Sözcük durumunda bulunan adıllar; basit ve birleşik adıllardır. Ek durumundaki adıllar ise; iyelik adılları ve ilgi adıllarıdır (Koza 8., 2001: 36). II. kitapta diğer ders kitaplarından farklı olarak, "yapıları bakımından zamir" sınıflandırmasına ek durumundaki zamirler de dahil edilmiştir. Oysaki hiçbir dil bilgisi kitabında bu tarz bir sınıflandırma yapılmamıştır. Korkmaz(2003: 404) da, zamirleri yapıları bakımından kendi içlerinde 1. Basit zamirler, 2. Türemiş zamirler, 3. Birleşik zamirler olmak üzere üç alt grupta incelemiştir. II. kitapta yapıları bakımından zamirler ile işlevleri bakımından zamirler birbirine karıştırılmıştır. Ayrıca II. kitapta, türemiş zamirlerin "yapıları bakımından zamir" sınıflandırmasına dahil edilmemesi ve aynı ders kitabının yapıları bakımından sözcük türleri sınıflandırmasında türemiş sözcükleri incelemesi kitabın kendi içinde de tutarlı olamadığını göstermektedir.
9. "Zarflar yapılarına göre basit, türemiş, birleşik ve öbekleşmiş olmak üzere dörde ayrılarak inceleyeceğiz" (Gül ve Köktürk 7., 2004:200).
III. kitapta diğer ders kitaplarından farklı olarak "yapılarına göre

zarf' sınıflandırmasına öbekleşmiş zarf dahil edilmiştir. Korkmaz(2003: 455) da zarfları yapıları bakımından: 1. Basit zarflar, 2. Türemiş zarflar, 3. Kelime grubu biçimindeki zarflar, 4. Cümle yapısındaki zarflar ve 5. Birleşik keşlime yapısındaki zarflar olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, I. ve II. kitaplar “yapıları bakımından zarf” sınıflandırılmasında yetersiz kalmıştır.

10. “Usta, o günlerin en iyi ustası...”(Kapulu 7., 2001: 100).

sıfat

Korkmaz(2003: 520) “en” zarfının bir fiilden önce gelmediğini, yalnızca sıfatların önüne gelerek zarflar oluşturduğunu belirtir. Bu yüzden ders kitabında “en” kelimesi sıfat olarak düşünüldüğünden dolayı bilgi hatası yapılmıştır.

“Toplumla en iyi ilişkiyi kuran sanat dalı edebiyattır.” (Kapulu 8., 2001: 147) . zarf

Aynı yayınevine ait sekizinci sınıf ders kitabında işlenen zarflar konusunda yine bir sıfatı niteleyen “en” kelimesi zarf olarak düşünülmüştür. Ders kitabında aynı konuya ait iki farklı örnek dil bilgisi öğretimini zorlaştıracaktır.

11. “...ad soyundan bütün sözcüklerin sonuna ulanıp, onların cümlede yüklem olmasını sağlayan eklere ek fiil(ek eylem) denir.”(Doğruel ve diğerleri, 2004: 129) II. ve III. kitapta da benzer ifadelere yer verilmiştir.

“Hava güzelse gezmeye giderim.

“Tarlan küçükse geçimini zor sağlarsın” (Kapulu 8., 2001: 142). örneklerinde olduğu gibi isim soyundan sözcüklere gelen –sA eki, eklendiği kelimeyi yüklem yapmamaktadır. Ders kitaplarında ek fiil konusundaki açıklamalar ile verilen örneklerin tutarsız olduğu görülmektedir. Gülsevin(1990,: 467); şart bildirdiği sürece, esas cümlelerin yüklemine oluşturmayacağı için –sA ekinin kipler bahsinden çıkarılıp, zarf- fiiller konusunda incelenmesi gerektiğini belirtir.

12. “Ek fiilin dört zamanı vardır: Bunlar; ek fiilin hikâyesi, ek fiilin rivayeti, ek fiilin geniş zamanı ve ek fiilin şartıdır.”(Saraçoğlu ve diğerleri, 2004: 129) III. kitapta da benzer ifadelere yer verilmiştir. Birleşik zamanlı

eylemlerin, basit zamanlı eylemlere ek eylemin getirilmesiyle olduğu ifadesine yer verilmesine rağmen, birleşik zamanlı fiiller ek fiil konusunda incelenmemiştir. Oysaki ek fiil, isimleri yüklem yapmakta ve fiillerin birleşik çekimlerinde kullanılmaktadır. Ek fiil; isimlere ve fiillere –i- fiilinin çekimlenmiş hâlinin gelmesiyle oluşur. Ders kitaplarında bu husus dikkate alınmadığı için, ek fiil sınıflandırmasına birleşik zamanlı fiiller dahil edilmemiştir. Bu noktada ders kitaplarında bilgilerin eksik verilmesinden dolayı bilgi hatası yapılmıştır.

13. “Cümleler anlamlarına göre olumlu, olumsuz, soru cümleleri gibi gruplara ayrılır” (Saraçoğlu., 2004: 84). Müfredat programında da I. kitapta olduğu gibi bir sınıflandırma yapılmıştır. II. ve III. kitapta ise “anlamına göre cümle” sınıflandırmasına soru cümlesi ve şart cümlesi dahil edilmesine rağmen sınıflandırmaya emir cümlesi dahil edilmemiştir.
14. “Birleşik cümle yapısında birden fazla yüklem bulunan cümledir. “Türkçede iki çeşit birleşik cümle vardır: Şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle”(Saraçoğlu, 2004: 144).“Bir temel yargı ve onu tamamlayan en az bir yan yargıdan oluşan cümlelere birleşik cümle denir”(Gül ve Köktürk 8, 2004: 195) II. ve III.kitapta birleşik cümle, şartlı ve iç içe birleşik cümle olarak tanımlanmamıştır. Birleşik cümle konusunda aşağıda verilen örnekler incelendiğinde ders kitaplarında içerikle ilgili yaklaşım farklılıklarının olduğu görülmektedir:

“Komşu obalarla haberleşerek/ göç gününü kararlaştırdık ”(Kapulu, 8., 2001: 52). fiilimsi

“Bahar geline/her yer yeşerir” (Gül ve Köktürk 8., 2004: 195).
fiilimsi

“ Ben şu hastalığa şifayım dermiş.

Uyanabilirsen, kuşların türküsüyle uyan” (Saraçoğlu, 2004: 144).

II. ve III. kitaplarda fiilimsiler ile oluşturulan birleşik cümle örnekleri verilmiştir. I. kitapta ise koşullu fiil ve bir cümlenin

herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı birleşik cümle örnekleri verilmiştir.

Ders kitaplarında birleşik cümle konusunda hem sınıflandırma hem de konunun içeriği ile ilgili yaklaşım farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Karahan “Türkçede Söz Dizimi” isimli eserinde I. kitapta olduğu gibi birleşik cümleyi şartlı ve iç içe birleşik cümle olmak üzere ikiye ayırmıştır.

3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümde ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları üzerine yapılan araştırmamızda elde edilen verilerden yola çıkarak, ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik öneriler dile getirilmiştir.

3.1. Sonuç ve Öneriler

3.1.1.Sonuç

1. Ders kitaplarının fizikî yapı ve bölümlerine ilişkin elde edilen sonuçları şöyle özetlemek mümkündür:
 - a. Ders kitaplarının fizikî özelliklerini oluşturan cilt, kapak, baskı özelliklerinin ders kitapları yönetmeliği ile ilgili esaslara ve usullere kısmî olarak uyum sağladıkları tespit edilmiştir.
 - b. İncelenen ders kitaplarında görsel düzeni oluşturan unsurlardan grafiğe hiç yer verilmediği; tablolar ve kısmen de olsa şemaların kullanıldığı tespit edilmiştir.
 - c. Ders kitaplarında soyut konuların somutlaştırılmasında kullanılan resim ve fotoğrafların büyük bir bölümünün edebî metinlerle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir.
 - d. I. ve II. kitapta dizin bölümünde kullanılan terimler ile kitapta kullanılan terimlerin farklı olduğu tespit edilmiştir. İçerikle ilgili diğer bölümler ise ders kitapları yönetmeliğine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

2. Ders kitaplarındaki dil bilgisi konularına ilişkin elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- a. Ders kitaplarında dil bilgisi bölümlerinden biçim bilgisine geniş yer verilmiş; söz dizimi, anlam ve ses bilgisi bölümlerine ise gelişigüzel değinilmiştir. Dil bilgisi bölümlerine verilen ağırlıklar bakımından değerlendirildiğinde, ders kitaplarının geleneksel dil bilgisi anlayışı ile yazıldığı tespit edilmiştir.
- b. Ders kitapları terimler bakımından karşılaştırıldığında ortaklaşa kabul edilmiş bir terim birlikteliğimizin olmadığı görülmektedir. Hatta ders kitabı yazarlarının bile kitaplarında kullandıkları terimlerde farklılıklar olduğu görülmektedir.
- c. Dil bilgisi terimlerine ilişkin yapılan tanımların bazıları, işlenen konuyu açıklamada yetersiz kalmıştır.
- d. Ders kitaplarındaki dil bilgisi konularındaki sınıflandırmaların yetersiz olduğu görülmüştür.
- e. . I. ve II.kitapta dil bilgisi konularının daha önce sunulan konular ile bağlantısının sağlanamadığı görülmüştür.Ders kitaplarında dil bilgisi konularının işleniş sırasının farklı olduğu tespit edilmiştir.
- f. Dil bilgisi konuları örnekten hareketle kural verilerek öğretilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber kuraldan sonra örneğin verildiği ve örnekle kuralın iç içe verildiği yollar da ders kitaplarında azda olsa tercih edilmiştir. Kelime ve cümle hâlinde dil bilgisi örneklerinin verildiği tespit edilmiştir.
- g. Edebî metinlerle ile birlikte işlenen dil bilgisi konularının kavratılmasına yönelik örneklerin, işlenen metinde çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir.
- h. Bilgi, kavrama, uygulama düzeyinde soruların sorulduğu tespit edilmiştir. Analiz, sentez, değerlendirme gibi hedef kitlenin üst düzey düşünme becerilerine yönelik soruların sorulmadığı görülmüştür.

- i. Bilgilerin eksik sunulmasından, hatalı genellemelerden ve kavram hatalarından dolayı bilgi hataları yapılmıştır. Bazı dil bilgisi konularında ise ders kitapları arasında yaklaşım farklılığının olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ise, ders kitaplarının fizikî yapı ve bölümleri ile dil bilgisi konuları bakımından yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

3.1.2.Öneriler

İncelediğimiz ders kitaplarından hareketle, Türkçe ders kitaplarının fizikî yapı ve bölümleri ile dil bilgisi konularına ilişkin şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Yukarıda temas edilen hususlar göz önüne alındığında ders kitaplarının başarılı olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Bundan dolayı başta üniversitelerin Türkçe, Türk Dili Edebiyatı bölümleri olmak üzere eğitim bilimleri bölümünden uzmanların ve değişik çevrelerin görüşleri alınarak ayrıntılı bir şekilde “Ders Kitapları Yönetmeliği” hazırlanmalı ve ders kitapları ile ilgili yapılacak çalışmalar bu yönetmelik doğrultusunda yürütülmelidir.
2. Ders kitaplarındaki dil bilgisi konuları geleneksel dil bilgisi anlayışı ile yazılmıştır.“Geleneksel öğretimin temelinde de ezbercilik yatmaktadır... Oysa dilbilgisi öğretiminde amaç, dilin kurallarını ezberleterek öğretmek değil, tersine bu kurallar aracılığıyla dili, dilin işleyişini betimlemek, öğrencilere sözcü üretme olanaklarını harekete geçirmektir” (Çotuksöken, 1991: 39). Başarılı bir dil bilgisi öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için de ders kitapları modern dil bilgisi anlayışı ile yazılmalıdır.

3. Kitaplarda kullanılan terimler arasında bir birlik sağlanmalı ve bu doğrultuda konu alanı uzmanları tarafından oluşturulacak kurulun görüşleri alınarak “Gramer Terimleri Sözlüğü” oluşturulmalıdır.
4. Ders kitaplarında kullanılan terimlerin gerçek, mecaz, terim anlamları düşünülerek daha açık ve daha anlaşılır tanımlar yapılmalıdır.
5. Bu araştırmada olduğu gibi ders kitapları üzerine yapılan bir araştırmada dil bilgisi konu alanı ile ilgili sınıflandırmaların yetersiz ve tutarsız olduğu tespit edilmiştir. (Sezer, 1991: 118) Bu tarzda yapılan sınıflandırmalar, öğrencinin dil becerilerini geliştirmeye yönelik olmayacaktır. Dilin öğrenci tarafından tanınabilmesi için dil bilgisi çalışmalarında betimlemelere yer verilmelidir.
6. Dil bilgisi konuları birbirine dayandırılarak, birbirini tamamlayacak biçimde işlenmeli; ayrıca somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru dil bilgisi konuları düzenlenmelidir.
7. Dil bilgisi öğretiminde tümevarım yöntemi uygulanmalıdır. İşlenen konuyla ilgili örnekler, okuma parçalarından seçilmelidir. Bu örneklerin öğrenciler tarafından incelenip, kural olarak belirlenmesi öğrencilerle birlikte yapılmalıdır.
8. Üzerinde çalışılmakta olan dil konuları, her zaman cümle içinde ve her zaman o cümlenin de yer aldığı metnin anlamının bütünlüğü içinde düşünülmeli, böylece metnin bütünü, işlemekte olan dil ögesinin kavranmasında yararlı olurken, bu dil ögesi hakkında öğrenilenler geriye dönülerek bütünün daha iyi anlaşılmasında bir araç olarak kullanılmalıdır (Temel Eğitim Türkçe Dersi Taslak Programı, 1998: 19).
9. Dil bilgisi, anlama ve anlatma becerileri için amaç değil, araçtır. Bu yüzden dil bilgisi çalışmaları diğer dil becerileri ile birlikte düşünülerek işlenmelidir. Bu doğrultuda dil bilgisi konuları edebî metinlerden bağımsız olarak ele alınmamalıdır. İşlenen dil bilgisi konusuna uygun örneklerin fazla olduğu edebî metinler seçilmelidir.
10. Ders kitaplarındaki dil bilgisi soruları sadece alt düzey düşünme becerilerine yönelik olmamalı; çocuğun bedensel ve duygusal gelişimi

göz önünde bulundurulmalı ve taksonomik hedeflere de uygun olmalıdır.

11. Türkçe dersi için ayrılan ders saati eskiden olduğu gibi altı saate çıkartılmalıdır. Günümüzde bir saat olarak işlenen dil bilgisi saati iki saat olarak belirlenmelidir.
12. Dil bilgisi öğretiminde daha etkili öğrenme yaşantılarını sağlanabilmesi için, Türkçe ve sınıf öğretmenleri hizmet içi eğitimden geçirilmeli ve bu alandaki bilişim teknolojilerindeki son gelişmeler hakkında bilgilendirilmelidir.
13. Sadece Türkçe dersinde değil; tüm derslerde öğretmenlerin dili iyi kullanmaya özen göstermeleri gerekmektedir. Bu nedenle bütün branşlarda yetiyecek öğretmen adaylarına; dili etkin bir şekilde kullanacak düzeyde dil becerileri kazanabilecekleri ve ana dili becerilerini kendi alanı ile ilgili dersinde nasıl öğretebilecekleri içeriği ile hazırlanan Türkçe öğretimi dersi konmalıdır.
14. Dil bilgisi öğretimi ile ilgili problemlerin acilen çözülmesi gerekmektedir. Konu alanında uzman kişilerin dil bilgisi öğretimi ile ilgili sorunları sürekli ele alarak, olumlu yönde gelişmelere katkı sağlamaları Türkçe öğretiminin hedef ve davranışlarına ulaşılması bakımından önemlidir. İletişimde ana dilini iyi kullanmanın önemi ne kadar büyükse ana dili eğitiminde de dil bilgisi öğretiminin önemi o denli fazladır. Dil bilgisi öğretimi ile ilgili problemlerin çözümü, ana dili ile ilgili problemlerin çözümünü sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. Sani. “Yabancılar Türkçe Öğretimi ve Gramer Tercüme Metodu”, Bilig, 2001, ss. 25-45.
- Ağar, Mehmet Emin. **Eski Bir Öğretim Türkçe’nin Usûl-i Tadrîsi**. İstanbul: Pamuk Yayıncılık, 2001.
- Aksan, Doğan, “Anadili,” **Türk Dili**, sayı: 285, 1975, ss. 421-434.
- Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: sayı: 439, 1998.
- Altay, Selami. “Türkçe Eğitimi Uygulamaları”, **Milli Eğitim**, sayı: 147, 2000, ss. 49-53.
- Anday, Melih Cevdet. **Dilimiz Üstüne Konuşmalar**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1965.
- Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**. cilt:2, İstanbul: Kamer Yayınları, 1999.
- Aydın, Özgür. “Orta Okullarda Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Öğretmen Görüşleri,” **Dil Dergisi**, sayı: 81, 1999, ss. 23-29.
- Aydın, Özgür. **Yabancı Dil Olarak Türkçe Dil bilgisi Öğretimi Üretken Dönüşümlü Dil Bilgisi Kuramının Kısa Bir Tanıtımı**. Ankara: 1996.
- Banguoğlu, Tahsin. **Türkçenin Grameri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.
- Başkan, Özcan. “Yabancı Dil Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri,” **Türk Dili**, sayı: 285, 1975, ss. 435-438.
- Baymur, Fuat. **Türkçe Öğretimi**. Ankara: İnkılâp Kitabevi, 1999.
- Buran, Ahmet. “Yabancı Diller Karşısında Türkçe,” **Türk Yurdu**, C. 21, sayı: 62-163, 2001, ss. 79-83.
- Calp, Mehrali “İlköğretim Okulları İkinci Kademedeki Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2001.
- Çiftçi, Musa. “Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler,” **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 1, 1998, ss 59-71.
- Çilenti, Kamuran. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**. Ankara: Gül Yayınevi, 1984.

- Çotuksöken, Yusuf. “Ortaöğretimde Dil bilgisi: Türkçe Dilbilgisi Öğretimi ve Dilbilgisi Kitapları,” **Türkiye’nin Ders Kitapları Ortaöğretim Kitaplarına Eleştirel Yaklaşım**, İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 1991.
- Çotuksöken, Yusuf. **Uygulamalı Türk Dili**. İstanbul: Papatya Yayınları, 2001.
- Dağışan, Selma “Liselerde Okutulmakta Olan Türkçe Dil Bilgisi Kitapları Üzerine İnceleme, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1996.
- Dale, Edgar. **Audio-Vvisual Methods In Teaching**. In Heininch R. And et al. Instructional Media and Technologies for Learning. Upper Saddle River, N.J Pirentice Hall, Inc, 1969.
- Demir, Ömer ve Mustafa Acar. **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1992.
- Demirel, Özcan. **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000.
- Demirel, Özcan. **Eğitim Sözlüğü**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003.
- Demirel, Özcan ve arkadaşları. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003.
- Dilaçar , Agop. “Grammer: Tanımı, Adı, Kapsamı,Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi”, **TDAY-Belleten**, 1971, ss. 83-145.
- Doğruel Süheyla ve Selçuk Kurter ve Muzaffer Gündoğdu. **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Ediskun, Haydar. **Türk Dilbilgisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi , 1999.
- Erdal, Nihat “1950- 1982 Yılları Arasında Ortaokullar İçin Yazılan Dil Bilgisi Kitapları Üzerine İnceleme”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**”, 1997.
- Ergin, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım, 2000.
- Eroğlu, Gülsun “Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Etkililiği”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1990.
- Ertane Baydar, Arzu Sema. “İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Dil Bilgisi Öğretimi”, **Türk Dili**, sayı: 624, 2003, ss. 779-783.

- Göğüş, Beşir. **Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitim.** Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1978.
- Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları.** İstanbul: Kamer Yayınları, 1996.
- Gökşen, Enver Naci. **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız.** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980.
- Gül, Metin ve Muhsin Köktürk. **İlköğretim 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı.** Ankara: Yıldırım Yayınları, 2004.
- Gül, Metin ve Muhsin Köktürk. **İlköğretim 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı.** Ankara: Yıldırım Yayınları, 2004.
- Gül, Metin ve Muhsin Köktürk. **İlköğretim 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı.** Ankara: Yıldırım Yayınları, 2004.
- Gülsevin, Güler. “Türkçede –sA Şart Gerundiumu Üzerine,” **Türk Dili Dergisi**, sayı: 276, 1990, ss.275- 280.
- Hastaoğlu, H.Hüseyin, “İlköğretim ikinci kademede Türkçe Eğitimi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1986.
- “İlköğretim Türkçe Programı (172s. k.)” **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, 2098; 6 Temmuz 1981.
- Kapulu, Ahmet. **İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı.** Ankara: Koza Yayın Dağıtım, 2001.
- Kapulu, Ahmet. **İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı.** Ankara: Koza Yayın Dağıtım, 2001.
- Kapulu, Ahmet. **İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı.** Ankara: Koza Yayın Dağıtım, 2001.
- Karahan Leylâ. **Türkçede Söz Dizimi Cümle Tahlilleri.** Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Kavcar, Cahit. **Edebiyat ve Eğitim.** Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1982.
- Kavcar Cahit ve Ferhan Oğuzkan. **Türkçe Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri.** Ankara: : A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1987.
- Kavcar Cahit ve Ferhan Oğuzkan ve Sedat Sever. **Türkçe Öğretimi.** Ankara: Engin Yayınevi, 2004.

- Kılıç, Abdurrahman ve Serdal Seven. **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Korkmaz, Zeynep ve diğerleri. **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- Korkmaz, Zeynep. **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Korkmaz, Zeynep. **Grammer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Kutlu, Ömer. "İlköğretim Okullarındaki Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Parçalarına Dayalı Olarak Hazırlanmış Sorular Üzerine Bir İnceleme," **Eğitim ve Bilim**, Cilt 23, Sayı:111, TED Yay. Ankara, Ocak 1999.
- Küçükahmet, Leyla. **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Ankara: Alkım Yayınevi, 1999.
- "Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği (129 s. K.)", **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, 2434; 3 Temmuz 1995.
- Miyasoğlu, Mustafa, "Ders Programlarında Dil ve Edebiyat Eğitimi," **Boğaziçi** sayı: 40, 1985, ss. 19-20.
- Öncü, Remzi. **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**. İstanbul: 2000.
- Özbay, Murat. "Yazılı Anlatım Becerisinin Geliştirilmesi", **Prof. Dr. Sadık Tural Armağanı**, 2002, ss.172-187)
- Özbay, Murat. **Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. Ankara: Kapak Tasarım, 2003.
- Özçiçek, Necati "Ortaokullarda Türkçe Öğretiminin Etkinliği". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1983.
- Sağır, Mukim. **İlköğretim Okullarında Dil bilgisi Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayınları, 2002.
- Şahinel, Semih. **Eleştirel Düşünme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Sami, Şemsettin, "**İkdam ve Malumat**, 1313(1897)." Aktaran Zülfikar, Hamza. **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 569, 1991.
- Saraçoğlu, Ahmet ve Cengiz Çimen ve Yunus Güzel. **İlköğretim Türkçe Ders**

- Kitabı 8.** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Sever, Sedat. **Türkçe Öğretimi.** Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Türkçe Sözlük: Ankara: TDK Yayınları, 1988.
- Sezer, Ayhan. “Anadili Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri”, **Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü.** Ankara: Dil Derneği Yayınları, 1994, ss 113- 128.
- Sezer, Ayhan ve diğerleri. **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.** Ankara: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 1991.
- Sönmez, Veysel. Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Adım Yayınları, 1992.
- Toksöz, Aygöl “Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kazandıkları Davranışlar Açısından Dil Bilgisi Eğitiminin Değerlendirilmesi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2000.
- Tural, Sadık. **Sorulara Cevaplarla Kültür-Edebiyat-Dil.** Ankara: Ecdad Yayınları, 1992.
- Tural, Sadık. **Zamanın Elinden Tutmak.** Ankara: Yeni Avrasya Yayınları, 2003.
- Ünal, Meral ve Yavuz Öner ve Nevin Bayrak. **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6.** İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Varış, Fatma. **Eğitim Bilimine Giriş.** Ankara :A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1981.
- Yağcı, Aysun. “İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Dil Bilgisi Öğretiminde Bilgisayar Teknolojisinin Kullanımına Yönelik Uygulamalı Yaklaşım”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, 2002.
- Yangın, Banu. **Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi.** Ankara: Dersal Yayıncılık, 2002.
- Yazar, İlyas. “Türk Dili Edebiyatı Ders Kitaplarına Görsel Açından Bir Yaklaşım”, http://web.deu.edu.tr/ilyas/yayinlarim/bildiri_izmir.html.2005.
- Zülfikar, Hamza. **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:569, 1991.